LUCIAN-VASILE SZABO

CAPCANE ALE COMUNICĂRII

Drept, canon şi manipulare în mass-media

Introducere

Când emoțiile distorsionează comunicarea

Comunicăm în orice condiții

Sigur, toți comunicăm. Foarte puțin putem sta fără să transmitem semnale, fie căsunt verbale, fie că țin de limbajul trupului. De asemenea, puține sunt persoanele ce se izolează de semeni rupând relațiile, intrând în recluziune, comunicând însă prin această retragere tocmai faptul că nu doresc să se integreze în comunitate. Dar dacă toată lumea comunică, puțini sunt specialiştii în comunicare. Şi nu întodeauna sunt, chiar şi ei, scutiți de atitudini subiective ori păcăliți prin trunchierea datelor, omisiuni, manipulări. Şi, totuşi, schimbăm mesaje, comunicăm. Faptul că şi unii specialişti în domeniu greşesc uneori ar trebui să nefacă mai circumspecți, însă nu ar trebui să ne ducă în sfera suspiciunii maladive, adică să suspectăm orice persoană şi orice semnal primit din afară. Vladimir Volkoff, cunoscut şi publicului românesc pentru investigațiile sale privind dezinformarea, a simțit, la un moment dat, nevoia de a se referi şi el la ceea ce s-a numit "cea mai mare minciună mediatică", cu referire la "cei 60 000 de morți de la Timişoara", din timpul Revoluției din 1989. Volkoff chiar crede că a fost organizată o "operațiune de dezinformare pentru a răspândi în lume convingerea că la Timişoara se găsiseră gropi comune. În realitate, se

fotografiaseră doar cadavrele dintr-o morgă, iar minciuna avut picioare scurte". Prima observație este că nici vorbă de operațiune de dezinformare, ci doar de informații preluate la cald, sub presiune emoțională într-o comunitate buimacă și surescitată de tirul armelor de foc. Apoi, la o minimă verificare (dar Volkoff doar spune, nu indică faptul că ar fi făcut o cercetare a dosarului de presă în cazul respectiv), ar fi aflat că cifra a fost vehiculată în procesul soților Ceaușescu și preluată de ziariști ruptă din context. Mai mult, cifra a fost lipită de Timișoara, despre care circula doar zvonuri, care nu au putut fi atribuite niciunei surse, preluate de ziariștii profesioniști occidentali surescitați și ei de desfășurarea evenimentelor de la acea dată din România. Am precizat aici de mai multe ori faptul că faptele pot fi serios distorsionate sub imperiul emoțiilor. În condiții limită, atunci când există tulburări sociale grave și se aud focuri de armă, e firesc ca unele observații să fie amplificate. Am să dau un exemplu personal, legat cumva de subiectul tratat mai sus: în 17 decembrie 1989, seara, am ajuns la una din intrările în Piața Libertății din Timișoara. Era frig și o liniște suspectă. Nu se mai trăgea. Cu o oră înainte, locul fusese teatrul unor confruntări violente între protestatari și forțele de represiune, dotate chiar cu transportoare amfibii blindate. Atunci, seara, m-am strecurat pe străduțe neumblate și am ajuns să privesc piața pustie. Atunci am crezut că disting cinci cadaver umane aliniate în preajma liniei de tramvai. Prezența militarilor înarmați m-a determinat să ocolesc și să mă apropii din altă direcție. Nu era nimeni acolo. Aceasta nu e o mărturie în instanță, ci reconstituirea unei stări, pentru a indica faptul că, sub imperiul emoțiilor, oamenii se pot înșela. Iar acest lucru se poate petrece cu o și mai mare ușurință atunci când este vorba de părinții, copiii sau rudele celor dispăruți sau împușcați. În relația cu acești oameni secați de durere, hiar și profesionistul media are sentimente.

Diverse abordări ale comunicării

De-a lungul timpului, limbajul și comunicarea au fost abordate din diferite perspective. O direcție a încercat să definească o disciplină stiințifică a comunicării. În mare parte a reușit, mai ales prin preluarea unor sugestii interdisciplinare. Nu lipsesc nici abordările particulare, autolimitarea la anumite aspecte, gen limbajul comunicării din punct de vedere sociologic, stilistic, istoric, psihologic, desigur, delimitările mergând mai departe în fiecare domeniu. Rodica Zafiu, redutabil cercetător al fenomenului mass-media din perspectivă lingvistică, face o sinteză a acestor abordări: "Limbajul jurnalistic este descris, în prezent, din perspectiva mai multor direcții de cercetare și a unor modele epistemice diferite: în paradigma comunicațională, pragmatică, semiotică, textual-discursivă, sociolingvistică, a stilisticii funcționale etc. Diferențe destul de mari se pot constata între abordările de tip lingvistic, pentru care textul jurnalistic este plasat într-o tipologie discursivă mai largă, și cele dezvoltate din interiorul profesiei, preponderent aplicative, utilizând masiv analiza de conținut, descriind practicile discursive și genurile textuale specifice. Între aceste abordări metodologice și rezultatele lor nu se stabilesc totdeauna puncte de contact, atât diferențele cât și asemănările rămânând implicite", (în ***Limba Română*** nr. 7-9, anul XVII, 2007).

Delimitarea între cele două arii de abordare a comunicării, una din afara domeniului jurnalistic, iar cealaltă din interior, cu mijloace care nu sunt întotdeauna comune, este fertilă pentru cercetare. Există însă și o dimensiune mai puțin "tehnicistă" ce poate fi admisă în dezbatere: aspectul emoțional al comunicării. Psiho-ligvistica, neoro-lingvistica, analiza tranzacțională, teoria cognitiv-comportamentală și alte câteva astfel de abordări ale cotidianului și comunicării pot oferi deschidere pentru circumsrierea fenomenului.

Așa facem pasul către sfera argumentării, persuasiunii și influențării, de acestea foarte aproape fiind manipularea. Căci comunicarea poate avea și acest scop, iar limbajul îi poate sluji de minune. Că suntem manipulați ne dăm seama fie atunci când suntem țința unei astfel de acțiuni, fie mai târziu, fie niciodată. La rândul nostru, căutăm să-I influențăm pe ceilalți. Uneori o facem conștient, cu gândul că așa e bine. Alteori nu ne dăm seama prea bine ce și cum facem. Acționăm conform, convingerilor și principiilor noastre. Iar efectele asupra celorlalți nu sunt neapărat negative. În acest context o analiză, o discuție mai degrabă, despre

etică, deontologie şi implicaţii juridice este normală. În drept, pe lege, doar manifestarea de voinţă exteriorizată are efect. În plan etic faptul că ai gândit ceva ilegal (imoral, mai exact) are influenţe asupra conştiinţei fiecăruia. Mai mult sau mai puţin, în funcţie de persoană, evident…

Invocând principiile şi regulile

Cartea are structura unui ghid practic destinat unui public larg, ce doreşte să se familiarizeze cu exigenţele juridice ce stau la baza comunicării. Volumul este util oamenilor din presă, atât ca jurnalişti, cât şi pentru cei aflaţi în posturi adiacente, de conducere sau tehnice. Poate fi de un real ajutor şi persoanelor din instituţii, de stat sau neguvernamentale, pentru a realiza o bună relaţie cu organizaţiile media şi cu ziariştii. Mai mult, de câştigat au toţi cei preocupaţi să afle resorturile comunicării, văzută ca o relaţie socială indestructibilă, alături de/şi împreună cu prevederile de ordin juridic. Trăim în societate şi nu putem să nu ţinem cont de reguli. Din acest motiv, am conceput acest volum pentru a putea să ne orientăm atât atunci când sunt respectate normele, de convieţuire sau juridice, ci, mai ales când sunt încălcate. Aşa putem să aflăm cum să ne apărăm când ni se ignoră sau ştirbesc drepturile, ori mai ales atunci când noi suntem acuzaţi că am adus atingere celorlalţi. Pentru aceasta, am făcut o analiză a celor mai importante principii, norme şi reguli jurnalistice. Comunicarea prin mass-media este privită ca o relaţie socială aparte, structurată după criterii specifice, derivate din cele ce caracterizează comunicarea în general, în conformitate cu uzanţele stabilite în practică şi cu exigenţele formulate de teoreticienii genului, precum şi în lumina normelor de drept, care influenţează într-o măsură semnificativă şi domeniul presei. O atenţie deosebită se acordă sferei de aplicaţie pentru fiecare principiu, normă sau regulă jurnalistică în parte, dar şi excepţiilor şi derogărilor de la acestea. Sunt prezentate normele de drept cu incidenţă în mass-media, reglementările în domeniu formulate de asociaţiile profesionale din diferite ţări ori cu caracter internaţional (carte sau coduri jurnalistice).

Chiar dacă normele juridice se arată relativ severe, prin duritatea sancţiunilor ce pot fi aplicate jurnaliştilor români, mai ales că multe dintre aceste norme sunt suficient de obscure pentru a permite interpretări defavorabile omului de presă, în lucrarea de faţă se are în vedere stimularea rolului activ deţinut de ziarist, ca factor determinant al procesului de comunicare prin mass-media. În volum se propune şi un răspuns la întrebarea: cum poate ziaristul să transmită informaţiile cu rapiditate, fără să se încalce exigenţele privind calitatea mesajului şi fără să se pună în situaţia de a fi acuzat de încălcarea normelor deontologice ori a celor de drept. Este evident că asupra oamenilor de presă sunt exercitate unele presiuni. Unele sunt evidente, altele sunt mai difuze; unele sunt reale, altele au o anumită doză de exagerare; în unele cazuri vin din afară, iar în altele sunt autoimpuse. Sunt şi cazuri când presiunile se pot deovedi benefice, fiind în accord cu exigenţele profesiei, precum şi uc sitemul de valori acceptat şi promovat de communicator. Cel mai des însă, presiunile sunt dăunătoare şi afectează relaţia de comunicare eficientă în societate.

Informaţiile ne afectează viaţa

Afectarea poate proveni din nesiguranţa interioară, emoţională, a jurnalistului, neîncrezător în propriile mijloace şi acţiuni. Dar poate proveni din afară, din partea statului,clară atunci când vorbim de sistemele totalitare sau doar autoritare, însă difuză şi perversă în statele cu democraţie consolidată. În cartea ***Război şi antirăzboi***, Alvin şi Heidi Toffler descriu şase moduri de distorsionare a informaţiei, dar care pot fi privite şi ca forme de presiune asupra lucrătorilor din mass-media. Atât jurnaliştii, cât şi acuzatorii lor se pot duela acuzându-se reciproc de: 1. generarea de atrocităţi, 2. amplificarea enormă a mizelor, 3. diabolizarea şi descalificarea umană a adversarului, 4. cantonarea în tabere, pe ideea că “doar noi suntem buni”, 5. apelul la argumente emoţionale şi la sprijin greu de controlat de genul “te bate Dumnezeu!” sau 6. demolarea poziţiilor celuilalt prin antipropagandă şi promovarea suspiciunii. Sunt câteva aspecte în general cunoscute de profesionişti, chiar şi acestora fiindu-le greu să le contracareze, dar mai puţin cunoscute publicului larg, căruia comunicarea în

masă i se adresează. Astfel, dacă ziaristul, profesionistul media, nu este o persoană bine instruită, cu un sistem de valori bine pus la punct şi dacă nu are dezvoltate abilitățile necesare pentru a-şi face corect meseria, rezistând şi convertind presiunile, el poate ajunge în situația de a distorsiona şi mai mult mesajul şi de a semăna confuzie acolo und ear trebui, de fapt, să facă lumină.

Datele adunate aici au fost folosite, în cea mai mare parte, la cursul de deontologie şi legislație privind presa, susținut câțiva ani în fața studenților de la Secția de jurnalism a Universității de Vest din Timişoara. Sugestiile făcute de studenți, mulți dintre ei deveniți apoi colegi în presa scrisă şi audiovizuală, m-au ajutat să clarific unele aspecte şi să corelez mai bine partea teoretică cu dimensiunea practică a activității în domeniul mass-media. În acest fel, consider că s-au îmbinat cel mai bine cunoştințele de drept cu activitatea din redacție cu cea de reporter de teren, precum şi cu exigențele cerute de nivelul ştiințific, mai ales de ordin lingvistic, privind comunicarea.

Rolul dinamic al jurnalistului

În ceea ce mă privește, sunt adeptul comunicării active, dinamice, într-un stil care să permită investigațiile aprofundate, aflarea adevărului şi publicarea informațiilor, oricât de deranjate ar fi pentru actorii vieții publice, şi nu doar pentru ei. Vom vedea în paginile următoare că, în mare măsură, normele juridice, dar şi cele cuprinse în codurile deontologice ale profesiei de jurnalist sunt unele restrictive. Nu poți să faci una, nu poți să faci cealaltă, iar dacă faci eşti tras la răspundere ca om de presă. A sosit însă momentul ca România să-şi consolideze democrația şi prin adoptarea de prevederi juridice capabile să le ofere comunicatorilor publici un cadru legal şi mai adecvat pentru a-şi face meseria. Aici este vorba, în primul rând, de încredere. Societatea impune, prin intermediul organismelor leguitoare, reglementări care să oprească sau să sancționeze abuzurile. Dar tot societatea este cea care pierde prin norme prea constrângătoare. La rândul lor, profesioniştii media se simt încorsetați atunci când sunt puşi în situația de a merge pe muchia reglementărilor. Un spor de încredere, reciprocă, ne poate aduce mai puține dispute privind deotologia şi încălcarea legii, dar, mai ales, posibilitatea de a afla mai multe informații,, adesea rămase ascunse din cauza restricțiilor impuse.

Pentru a permite o lectură cât mai accesibilă şi pentru ca textul să câştige în fluiditate, am preferat reducerea la minimum a referințelor bibliografice, citând doar acolo unde a fost imperios necesar. Lucrările care m-au ajutat realmente la definitivarea cărții sunt cuprinse în bibliografia selectivă de la sfârşitul volumului.

Reperele juridice ale comunicării

Peste tot sunt semne

Comunicarea reprezintă unul dintre elementele fundamentale ale existenței noastre în lume. Tocmai de aceea, fenomenul este studiat din perspective multiple şi de discipline diferite, dar şi complementare. Teoriile comunicării sunt şi ele diverse, unele spectaculoase şi inovatoare, altele clasice şi bine fundamentate. Vorbim despre relaționare între oameni, despre comunicarea interpersonală, în primul rând, deşi, după cum s-a stabilit deja, în destule cercetări efectuate, se poate vorbi de comunicare în lumea animală, în cea vegetală, ba chiar şi obiectele putând transmite anumite

semnale capabile să atragă atenția ființelor umane. Câteva exemple sunt relevante: tunetul ne semnalează apropierea furtunii, galbenul rocilor poate indica metale neferoase, poate chiar aur, iar umezeala sau mucegaiul ne pot anunța că sunt probleme. În domeniul plantelor, sunt unele ce mimează aspectul unor insecte, pentru a atrage altele în vederea polenizării, deci a reproducerii. În privința animalelor lucrurile par mai ușor de decodificat. Sunt ritualuri de împerechere ori de apărare la păsări. La mamifere, cerbul, spre exemplu, există un ritual al boncăluitului, prin care acesta indică („comunică") disponibilitatea şi necesitatea împerecherii.
Există o categorie de elemente fabricate şi puse la dispoziția noastră, a tuturor, or „citibile" doar de inițiați. Avem astfel semnele de circulație, capabile să prevină intrarea într-o curbă sau apropierea unei parcări ori a unei intersecții. Sunt însă şi semnalele luminoase, a căror semnificație e cunoscută nu doar de şoferi, ci şi de pietoni așa cum se întâmplă cu semaforul. Semnalele luminoase şi audio sunt folosite şi la trecerile de nivel cu calea ferată sau pe mare, în dirijarea navigației. Din cea de a doua categorie, a instrumentelor ce par destinate unor specialişti, fac parte aparatele de măsură şi control, folosite de ingineri, tehnicieni, medici etc. Computerul, cu funcțiile sale atât de generoase şi parcă insuficiente în același timp, este tot un artefact menit să semnalizeze, deşi mai corect ar fi să menționăm că facilitează comunicarea. Toate aceste artefacte sunt construite de oameni pentru a-şi ușura viața şi pentru a le o proteja, pentru a stabili reguli de urmat în societate capabile să îi asigure fiecăruia dintre noi maximum de libertate, precum şi posibilitatea împlinirii noastre ca ființe cugetătoare. Iar între om şi aparat nu se stabileşte o interacțiune, ci se decodifică doar unele semnale, pe care instrumentele respective au fost programate de om să le emită în anumite condiții.

Nu putem să nu relaționăm

Relaționarea interumană beneficiază de o multitudine de studii, multe având o complexitate şi o acuitate în definirea problematicii deosebite. Toate aceste demersuri subliniază un lucru extrem de important: oamenii trăiesc în societate, iar în societate comunică între ei. Chiar şi în cazurile excepționale, ale sihaştrilor, vorbim de o retragere din comunitate şi de un refuz al comunicării cu semenii, însă se păstrează cel puțin comunicarea cu divinitatea. În lumea noastră este foarte greu să refuzi relaționarea cu ceilalți. Poate doar cu unii, însă nu cu toți. Apoi, se poate constata că oamenii fac, în general, demersuri pentru a interacționa nu pentru a refuza dialogul. Chiar şi cei mai retraşi arată foarte clar un lucru: că vor să relaționeze mai puțin, şi nu un refuz total al acesteia. Izolarea strictă ține de domeniul fobiilor ori poate intra în domeniul problemelor de natură psihică, acolo unde este nevoie de diagnostic şi terapie. Da, refuzul comunicării poate fi semn de boală.
Am stabilit până aici că omul nu poate trăi în societate fără a comunica, fără a relaționa. Deşi până aici am pus semnul de egalitate între a comunica şi a relaționa, folosint uneori şi termenul de a interacționa, putem fi de acord că nu întotdeauna sinonimia dintre termeni este una acoperitoare în întregime. Comunicarea este, deci, un domeniu vast. Studiile efectuate pe mapamond indică faptul că 30-40 la sută din semnalele transmise de noi sunt cele verbale, iar celelalte, într-o proporție mult mai mare, după cum putem lesne constata, sunt nonverbale, ținând în principal de limbajul trupului. Se întâmplă, mai ales atunci când suntem sub imperiul emoțiilor, una să spunem, iar altul să fie mesajul trupului, adică cel adevărat. Din interacțiunea celor două se naşte confuzia, ceea ce face ca mesajul să fie unul alterat. De unde şi proverbele: „Una spune şi alta fumează" ori „Plânge cu lacrimi de crocodil".

Plictiseală sau bună dispoziție

Vorbim, iar tonalitatea vocii ori unele gesturi indică faptul că suntem sau nu în acord cu cele spuse. Emoția din timpul luării cuvântului în public sau într-o discuție cu un superior ori o personalitate marcantă ne poate bloca. Ori rămânem fără grai, ori îngăimăm banalități. Putem spune lucruri pe un ton apăsat sau care par amenințătoare, însă tragem cu ochiul, zâmbim, facem gesturi cu mâna, arătând, de fapt, că glumim. În această situație, limbajul trupului anulează mesajul verbal, însă doar pentru persoanele aflate în postura de a le recepționa. Într-o convorbire la telefon, spre exemplu, mesajul gestual este anulat. Putem recepționa însă unii marcheri ai vocii, ceea ce ne poate indica stări de plictis, furie sau de bună dispoziție. Analiza rămâne relevantă chiar şi în comunicarea mediatică prin radio. Interlocutorii nu sunt față în față, nu se văd, iar gestica devine irelevantă, mai ales că stilul jurnalistic tinde spre obiectivitate şi neutralitate. Intonația, precum şi zgomotele de fond fac parte din mesaj, din ceea ce receptează ascultătorul.

Intrând astfel în aria comunicării mediatice, se cuvine să facem câteva precizări privind mesajele scrise. Atât cele publicate, atât pe suport material (ziare, reviste, cărți, pe hârtie, dar şi pe alte elemente, graffiti pe ziduri, spre exemplu), dar şi cele pe suport electronic (fişiere de calculator ori spoturi luminoase pe cer, într-o arie a diversității), sunt mai elaborate decât cele în limbaj vorbit, iar emoțiile transpar mai greu. Desigur, în afara cazurilor când mesajele scrise, ceea ce inițial era denumit prin termenul de manuscris (scris de mână, adică), nu au ca scop exact acest lucru, adică comunicarea unor stări, bucurie, furie, tristețe, dragoste.

Chiar şi în textele ce tind spre un grad de obiectivizare maximă şi unde caracteristicile emoționale sunt eliminate (cel puțin aceasta se încearcă), textele ce țin de stilurile ştiințific, jurnalistic ori administrativ, rămâne o doză de subiectivism. Poate fi marca autorului sau poate să țină de problema abordată. Astfel, o analiză a umorului în opera unui autor te poate face să zâmbeşti, iar un sentiment de frustrare poate să răzbată dintr-o cerere adresată primăriei ori organelor fiscale. În ***Diversitate stilistică în româna actuală***, Rodica Zafiu face o precuzare importantă: „Multe din caracteristicile stilului jurnalistic sunt determinate de nevoia fundamentală a publiciştilor de a furniza elemente noi, de a produce surprize, pentru a trezi interesul cititorului şi a continua o comunicare mereu amenințată de grabă, plictiseală, suprasolicitare. Cum noutatea nu apare totdeauna în idei sau în informații - puține şi repetitive, în sfera vieții cotidiene -, căutarea ineditului se transferă adesea asupra limbajului". Fenomenul este evident, mai ales în tendința de tabloizare a presei românești şi de editare a ziarului-televizor, posibil mai ales în spațiul virtual! Iar forțarea limbajului poate avea efecte perverse…

Eficiența cere reguli

Comunicarea funcționează după un set de reguli. Normele acestea au fost instituite în societate tocmai pentru a face interacțiunea posibilă, iar înțelegerea între membrii comunității vizează o armonizare a relațiilor în vederea atingerii unor scopuri. Scopul fiecăruia dintre noi este de a trăi cât mai bine, de a avea satisfacții materiale şi spirituale. Societățile moderne nu mai agreează conflictele permanente, ori, cel puțin, nu pe cele fizice, în care adversarul este răpus la modul concret, supraviețuind cel capabil să dea mai bine cu bâta. Comunicarea presupune deci strategii eficiente pentru a ne atinge țelurile (în viață!), însă în aşa fel încât să ne fie şi nouă bine, şi celorlalți. Lipsa comunicării duce, fără niciun fel de excepție, la confruntări ce pot degenera. Relaționarea prin limbaj reprezintă nu doar transmiterea de informații, ci şi

o artă a compromisului, ținând cont de principiul că libertatea noastră în lume se întinde până acolo unde afectăm drepturile și libertățile celuilalt. Și limitele legii, desigur.
Dar comunicarea este unul dintre aspectele ce fac posibilă viața în societate și chiar existența societății în sine. Normele ce guvernează o societate ori chiar și o comunitate mai restrânsă sunt cele de morală și, mai ales, de drept. Scrise sau nescrise, cu caracter coercitiv ori având doar un scop de îndrumare, normele juridice sunt prezente în cadrul fiecărei organizări umane. Iar comunicarea, oricât de vastă și oricât de subtilă, se supune nu doar regulilor lingvistice ori fundamentelor psihice, ci și imperativelor legale. Puține sunt domeniile într-un stat evoluat unde normele de drept să nu se facă simțite. De la procesul de gândire finalizat cu o decizie, cu o acțiune ori o inacțiune, la traversarea străzii, căsătorie ori la acțiunea de a declanșa un război și de a-l susține totul reprezintă acte juridice bine definite. Puține sunt prevederile de conduită și morală scăpate de reglementarea clară prin normele de drept. Nu e frumos să ridici tonul, să treci de la un partener sexual la altul, să pierzi nopțile prin baruri, să fii leneș, dar toate acestea nu sunt și ilegale! De asemenea, juridicul nu se amestecă în relațiile de dragoste, de prietenie ori în procesele creației artistice.

De la unul la celălalt
Teoreticienii comunicării au fixat trei paliere în care aceasta poate avea loc. Distingem astfel între comunicarea intrapersonală, când vorbim cu noi înșine, cu propriul sine, deci nu cu un interlocutor din afară. Juridicul este interesat de acest dialog interior atunci când acest proces volitiv este finalizat cu o decizie, cu intenția de a face ori de a nu face ceva. Dreptul german ia în considerare voința interioară, deci și faptul de a gândi rău, însă în sistemul românesc e important ca voința să fie exteriorizată, deci intenției să-i urmeze o faptă ori o abținere cu consecințe. De exemplu, refuzul nejustificat al unui medic de a acorda ajutor unei persoane aflate în dificultate. Intenția reprezintă un element important în dreptul penal. Lipsa intenției, în special în infracțiunile cu impact redus, poate duce la evitarea răspunderii juridice. În infracțiunile grave, cele ce pun în pericol în mod grav ordinea socială și stabilitatea relațiilor de conviețuire, lipsa intenției poate aduce o diminuare a pedepsei. Fapta antisocială făcută cu intenție are parte de o acțiune represivă din partea statului pe măsură.
Cel de al doilea palier al comunicării este cel realizat între persoane aflate în legătură fie față-față, fie la distanță. Mesajele sunt transmise prin viu grai sau prin mijloace tehnice (telefonul, de pildă), ori prin scris, scrisori în sensul clasic sau prin sisteme tehnice (e-mail, spre exemplu). Comunicarea interpersonală poate avea loc într-un spațiu public sau într-un loc privat, acest aspect neavând decât o importanță redusă. Juridicul poate deveni interesat de acest tip de relație dacă există suspiciunea unei încălcări a legii. Nu trebuie să fie neapărat o infracțiune, adică una dintre cele mai grave abateri juridice. Poate fi o faptă contravențională, tulburarea ordinii publice prin strigăte și larmă sau prin cuvinte obscene rostite cu voce tare. Insulta și calomnia au fost ani în șir incriminate de legea penală. Alături de ultraj, ofensă adusă autorității ori apologia fascismului și intoleranței, în vigoare și în prezent, se sancționau cu amendă ori luni de pușcărie. Injuriile, ofensele, denigrările, dacă sunt probate, pot aduce sancțiuni din partea organelor de drept, chiar dacă sunt elemente ale comunicării, fie ea și una defectuoasă.

Jurnaliştii sunt mai expuşi

Abaterile de mai sus, susceptibile de represiune deoarece se presupune că au încălcat ordinea socială, pot apărea şi la al treilea palier al comunicării, în mass-media, al informațiilor difuzate pentru un public larg. Imediat adăugăm faptul că în România nu există o legislație penală cu referire strictă la presă. Din punct de vedere penal, jurnalistul este tratat aidoma cu orice cetățean al României, ceea ce reprezintă un aspect îmbucurător. La fel de adevărat este însă şi faptul că ilegalitățile citate mai sus pot fi comise cu preponderență prin intermediul mijloacelor de comunicare în masă. Omul de presă nu are, la acest nivel, o relație directă cu publicul său, ci una mediată, iar regulile sunt mai multe, poate mai stricte, iar eficacitatea se traduce prin creşterea ori scăderea audienței. Multe reguli cu caracter coercitiv, în special pentru audiovizual, sunt cuprinse, în special în statele europene, într-o legislație specifică. Nici presa scrisă nu scapă în totalitate, unele prevederi sancționatorii fiind cuprinse în legislația privind minorii, victimele abuzurilor, secretele de stat ori în reglementările electorale. Ziaristul demn de acest nume respectă deci normele juridice, principiile comunicării în masă, dar şi deontologia profesională.

Câteva instituții ale statului sunt implicate în reglementarea din punct de vedere legal a comunicării, precum şi în urmărirea sau aplicarea sancțiunilor. Până atunci, e bine venită o precizare: de normarea limbii române se ocupă în exclusivitate Academia Română, prin institutele sale de cercetare specializate. Lucrările normative elaborate şi publicate de aceste institute, sub autoritatea Academiei, sunt literă de lege în privința limbii. Oamenii de aici nu sunt jurişti, ci lingvişti. Ei sunt autorii care fixează sensurile cuvintelor şi stabilesc modificările gramaticale. Rolul lor este fundamental în ceea ce priveşte comunicarea. Chiar dacă limba şi strategiile de comunicare se modifică în timp, sub presiunea unor factori din societate, respectivele schimbări, în ciuda folosirii lor în practică, nu sunt cuprinse în lucrările normative decât mai târziu. Pot exista persoane, cum se întâmplă, de altfel, care să ignore formele limbii literare şi să folosească termeni, expresii şi forme gramaticale deviate. Nu există nicio sancțiune juridică pentru aceasta, decât ironiile unora şi condescendența altora. Lingviştii iau din vorbirea curentă cuvinte şi formulări, apoi le introduc în circuitul general indicând forma corectă şi variantele nerecomandate. Există însă şi o terminologie de specialitate, pentru fiecare domeniu de activitate. Diferența constă în faptul că termenii juridici au strict înțelesul fixat de lege. Atunci când se pune problema interpretării juridice sensul comun nu este luat în calcul. Spre exemplu, cuvântul trafic are înțelesuri diferite în formula „trafic rutier” față de „trafic de persoane” ori „trafic de stupefiante”. În primul caz defineşte o activitate umană comună, dar în celelalte două reprezintă infracțiuni.

Instituții fundamentale

Cine face legile

Parlamentul României este instituția cu un rol fundamental în reglementarea raporturilor juridice de la noi din țară, implicând aici şi definirea aspectelor legale

privind comunicarea în masă. Instituție fundamentală a statului, Parlamentul este definit de Constituție, legea fundamentală a țării, drept „organul reprezentativ suprem al poporului român şi unica autoritate legiuitoare a țării”. Legislativul este cea mai democratică instituție din stat, deoarece în componența sa intră reprezentanți ai diferitelor alianțe şi partide politice, deci şi ai grupărilor aflate la putere, şi ai celor aflate în opoziție, aici având rezervat câte un loc de deputat şi organizațiilor minorităților naționale, dacă reprezentanții acestora nu îndeplinesc pragrul electoral pentru a fi aleşi direct. Parlamentul dezbate proiectele înaintate de către senatori sau deputați, de către Guvern sau de către cetățeni. Legile, în sensul strict al noțiunii, sunt deci doar de competența Parlamentului. În anumite condiții, Legislativul poate delega puterea sa, în baza unei legi speciale, Guvernului, acesta din urmă urmând să emită ordonanțe.

Guvernul face parte din puterea executivă, alături de Preşedintele României. Guvernul gestionează activitatea curentă a țării, prin ministerele de resort, emite hotărâri, acte normative date pentru aplicarea legilor, adoptă ordonanțe, atunci când există o lege de abilitare în acest sens, iar în situațiile grave emite ordonanțe de urgență. Ordonanțele, atât cele simple, cât şi cele de urgență, au putere de lege şi pot intra în vigoare înainte de a fi supuse dezbaterii în Parlament, unde pot fi adoptate ca atare, pot fi modificate sau pot fi respinse. Deciziile sunt cuprinse într-o lege, care produce efecte juridice de la data intrării în vigoare, modificând sau nu ordinea juridică impusă de Guvern prin actele emise. Toate legile au nevoie de promulgare, iar aceasta este una din atribuțiile importante ale şefului statului. Întors la Parlament, un act normativ poate fi modificat în sensul celor observate de şeful statului sau poate să rămână în forma inițială, preşedintele României fiind obligat să-l promulge.

Controlul de legalitate al... legilor

Pe acest traseu poate interveni Curtea Constituțională, organism care este sesizat doar de parlamentari sau de şeful statului, deci Curtea nu poate interveni de la sine. Controlul de constituționalitate se poate efectua nu doar pentru proiectele de legi aflate înainte de promulgare, ci şi pentru legile aflate deja în vigoare. Astfel, orice persoană se poate adresa unei instanțe, în general curților de apel, pentru a sesiza neconcordanțele cu legea fundamentală. Această procedură poate fi declanşată şi în cursul unor procese aflate pe rolul unor instanțe. În aceste cazuri, dosarul este înaintat Curții Constituționale pentru a da o soluție. Dacă se constată că o lege în vigoare încalcă legea fundamentală, Curtea Constituțională solicită Parlamentului să rectifice legea respectivă. Dincolo de aceste elemente de tehnică legislativă, observăm două aspecte importante: 1. comunicarea este fundamentală în instituții, dar şi între instituții şi puterile în stat, pentru a vrea un sistem juridic suplu şi eficient; 2. instituțiile statului pot impune norme de drept menite să reglementeze modul de realizare a comunicării în masă, să modeleze rolul organizațiilor media, precum şi activitatea oamenilor de presă.

Este important ca aici să insistăm puțin asupra dinamicii cu privire la regulile din sfera societății. Oamenii trăiesc în comunități, noi toți ne ducem viața în localități, mai mari sau mai mici, aflate în județe, iar județele împreună formează statul. În aceste unități administrativ-teritoriale nu doar se trăieşte, ci se conviețuieşte, deci se ține seama de acțiunile şi năzuințele celorlalți. Există norme de drept instituite la nivel de țară, însă sunt şi decizii valabile doar pentru unele localități. Aceste normele locale sunt adoptate după specificul locului, iar hotărârile luate la nivel local nu pot contrazice actele normative instituite la nivel general. Mai mult, în unele cazuri pot fi

luate în considerare şi obiceiurile, scrise ori, mai ales, nescrise. Spre exemplu, gardurile sunt construite aproape întotdeauna cu partea mai frumoasă spre stradă sau spre vecin. În Ardeal există şi regula nescrisă ca fiecare proprietar să construiască gardul din partea dreaptă a gospodăriei. Ideea este că reglementările de orice tip, juridice ori privind comunicarea în masă, sunt făcute de oameni pentru oameni în strânsă legătură cu cerințele societății în general.

Obicei, conduită, comportament

Sistematizând lucrurile, pentru a facilita înțelegerea, considerăm că pe un prim palier putem pune obiceiurile şi deprinderile. Obiceiurile sunt cele acceptate de comunitate şi vizează un anumit fel de a face lucrurile. Încălcarea lor duce la o sancțiune din partea a ceea ce putem numi „gura satului". În comunitățile tradiționale „a te râde lumea", „a te vorbi lumea", în general de rău, erau lucruri cât se poate de deranjante şi nu puteau fi neglijate. Pentru rigoare, putem considera obiceiul având un caracter public, iar deprinderile manifestări cu caracter mai degrabă privat, deci nu ar avea de ce să intre în atenția celorlalți. Urmează normele de conviețuire, care sunt de mai multe categorii. Unele sunt de bună-cuviință, destinate să îi împiedice pe membrii comunității de a se manifesta ostil față de ceilalți sau de a-i deranja. Sunt, deci, norme de comportament, legate de celelalte, dacă nu sinonime cu ele, o delimitare precisă neputând fi făcută. Poate nici nu-şi are rostul. Sunt norme privind felul de a mânca, de a ne îmbrăca, de igienă, comportamentele erotice, de igienă personală, de curățenie în casă şi în jurul ei etc. Unii oameni sunt ursuzi aproape în permanență, alții caută mereu motiv de ceartă, unii sunt exhibiționişti, alții vorbesc grosolan sau indecent.

Alte norme sunt cele de politețe, adică acea prevedere nescrisă de „a lăsa loc de bună ziua". Există şi norme protocolare, de adresare față de cei mai în vârstă, față de părinți, față de reprezentanții autorităților, față de persoanele cu renume etc. E greu de stabilit când adresarea protocolară se transformă în linguşire sau ironie. Ar fi bine ca fiecare dintre noi să avem o limită şi să o păstrăm, căci, până la urmă, respectul acordat altora ține de respectul față de noi înşine. Putem vorbi chiar şi de norme de curtoazie, căci dincolo de protocol, există şi câteva modalități de a face curte, de a stabili relații cu diferite persoane, de prietenie sau de iubire. Fără îndoială, un rol important în viața comunității, determinant, în unele cazuri, îl au preceptele religioase, cu imperative canonice uneori mai exigente chiar decât normele legale.

Cine şi cum ne reprezintă

Parlamentul adoptă acele legi necesare pentru normarea activității pe teritoriul țării, intervenind atunci când normele de drept sunt încălcate. Legile sunt făcute nu de un legislativ abstract, ci de componenții săi. Parlamentarii sunt aleşi de cetățenii cu drept de vot prezenți la scrutinurile electorale, deci fiecare ales reprezintă interesele celor care l-au votat, dar nu interesele strict particulare ale cuiva. Cel puțin în teorie, căci sunt destule exemple de demnitari ce pot fi suspectați de activități pentru beneficiul propriu. Actele normative emise au ca scop reglementarea unor relații sociale, de a le modifica pe cele vechi, de a le actualiza şi de a le adapta noilor cerințe. Putem vorbi astfel de un raport juridic care se stabileşte între cetățeni. Raportul juridic înseamnă o relație socială reglementată prin norma de drept şi este caracterizat de faptul că derivă din voința majorității cetățenilor de a-l institui, de materializarea concretă ca prevedere legală ocupându-se Parlamentul. Mai amintim faptul că în țara noastră mai sunt valabile nu doar normele adoptate pe plan intern, ci şi pactele sau convențiile la care România a aderat, acestea fiind integrate dreptului

intern. Cele mai cunoscute sunt Convenția Europeană a Drepturilor Omului, precum şi reglementările la nivelul Uniunii Europene, în special directivele emise de Comisia Europeană.
În ierarhia legilor dintr-un stat, cea mai importantă este Constituția. Defineşte elementele fundamentale ale organizării şi funcționării instituțiilor şi defineşte principalele drepturi şi obligații. Legile constituționale sunt considerate ca făcând parte dintr-o categorie specială, scopul lor fiind important în modificarea Constituției. Imediat trebuie precizat că modificările prevăzute de acestea nu pot intra în vigoare decât după aprobarea lor prin referendum. Scopul actelor normative de acest gen este tocmai de a reglementa procesul de schimbare a Constituției, neputând introduce noi prevederi decât după votul participanților la consultarea populară. Urmează categoria legilor organice, acestea reglementând domenii vaste, cum ar fi învățământul, siguranța țării, domeniul electoral, armata, infracțiunile şi pedepsele etc. Celelalte sunt legi ordinare şi sunt cele pentru care nu se cer condițiile speciale de adoptare prevăzute pentru celelalte.

Cutumă şi cod
În domeniul juridic, important deoarece reglementează conviețuirea în societate, deci inclusiv comunicarea, legiuitorii au sistematizat reglementările în coduri. Inițial, prevederile au fost adunate în pravile. Dreptul modern s-a dezvoltat împreună cu societatea, când au apărut organizările complexe şi detaliate din codurile civile. De remarcat în acest context este faptul că, la noi în țară, Codul civil este în vigoare de pe vremea lui Cuza! Sigur, a suferit unele modificări şi adaptări, iar unele domenii au fost preluate de alte ramuri de drept. Codul civil, împreună cu corolarul său, Codul de procedură civilă, interesează comunicarea prin prisma faptului că unele fapte de încălcare a legii pot fi îndreptate prin instituția despăgubirilor. Dreptul civil se referă în primul rând la raporturile dintre particulari, persoane juridice ori persoane fizice. Relațiile dintre ele se desfăşoară în baza unor înțelegeri. De aceea se şi spune că înțelegerea este legea părților, cu mențiunea că nu pot exceda prevederile imperative ale actelor normative. Codul civil cuprinde reglementările la modul general, iar cel de procedură se referă la derularea acțiunilor în instanțe.
Cel mai important pentru comunicare este dreptul penal. Există un Cod penal, care defineşte principalele infracțiuni, şi un Cod de procedură penală, axat pe activitatea propriu-zisă de stabilire a dreptății. În sfera penalului, statul este cel care se întoarce, sesizat sau chiar din oficiu, împotriva oricărei persoane suspectate că a încălcat legea. Încălcarea legii definită ca infracțiune este o faptă antisocială de o gravitate maximă. Suferă întreaga societate atunci când se comite un omor, un furt, un viol sau o dare/primire de mită, nu doar victima. Tocmai pentru a se încerca prevenirea de astfel de fapte grave, de a restabili echilibrul în societate şi încrederea în norme, autorul este pedepsit prin forța represivă a statului. Sunt câteva infracțiuni care, deşi nu sunt specifice doar presei, pot fi comise preponderent de jurnalişti. Riscul este mai mare, deoarece oamenii de presă, cei mai curajoşi şi ofensivi, comunică mult mai des (acesta le este meseria), sunt mai expuşi atenției publice şi nici nu au mijloacele puse la dispoziție oamenilor legii pentru a face investigații amănunțite. Dar, până la urmă, fiecare cu meseria lui.

Ramuri de drept
Spuneam că unele domenii s-au desprins cu timpul din Codul civil şi s-au constituit în ramuri de drept separate. Avem astfel un Cod al muncii, precum şi un Cod al familiei,

sau un Cod comercial, toate trei cu o vechime apreciabilă. De dată mai recentă sunt Codul fiscal, Codul electoral şi Codul silvic. După cum lesne se observă, fiecare dintre aceste legi complexe reglementează câte un domeniu distict din activitatea umană. Actele normative nu trebuie să aibă întotdeauna un caracter atât de general. Pot exista prevederi referitoare la un domeniu şi în reglementarea altora, atunci când necesitățile o cer. Astfel, prevederi de natură penală sunt şi în alte legi. Aici ar trebui să existe prevederi clare, dacă faptele sunt interpretate după normele prevăzute în legea specială sau sunt cercetate şi sancționate după prevederile Codului penal.
În privința ramurilor de drept, am precizat că există un domeniu al reglementărilor constituționale, de drept civil, penal, al muncii, comercial sau fiscal. Specialiştii în domeniul juridic au stabilit că există un domeniu distinct pentru ramura dreptului administrativ, un drept internațional, unul al mediului, agrar, ba chiar şi un drept cosmic. Mai putem vorbi şi de alte delimitări, cum ar fi legislația privitoare la drepturile copilului, de dreptul execuțional sau de dreptul aerian ori maritim. Acestea se referă la domenii oarecum distincte, însă până acum nu s-au putut desprinde în ramuri de drept de sine stătătoare. Avem însă tribunal maritim, precum şi tribunale pentru minori, dar acestea sunt oarecum excepții, deşi o anumită specializare a justiției poate fi un lucru benefic, datorită complexității dosarelor.

Puterile în stat

După Revoluția din decembrie 1989, în România s-a dezbătut intens pe tema statului de drept şi pe cea a separației puterilor. S-a pornit, firesc, de la faptul că anterior, în timpul regimurilor totalitare, de extremă dreaptă înainte şi pe parcursul celui de al Ddoilea Război Mondial şi apoi de sorginte comunistă până în 1989, principalele drepturi şi libertăți au fost îngrădite. Mai mult, un om sau un partid dețineau monopolul puterii la conducerea țării. Drept pentru care s-a impus imperativ nevoia delimitării rolului fiecărei componente autorității publice, în aşa fel încât fiecare să funcționeze independent de cealaltă. Aşa s-a ajuns la adoptarea principiului democratic al separării puterilor. Parlamentul şi-a asumat rolul de putere legislativă, deci de emitere a actelor normative importante. Puterea executivă s-a constituit din două segmente: 1. guvernul, cu rolul de a gestiona efectiv treburile țării, şi 2. preşedintele, ca mediator în societate, dar şi cu atribuții în ceea ce priveşte siguranța şi apărarea țării, precum şi în politica externă. Controlul respectării normelor legale şi aplicarea sancțiunilor necesare se face de către puterea judecătorească. Acum, după ce sistemul democratic a fost consolidat şi în țara noastră, se vorbeşte în continuare de separarea puterilor în stat, însă a apărut o nuanță, reliefând mai aproape de adevăr realitatea. Puterile în stat sunt separate, însă nu pot funcționa în contradicție între ele, ci în concordanță, chiar în colaborare. Din aceasta nu trebuie să se înțeleagă că una ştirbeşte ceva din autoritatea celeilalte, ci doar că se realizează o coordonare la un nivel superior. Coordonarea este necesară deoarece scopul nu este unul abstract, ci de a contribui la realizarea scopurilor societății româneşti, adică de a le asigura cetățenilor săi condiții cât mai bune de viață şi de a le oferi posibilitatea de a-şi împlini năzuințele.

Organizarea judecătorească

Prima instituție luată în discuție este Curtea Constituțională, instituție înființată cu scopul de a garanta supremația legii fundamentale. Face parte din puterea judecătorească, deşi Constituția îi consacră un loc separat față de cel al autorității judecătoreşti. Am subliniat deja câteva dintre atribuțiile Curții Constituționale.

Important este însă de reținut că funcționează ca o instanță atipică, exclusivistă, în sensul că nu poate fi sesizată de oricine, ci numai de președintele țării, de unul dintre președinții celor două camere ale Parlamentului, de guvern, de avocatul poporului, de președintele Înaltei Curți de Casație și Justiție, de 50 de deputați sau 25 de senatori. Mai poate fi sesizată de instanțele judecătorești, atunci când părțile invocă excepții de neconstituționalitate. Într-un singur caz se poate autosesiza, atunci când există inițiative de revizuire a Constituției.
În ceea ce privește organizarea judecătorească, vom începe cu instanțele inferioare, cele mai răspândite, și nu cu cea supremă, deoarece judecătoriile sunt, de obicei, primele sesizate. Astfel, în fiecare județ avem mai multe judecătorii, repartizate uniform, la care sunt arondate una sau mai multe localități. În București există câte o judecătorie în fiecare sector. În Timiș, spre exemplu, există o judecătorie la Timișoara având competență în municipiu și în comunele limitrofe. Instanțele de la Lugoj, Sânnicolau Mare, Făget au arondate fiecare localitățile din apropiere. Judecătoriile soluționează cauze civile și penale. De aceea, în localitățile unde sunt instanțe funcționează și parchete de pe lângă judecătoria respectivă. În parchete sunt reuniți procurorii. Ei țin de Ministerul Public și nu de instanțe, iar rolul lor este apărător al statului.

Instanțe superioare
În fiecare județ există un tribunal. Acesta are mai multe secții, putând deci soluționa atât cauze civile, cât și penale, putând avea chiar și complete specializate în cauzele cu minori sau altele. Tribunalul judecă toate cauzele date prin lege în competența sa, precum și apelurile formulate la deciziile luate la judecătorii. Apelul este prima cale de atac la hotărârile judecătorești luate de prima instanță. Tribunal mai judecă și recursurile în cauzele prevăzute cu o singură cale de atac. În raza de acțiune a instanței există în fiecare județ un parchet de pe lângă tribunalul respectiv.
Important este de reținut faptul că fiecare decizie judecătorească poate fi supusă cel puțin unei căi de atac. Cauzele complexe au prevăzute două căi ordinare de atac. Prima este apelul, iar cea de a doua recursul. Rolul lor este de a asigura controlul judecătoresc în amănunțime, pentru ca riscul de eroare judiciară să fie limitat. Apelul, cale de atac ordinară intermediară, a fost introdus după Revoluția din decembrie 1989, când legiuitorul a considerat că e nevoie de garanții suplimentare în realizarea actului de justiție. Până atunci se putea face doar recurs.
Următoarele instanțe sunt curțile de apel. Acestea au ca rază de competență mai multe județe, fiind 17 astfel de instituții în țară. Curților de apel le sunt adresate recursurile în cauzele care au trecut pe la judecătorie și apoi, în apel, pe la tribunal; apelurile în dosarele soluționate de tribunale în primă instanță; dosarele pentru care curțile de apel sunt sesizate pentru prima dată. Desigur, în raza de competență a fiecărei curți de apel funcționează câte un parchet de pe lângă această instanță.

Aplicarea unitară a legii
Interpretarea și aplicarea unitară a legii pe teritoriul țării noastre se asigură de Înalta Curte de Casație și Justiție, care are și rolul de a soluționa cauzele venite în apel sau recurs de la curțile de apel. Și instanța supremă este organizată pe secții, însă, atunci când sunt cauze complexe, se reunește în plen pentru a lua o decizie. Pe lângă instanța supremă își desfășoară activitatea Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, cunoscut și sub numele de Parchetul General.

Hotărârile date după soluționarea recursurilor rămân definitive, ceea ce înseamnă că nu se mai supun căilor ordinare de atac, ci doar celor extraordinare. În foarte puține dosare sunt acceptate și doar pentru motive întemeiate, prevăzute în mod expres de lege. Căile extraordinare de atac sunt: contestația în anulare, revizuirea și recursul în interesul legii.
Procurorii își desfășoară activitatea în parchete, iar rolul lor este extrem de important în materie penală, fiind cei care se ocupă cu cercetarea infracțiunilor și trimiterea în judecată a celor vinovați. Un rol important revine și polițiștilor, deoarece cadre anume desemnate fac cercetarea penală, sub îndrumarea unui procuror. Acesta efectuează urmărirea penală și decide dacă sesizează sau nu instanța de judecată. Sesizarea se face printr-un rechizitoriu. Dacă se consideră că nu e nevoie de sesizarea judecătorilor, procurorii pot da soluția neînceperii urmăririi penale, celebrul NUP.

E nevoie de un avocat priceput
Vorbind despre modul în care funcționează sau ar trebui să funcționeze justiția în România este important să subliniem că părțile implicate au dreptul să se apere, iar apărarea se face prin intermediul unor persoane anume pregătite să acorde asistență celor ce au nevoie. În primul rând, există jurişti angajați de organizații, companii comerciale sau asociații nonprofit. Posturile lor sunt fie clar de jurişti, fie sunt încadrați absolvenți de drept pe posturi diferite. Organizațiile mai mari au chiar un departament juridic, unde funcționează mai oameni cu pregătire juridică. Firmele sau asociațiile cu activitate redusă și unde nu este necesară încadrarea unui specialist permanent apelează la un specialist doar când au nevoie, fie cu contract de mandat, fie la un avocat dintr-un barou. Chiar și instituțiile mari, cu personal suficient, pot apela, în unele situații la reprezentarea unor case de avocați importante. Decizia e a fiecăruia, pentru a-și apăra interesele cât mai bine.
Pesoanele fizice se pot reprezenta singure, însă nu și în cauzele penale, unde este nevoie de un apărător specializat, de obicei din barou. În unele cazuri, e posibil ca apărarea să fie făcută de reprezentanții unor asociații de apărare a drepturilor omului. De reținut este faptul că apelul la un apărător profesionist, mai ales când acesta nu poate lipsi, așa cum am văzut la cauzele penale, costă, iar tarifele nu sunt mici. partea care se consideră lezată poate introduce la judecătorie o cerere de chemare în judecată a jurnalistului și procesul începe! Omul de presă, mai ales dacă nu are studii juridice, iar redacția nu are un consilier juridic specializat (căci, de obicei, jurişții instituțiilor se ocupă cu contractele și alte obligații civile sau comerciale), e obligat să apeleze, mai ales că nu vrea să fie condamnat, la un avocat priceput. Sigur, poate avea norocul ca redacția să-i deconteze cheltuielile. Dar dacă nu va plăti singur. Sigur, este posibil ca ulterior să câștige procesul, după apel și recurs, dar până atunci va fi supus acestei presiuni psihice, însă și unei presiuni financiare.

Apărarea costă mult
Teoretic, există varianta apărării din oficiu, însă doar în cazuri restrictive, expres prevăzute de lege. Se întâmplă tot în cauzele penale, unde prezența avocatului este obligatorie prin lege. Apărătorul din oficiu este desemnat, de obicei, pentru cei reținuți și care sunt prezentați judecătorului pentru arestare. Sigur, cine își poate permite își poate chema propriul avocat. Cei desemnați să acorde asistență juridică din oficiu sunt mai ales tinerii avocați ori aflați în stagiu. Se întâmplă adesea ca apărătorul care asistă la arestare să nu mai fie același și pe perioada judecății.

Vedem din această situație că o persoane acuzată nu are prea mari şanse la un proces corect, deşi legea garantează acest lucru. Un avocat priceput costă, cei din oficiu sunt tineri şi fără experiență şi se schimbă pe durata procesului, aspecte ce au ca rezultat împiedicarea înfăptuirii corecte a justiției. Angajarea unui avocat costă cel puțin 200 de euro, ceea ce reprezintă un efort financiar deosebit pentru multe persoane. A existat, la nivelul anului 2008, o dezbatere privind acordarea de asistență juridică gratuită pentru persoanele cu venituri modeste, tocmai pentru a îmbunătăți acesul acestora la justiție. Teoretic, este un pas bun, deoarece dă de lucru unor avocați aflați la început de carieră şi oferă o şansă unor persoane cărora este posibil să li se fi încălcat unele drepturi.
Se cer însă luate şi alte măsuri, de eficientizare a actului de justiție, deoarece instanțele sunt şi aşa încărcate un număr imens de dosare, multe posturi de magistrați nu sunt ocupate, unii dintre magistrați sunt slab pregătiți, lipsiți de experiență ori ciar prinşi în plasa influențelor şi a corupției. Iată câteva motive pentru care unele decizii luate în justiție sfidează legea, bunul simț şi contrariază populația.

Deontologia profesională

Pentru persoanele interesate de aspectele comunicării, în general, dar şi pentru jurnaliști, în special, este importantă distincția dintre drept, morală şi deontologie. Cea din urmă funcționează în domeniul profesional. Normele juridice funcționează la nivelul întregii societăți, iar sancțiunile sunt date prin forța de constrângere a statului. Morala reglementează, aşa cum am văzut, tot relații la nivelul societății, însă sancțiunile nu sunt imperative, situându-se în general în sfera oprobiului public, de care se poate ține cont sau nu. Deontologia se cantonează cu normele doar în câmpul unei profesii. Practicanții acesteia adoptă norme etice şi de conduită, fiind vorba de o autoreglementare asumată. În unele domenii, justiție, medicină, poliție, adoptarea de coduri deontologice este obligatorie. Aici sunt constituite organisme, de forma colegiilor ori juriilor de onoare, care pot da sancțiuni. Cele mai cunoscute sunt avertismentul şi excluderea din profesie. Toate deciziile luate de aceste comisii deontologice ori de etică pot fi supuse cenzurii în justiție, dacă persoana respectivă se consideră nedreptățită.
Deci deontologia reglementează strict conduita într-un domeniu de activitate. Desigur, dacă abaterea este de o mare gravitate, se aplică măsurile legale. Fără îndoială, există unele suprapuneri cu dreptul şi morala, precum şi norme deontologice generale, valabile pentru toate profesiile, însă fiecare domeniu de activitate are şi norme specifice. Astfel putem vorbi de deontologia profesională a medicilor, judiciară, a lucrătorilor în turism, a lucrătorilor din domeniul imobiliar. Există, bineînțeles, o deotologie profesională a jurnalistului, uneori cu extinderi la toți lucrătorii din mass-media. Etimologic, denumirea vine din greaca veche, ***deontos*** însemnând *ceea ce se cade, ceea ce trebuie,* iar ***logos*** are înțelesul de *ştiință*. Deci vorbim de ***ştiința a ceea ce se cade***. Regulile acestea se aplică în colaborarea dintre ziariști, precum şi în relațiile dintre jurnaliști şi sursele lor, precum şi între oamenii de presă şi public, față de care există răspunderea de a-l informa corect şi cu promptitudine.

Drepturi şi libertăţi

O reglementare universală

Articolul 19 din ***Declaraţia Universală a Drepturilor Omului***, adoptată de Adunarea Generală a Naţiunilor Unite în 19 decembrie 1948, şi la care au aderat aproape toate statele lumii, reglementează dreptul la informaţie, al libertăţii de exprimare şi la opinie în următorul conţinut: "Orice om are dreptul la libertatea opiniilor şi exprimării; acest drept include libertatea de a avea opinii fără imixtiune din afară, precum şi libertatea de a căuta, de a primi şi de a răspândi informaţii şi idei prin orice mijloace şi independent de frontierele de stat".

Exprimarea ideilor poate fi făcută în cercuri restrânse, cum este sfera privată (în familie, între prieteni, la serviciu, pe stradă etc.), în cercuri mai largi (adunări publice, mitinguri, conferinţe, simpozioane, dar şi în Parlament sau în sălile de judecată), precum şi prin intermediul presei. Fără îndoială, mass-media reprezintă cea mai importantă formă de transmitere a opiniilor şi informaţiilor, datorită ariei largi de cuprindere pe care o deţin. Posibilitatea ajungerii celor exprimate la un număr relativ mare de persoane interesate este dublată de faptul că respectiva comunicare se face într-un sistem specializat, specific presei.

Opinii cuminţi şi opinii şocante

În soluţia dată în cazul ***Handyside vs. United Kingdom***, Curtea Europeană a Drepturilor Omului recunoaşte dreptul presei de a promova nu doar informaţiile şi opiniile convenabile societăţii şi statului, ci şi pe cele şocante, fără de care statul democratic rămâne o utopie: "Libertatea de exprimare constituie unul dintre fundamentele unei societăţi democratice, una din condiţiile de bază ale progresului şi dezvoltării fiecărui individ. Subiect al articolului 10 (2) (***din Convenţia Europeană a Drepturilor Omului,*** n.n., L.V.S.), ea este aplicabilă nu numai informaţiilor sau ideilor care sunt primite în mod favorabil sau care sunt privite ca inofensive ori tratate cu indiferenţă, ci şi care ofensează, şochează sau neliniştesc statul sau oricare sector al populaţiei".

Pentru comunicarea în masă informaţia este deosebit de importantă. Opiniile, indiferent că sunt exprimate în cercuri restrânse sau în locuri sau instituţii publice (adunări, dezbateri parlamentare etc.), au: 1. fie un caracter de subsidiaritate în privinţa destinaţiei lor pentru o difuzare amplă, în sensul că ele slujesc în primul rând unei comunicări primare între persoane şi doar în al doilea rând pot folosi comunicării în masă, 2. fie au ca destinaţie directă şi precisă presa, în sensul că informaţiile sunt oferite în mod explicit pentru o comunicare către un public cât mai larg.

Opiniile, exprimate în cele două forme identificate mai sus, sunt culese de jurnalist, constituind pentru omul de presă una din sursele de informare materializată sub forma de declaraţii şi interviuri. Sub această formă, şi alături de înscrisuri sau documente oficiale şi de observaţiile personale ale ziaristului, declaraţiile şi/sau interviurile intră ca *surse* în structurile informaţionale realizate în sistemul specific al mass-media (presa scrisă, audio şi video).

România şi Europa

În ***Declaraţia Îndatoririlor şi Drepturilor Ziariştilor***, adoptată în 1971, la Munchen, de Federaţia Ziariştilor din Comunitatea Europeană şi Elveţia (pe atunci şi Austria, dar, între timp, aceasta din urmă a intrat în Uniunea Europeană, devenită ulterior Uniunea Europeană) sunt reluate ideile din ***Declaraţia Universală****...*, adăugându-se însă, explicit, faptul că opinia poate fi critică: "Dreptul la informaţie, la libera exprimare şi la critică este

una din libertățile fundamentale ale oricărei ființe umane". Această recunoaștere, pusă chiar în preambulul Declarației, are semnificație prin faptul că România se află în plin proces de integrare europeană, deci normele comunitare trebuie să funcționeze și în țara noastră, dar și prin stabilirea caracterului general al dreptului enunțat, opozabil tuturor (*erga omnes*). Dreptul aparține fiecărei persoane în parte, iar toți cei care îl au formează publicul. De aici apare și un alt drept, cel al alegerii surselor de informare, libertatea cetățeanului de a avea preferințe între ziare și reviste, între posturile de radio sau televiziune, chiar independent de frontierele de stat, așa cum spune articolul 19 din ***Declarația Universală***... În ciuda acestor reglementări, în regimul comunist, abolit în decembrie 1989, dreptul la informație și liberă exprimare, precum și dreptul colateral al preferințelor în materie de presă, au fost încălcate și îngrădite, încât practic erau ca și inexistente, iar faptul că figurau în constituțiile comuniste a rămas întotdeauna fără efect, ca și reglementarea ce prevedea ca pactele și tratatele internaționale la care România aderase să facă parte din dreptul intern.

Drepturi și răspunderi pentru jurnalist

Dreptul publicului de a fi informat presupune o relație constantă cu presa, organizată într-un sistem distinct și în cadrul căruia un rol important îi revine jurnalistului. În Declarația de la Munchen relația este stabilită astfel: "În acest drept al publicului de a cunoaște faptele și părerile își au sursa toate îndatoririle și drepturile ziariștilor". Deci, pe de o parte, jurnalistului îi este recunoscut dreptul general la informație și opinie pe care îl are orice om, iar, pe de altă parte, dreptul special de a aduna și de a transmite informații, precum și anumite îndatoriri precise în exercitarea profesiei. Ziaristul culege, selectează și publică informații în condițiile responsabilității sale față de public, ce are, conform Declarației de la Munchen, prioritate față de orice altă obligație, în special față de patroni sau organismele statului.

Răspunderea disciplinară (în ierarhia redacțională), dar și cea juridică, în fața autorităților statului, intervin însă atunci când jurnalistul se face vinovat de încălcarea dreptului unei persoane sau al unui grup, încălcare materializată prin publicarea unor informații incorecte sau prin abținerea de a efectua corecțiile necesare atunci când este cazul. Întinderea obligațiilor și modul în care îl angajează pe jurnalist cuprind însă și alte aspecte, deoarece există și o răspundere față de cei ce dau informații (surse). Un principiu de bază spune că sursele de informații trebuie să fie menționate întotdeauna. În practică apar însă situații când elementele de identificare ale unei persoane ce a făcut dezvăluiri importante nu pot fi date publicității, deoarece sursa respectivă ar putea fi supusă unor represalii. În acest caz, jurnalistului îi incumbă atât obligația de a relata despre faptele ce i s-au adus la cunoștință, deoarece are o obligație față de societate și față de care poate greși neinformând-o la timp sau informând-o cu grave omisiuni, cât și față de persoana-sursă, a cărei integritate fizică sau psihică (în cazuri extreme chiar viața) este pusă în pericol dacă nu se iau măsuri de prevedere. Acceptând să publice informații preluate de la o persoană pe care este evident că o protejează prin omiterea unor elemente de identificare a acesteia, ziaristul trebuie să fie conștient că preia riscurile asupra sa. De aceea, este obligat să-și intensifice eforturile pentru a verifica și a obține o confirmare a faptelor din surse oficiale sau independente. Dacă verificarea nu este posibilă și se decide ca articolul respectiv să fie publicat, atunci se fac precizări, arătându-se din ce cauză elementele de identificare nu pot fi dezvăluite.

Ziaristul are în societate o poziție-cheie

Din cele arătate mai sus vedem că omul de presă se află într-o poziție-cheie în societate și că îndeplinește un rol extrem de complex, datorită plasării sale la mijlocul distanței dintre sursele de informații și public. Dacă sursele de informații și publicul sunt două elemente ale traseului informațional situate, teoretic, la extremități, caracterizate fiind și de un anumit grad de imobilism, ziaristul are o poziție extrem de flexibilă. El este cel care se interpune, în mod voit și obligatoriu, între emițătorul de informații (sursă) și receptor

(public), ceea ce înseamnă că jurnalistul trebuie să funcționeze cu deschideri succesive ca *prim destinatar* al informațiilor venite din direcția surselor originare, dar şi ca *emițător secund* față de adevăratul destinatar, care este publicul. Deoarece i se cere să controleze traseul informațional de la sursă la public, jurnalistul nu are rolul de simplu "cărăuş" al informației între cele două puncte ale traseului comunicațional, ci cade în sarcina lui de a supune datele unui proces de adaptare, cizelare, verificare şi chiar transformare, pentru a le prezenta în conformitate cu principiile, normele şi regulile genului jurnalistic.

Prezentarea informațiilor într-o formă brută este imposibilă. De aceea ea îmbracă *forma mediată*, specifică presei. Medierea, modul de transformare a informațiilor brute în informații utile, constituie un alt domeniu în care intervine răspunderea omului de presă. El trebuie să asigure o bună circulație pe traseul informațional, spre a se evita denaturarea faptelor şi a sensului ideilor exprimate.

Conştientizarea propriului statut

Încercând să aproximeze care este rolul jurnalistului pe traseul informațional de la emițător către public şi să-i stabilească rolul în societate şi între componentele acesteia, Mihai Coman este de părere că "referindu-ne numai la conținutul muncii sale, la multiplicitatea sarcinilor şi la caracterul eterogen al atribuțiilor, constatăm că, la modul general, jurnalistul ar trebui să fie un căutător şi distribuitor de informații (din cele mai variate sfere, de la politică la ştiință, de la sport la faptul divers, de la economie la cultură), un pedagog care educă publicul, un lider de opinie care formează judecățile şi credințele audienței, un animator care mobilizează şi solidarizează colectivitățile, un om de divertisment care oferă clipe de relaxare şi evadare imaginară pentru mii de oameni etc." Concluzia ar fi că ziaristul trebuie să fie câte ceva din toate: istoric, pedagog, politician, jurist, inginer, economist etc. Dar oricât de pregătit ar fi şi oricât de temeinice i-ar fi cunoştințele, ziaristul trebuie să fie conştient de rolul său, de sarcina sa de a primi mesaje, de a le filtra şi prelucra pentru a le transmite pe canalele mass-media cu onestitate. Din acest motiv, discuția despre obiectivitatea jurnalistului şi a presei în general nu poate fi ocolită. Un ziarist specializat în probleme economice îşi poate permite o mai slabă atenție în direcția aflării ultimelor noutăți editoriale, însă nu-şi poate permite nici o abatere de la principiile şi normele jurnalistice.

Obiectivitate şi subiectivitate în jurnalistică

Se poate spune că activitatea de presă are două laturi sau două coordonate, una obiectivă şi una subiectivă. Pe de o parte constatăm că în mod obiectiv jurnalistul respectă regulile ce guvernează circulația informației în sistemul ***sursă-ziarist-public***, reguli a căror încălcare poate duce la sancțiuni stabilite de dreptul pozitiv (drept pozitiv - totalitatea normelor juridice aflate în vigoare într-un stat). Pe de altă parte, se poate constata că ziaristul are libertatea de a decide singur, prin prisma propriei subiectivități, dacă informațiile deținute merită sau nu să fie transmise publicului, precum şi libertatea de a hotărî forma în care acestea vor fi publicate.

Condițiile în care îi sunt prezentate publicului informațiile depind însă şi de sursele şi resursele de care dispune fiecare ziarist în parte şi fiecare organizație de presă în ansamblu. Relatările sunt cu atât mai obiective cu cât omul de presă se poate baza pe mai multe elemente concrete. Se vorbeşte în acest caz de elemente ale procesului decizional, acesta din urmă având ca finalitate hotărârea de a relata sau nu, precum şi alegerea modului de prezentare a informației. Considerăm însă că disponibilitățile umane, materiale şi tehnice au un grad mare de contribuție la obiectivizarea activității jurnalistice. Decizia asupra modului de prezentare a informațiilor se ia, spune M. Coman, în acord cu J. Charron şi J. Lemjeux, în funcție de următoarele considerente:

a) costurile implicate de culegerea şi procesarea respectivei informații;
b) constrângerile tehnice impuse de canalul şi dotările instituției unde lucrează;
c) normele colective de conduită şi regulile personale ale jurnaliştilor;
d) atitudinea şi convingerile personale ale jurnaliştilor;

e) valorile dominante ale breslei;
f) gusturile şi preferinţele consumatorilor (publicului);
g) doleanţele şi restricţiile fixate de furnizorii de publicitate;
h) regulile furnizate de proprietarul instituţiei;
i) presiunile exercitate de sursele care oferă acces la informaţie.

Necesitatea regulilor clare

Discuţia despre obiectivitate şi subiectivitate în presă nu a fost încă finalizată. Problema trebuie pusă, însă nu este necesar să ne pierdem în lungi excursuri teoretice privind aceste aspecte. Atâta timp cât activitatea de presă este organizată într-un sistem şi satisface anumite cerinţe, are deci o funcţie socială, putem accepta, în mod axiomatic, faptul că această activitate este necesară şi obiectivă. S-a spus că obiectivitatea este de neatins, deoarece însuşi procesul de selectare a subiectelor ce urmează a fi publicate este lipsit de obiectivitate. Ideea aceasta poate semăna confuzii grave şi nu are relevanţă în privinţa obiectivităţii în presă. Diferenţa este evidentă, deşi cele două componente nu se exclud. În primul rând este necesară alegerea, selectarea subiectelor. Aşa cum am arătat, în sistemul presei, informaţia brută nu poate circula. Departajarea între informaţiile ce merită să fie exploatate şi cele fără importanţă se face în funcţie de anumite criterii general acceptate în sistem şi care se impun prin reguli jurnalistice specifice. Aplicând criteriile obiectivităţii şi ţinând cont de responsabilităţile avute, şi anume de a informa cât mai prompt şi cât mai corect publicul, vom acorda maximă importanţă prăbuşirii unui avion cu pasageri lângă Bucureşti. În acelaşi timp putem aplica unul sau mai multe criterii personale de selecţie, ceea ce ne poate determina să alegem un alt subiect, zborul porumbeilor într-o piaţă publică, spre exemplu.

Am exagerat în comparaţie tocmai pentru a arăta justeţea unor criterii general acceptate, deci obiective, şi limitările unor criterii subiective. În concluzie, va trebui să admitem că, deşi componenta subiectivă este inerentă, ca în orice activitate umană, sistemul presei funcţionează după criterii obiective, recunoscute în practică şi acceptate de public, mai ales când acesta are şi posibilitatea de a alege, de a selecta ziarele şi revistele pe care le citeşte, posturile de radio şi de televiziune ce îi satisfac preferinţele. De aceea, audienţa poate fi unul dintre criteriile importante ale obiectivităţii.

Audienţa este considerată de Mihai Coman o sursă importantă de presiune asupra activităţii presei, ceea ce presupune orientări şi reorientări periodice. Cum ziariştii şi editorii nu doresc eliminarea produselor lor de pe piaţa informaţională (dar şi financiară), ei sunt obligaţi să se adapteze, adoptând alte criterii pentru construirea şi transmiterea mesajelor: "Ziarele şi revistele care nu se cumpără dispar; emisiunile cu cotă scăzută de public sunt înlocuite cu altele, mai competitive; prezentatorii ori ziariştii fără succes lasă locul altora mai pricepuţi sau mai norocoşi".

Vorbind despre obiectivitate, în ***Introducere în ziaristica de agenţie***, Cristian Florin Popescu admite: "Ţelul nu constă în atingerea obiectivităţii absolute, lucru cu totul imposibil, ci, prin tehnici de lucru complexe şi conştient folosite, prin luciditate şi bună-credinţă, pe scurt, prin profesionalism" se poate ajunge tocmai la obiectivizare, la obiectivitate profesională, ceea ce nu este puţin lucru.

Spre un grad cât mai mare de obiectivizare

Admiţând existenţa factorilor subiectivi şi caracteristica lor utilă, constatăm că traseul informaţional sursă-jurnalist-cititor se structurează în funcţie de un principiu definit prin expresia *un grad cât mai mare de obiectivizare*, principiu tradus prin formula aplicării unor norme jurnalistice general acceptate şi prin care se cenzurează într-o măsură eficientă latura subiectivă.

Un grad cât mai mare de obiectivizare nu se poate obţine decât prin conjugarea unui alt principiu, cel al imparţialităţii. Imparţialitatea însumează acele reguli jurnalistice prin a căror aplicare se asigură egalitatea de tratament a subiecţilor (persoanelor) şi subiectelor

(faptelor) abordate. Egalitatea de tratament, imparțialitatea, trebuie să intervină atât în procesul de culegere a informațiilor brute, deci în raport cu sursele, cât şi în timpul redactării articolului. Aceasta nu înseamnă că nu pot fi eliminate sursele colaterale, irelevante. Informațiile vor fi reținute în funcție de importanța lor, alegere ce rămâne, aşa cum am văzut, la latitudinea ziaristului. Problema se pune însă atunci când intervine concurența de fapte şi poziția de contradictorialitate în privința persoanelor. Vom fi imparțiali față de două evenimente de presă cum sunt prăbuşirea unui avion cu pasageri lângă Bucureşti şi anunțarea câştigătorului alegerilor pentru funcția de primar, în sensul că le vom acorda aceeaşi importanță. Dar nu vom fi imparțiali dacă în locul lor sau al unuia dintre ele vom relata despre zborul porumbeilor într-o piață publică.

Intersubiectivitatea acceptată

Cu privire la persoane, imparțialitatea, tradusă prin egalitate de tratament, presupune ca atunci când două sau mai multe persoane sunt în raporturi de contradictorialitate, iar subiectul articolului este legat de acest diferend, opiniile fiecăreia şi probele invocate să fie prezentate cu cea mai mare grijă, fără a crea între subiecți inegalități artificiale. În acest context trebuie amintit un alt principiu al jurnalisticii: cel al ascultării, în mod obligatoriu, şi a părții adverse. De remarcat că persoanele, privite din prisma normelor de drept, sunt atât cele fizice, cât şi cele juridice. Egalitatea de tratament respectă aceste principii cu unele nuanțări. Instituțiile, cunoscute în dreptul civil sub denumirea de persoane juridice (sau, într-o exprimare mai veche, persoane morale), sunt definite ca fiind colective de oameni cu organizare proprie, în vederea realizării unui anumit scop. Persoanele juridice sunt statul, parlamentul, preşedinția, guvernul, tribunalele, dar şi fundațiile, societățile comerciale, primăriile etc.

Prezentând, succint, modelul "comunicațional", prin referire la activitatea lui Jurgen Habermas, teoreticianul pragmaticii limbajului, Ioan Drăgan consideră, în volumul ***Paradigme ale comunicării în masă***, că "noile paradigme ale comunicării (care valorizează teoriile interacționismului simbolic) nu mai tratează *obiectivitatea lumii* şi *subiectivitatea actorilor* ca *date predefinite*". În consecință este nevoie de un nou model, în care "paradigma comunicațională (analiza fenomenelor sociale în termenii comunicării) presupune a considera obiectivitatea lumii comune, subiectivitatea membrilor unei colectivități şi socialitatea conduitelor, faptelor şi evenimentelor ca emergențe internaționale, ca realizări sociale implicând operații şi o activitate organizată, concertată, un mediu de intersubiectivitate constituite din aşteptări normative şi morale, criterii de judecată şi ierarhii de valoare în emergență continuă şi pe care membrii colectivităților şi le impun reciproc printr-un acord tacit, supus exigențelor coordonării acțiunii".

Imparțialitate şi mass-media

Problema imparțialității se impune şi în cazul conflictelor ce apar între instituții, între instituții şi cetățeni, precum şi între instituții şi mass-media. Jurnalistul este înclinat să acorde o anumită "protecție" primăriei oraşului în care locuieşte în disputa acesteia cu guvernul, guvern care va fi acuzat că alocă sume mici la bugetul local, deşi impozitele şi taxele percepute de la contribuabilii din unitatea administrativ-teritorială respectivă sunt substanțiale.

În cazul unor neînțelegeri între cetățeni şi o anumită instituție (poliție, direcție financiară, primărie etc.), ziaristul este tentat să ia partea cetățeanului, acuzând administrația de rea-voință, ştiind că aceste instituții sunt lipsite de eficiență şi anchilozate de un birocratism adesea exasperant. Deşi s-a dovedit că în cele mai multe cazuri cetățenii au dreptate, este bine ca jurnalistul să se dovedească imparțial şi obiectiv în pregătirea articolului şi să verifice temeinic fiecare informație. Autorului acestor rânduri i s-a prezentat mai demult următoarea problemă: un cetățean se plângea că a cerut o aprobare pentru ridicarea pe terenul său a unei clădiri, apreciată de el a fi un centru comercial modern, iar primăria a refuzat să-i elibereze autorizația de construcție. Clădirea a fost ridicată şi dată în

folosință, dar inspectorii serviciului pentru disciplina în construcții nu doar că nu-l ajutau să obțină autorizația, ci îl şi amendau consistent în fiecare lună. Aparent, proprietarul era victima unui abuz. Ulterior s-a dovedit însă că persoana nu solicitase autorizația administrativă *înainte* de a demara lucrările, ci a mers pe ideea faptului împlinit. Mai mult, construcția a fost ridicată pe cheltuiala chiriaşului său (un patron de origine arabă) şi folosită de acesta. În execuție nu s-au respectat normele adoptate de consiliul local în Planul urbanistic general al oraşului. Construcția fiind pe un teren proprietate privată, primăria nu era în drept să ceară demolarea acesteia. Avându-se însă în vedere deficiențele constatate nici nu se putea proceda la o autorizare ulterioară. Din aceste motive cauza a fost adusă în fața instanței şi până acum nu a fost finalizată.

Strângerea tuturor informațiilor

Imparțialitatea se poate realiza însă doar după ce au fost consultate toate sursele de informații şi au fost adunate datele necesare. Nu vom insista aici asupra necesității şi modului în care se face documentarea, ci vom încerca să prezentăm sursele şi ceea ce putem identifica în mod curent sub această denumire.

O clasificare simplă găsim în ***Manual pentru jurnaliştii din Europa Centrală şi de Est*** (apărut în România în 1992, fiind editat de World Press Freedom Committee). Aici se spune că "reporterul adună informații din trei surse: 1) documente oficiale şi acte, 2) interviuri, 3) observații personale". În privința documentelor oficiale şi a actelor, menționăm că este suficientă denumirea de "document", acesta fiind înscrisul ce atestă o anumită realitate. În limba română curentă, document şi act par a fi sinonime. În limbaj juridic, spre exemplu, actul desemnează realitatea ce poate fi probată cu documentul. În această categorie de surse intră titlurile de proprietate, testamentele, certificatele (de căsătorie, de naştere sau de deces), autorizațiile, mărturiile, procesele-verbale, dar şi articolele de presă, cărțile, studiile etc. În privința interviurilor (şi a declarațiilor, ca formă prescurtată de interviu) preferăm să le introducem în categoria surselor umane, persoanele fiind acelea care comunică anumite informații către jurnalist. A treia categorie de surse, observatiile personale, fac parte tot din sfera surselor umane, rolul jurnalistului fiind aici covârşitor. El este cel care pune (îşi pune) întrebările şi formulează răspunsurile, transmițându-le apoi mai departe publicului.

Sursele instituționalizate

În ***Din culisele celei de-a patra puteri***, Mihai Coman propune o altă clasificare, care are meritul de a fi mult mai analitică, detaliind sursele în funcție de criteriul instituțiilor şi al persoanelor care furnizează informațiile. În acest model, datele au ca destinație în primul rând redacția în ansamblul său şi după aceea pe un jurnalist anume. "Un ziar, un post de radio sau televiziune, spune autorul, primeşte informații de la următoarele tipuri de surse:

a) agenții de presă sau alte instituții specializate în vânzarea de informații şi materiale de interes jurnalistic;

b) diferite instituții mass-media. Interesul excesiv manifestat de jurnalişti pentru activitatea colegilor lor îşi are rădăcina atât în caracterul competitiv al vieții de presă (...), cât şi în dependența lor de judecățile de valoare ale colegilor de redacție sau de breaslă;

c) articole aduse de angajații respectivei instituții;

d) articole şi ştiri oferite de colaboratorii constanți ori ocazionali;

e) informații primite de la cititori sau de la diferite alte persoane;

f) materiale şi date furnizate de birourile de presă ale instituțiilor politice, administrative, culturale, guvernamentale sau non-guvernamentale, diplomatice etc."

Modelul Peter Gross

Un alt model este cel dezvoltat de profesorul Peter Gross, în volumul ***Culegerea şi redactarea ştirilor***. Este o clasificare asemănătoare cu cea din ***Manual pentru jurnaliştii din Europa Centrală şi de Est***, detaliind-o în ceea ce priveşte sursele document şi

sursele umane, însă, paradoxal, din clasificarea reluată în cele ce urmează lipsesc observațiile personale ale omului de presă. După P. Gross sursele sunt:

a) cărți;

b) ziare, reviste, publicații (erudite sau de specialitate) şi emisiuni radio-TV;

c) studii independente;

d) dezvăluiri de ştiri;

e) documente şi rapoarte guvernamentale (la nivel local, regional şi național);

f) documente şi rapoarte ale unor instituții neguvernamentale, incluzând partide politice, companii, instituții sociale, organizații internaționale, organizații de muncă şi profesionale;

g) colecții de date;

h) sondaje de opinii, sondaje şi alte studii;

i) oamenii - de la omul de rând la secretar, de la oficialități guvernamentale la experți, de la politicieni la oameni de afaceri.

Conceptul de public

Definirea conceptului de public pare relativ simplă. Dimensiunea proteică a conținutului naşte însă numeroase probleme, care fac ca orice definiție să fie, fatalmente, incompletă. Cu toate acestea, bogata literatură sociologică scrisă în vederea cunoaşterii şi cuprinderii noțiunii de *public* formulează răspunsuri pertinente la cvasimajoritatea întrebărilor ce se pot pune cu privire la subiect. După G. Tarde, "publicul este o mulțime dispersată, în care influența unor spirite asupra altora a devenit o acțiune de la distanță, la distanțe tot mai mari", ceea ce arată *coeziunea* grupului şi *influența*, directă sau indirectă, asupra membrilor săi. În ansamblu, **publicul reprezintă o grupare de oameni ce au elemente comune, interese comune, aspirații comune sau care caută informații de un anumit gen într-un anumit interval de timp.**

Stefan Buzărnescu, în ***Sociologia opiniei publice***, distinge, tipologic, nouă categorii de public:

a) publicul de masă, care se caracterizează prin comunitatea de interes față de mesajele transmise;

b) publicuri dispersate, cele care valorizează divergent mesajele;

c) publicuri concentrate, caracterizate prin faptul că receptează mesajele în mod asemănător şi cooperează pentru creşterea autorității sursei;

d) publicuri omogene, valorizând mesajele în mod convergent şi predispuse în mare măsură să primească mesaje;

e) publicuri eterogene, interesate de un anumit tip de mesaj, dar pe care îl valorifică în mod diferit;

f) publicuri locale, determinate spațial;

g) public participant, cel implicat în acțiune;

h) public receptor, care are o atitudine pasivă față de mesaj;

i) public mondial, caracterizat prin faptul că primeşte mesaje în timpul unor transmisii în direct de mare anvergură.

Este evident faptul că tipologia aceasta nu epuizează toate ipostazele în care poate apărea publicul. Important este însă de reținut că nu se mai vorbeşte de un singur public, ci de *publicuri*. Publicul presei este de o anumită factură, diferit de publicul de pe stadioane; publicul presei scrise este altceva decât cel de televiziune, iar cititorii de cotidiane nu se identifică cu cei de săptămânale. La fel, publicul revistei ***România mare*** nu este acelaşi cu cel al revistei ***Avantaje***. Tot aşa există un cititor de editoriale şi un public interesat în exclusivitate de ştirile sportive.

Legătura prin consum

Referitor la publicul mass-media, Mihai Coman arată că în sistem pot fi cuprinse milioane de oameni, care nu se cunosc între ei, trăiesc în diferite colțuri ale lumii,

nu au o limbă comună, nici cultură, au convingeri politice şi religioase diferite. La un moment dat însă aceste milioane de oamenii receptează aceleaşi mesaje, demonstrând că au aceleaşi interese. Aceasta este nevoia de presă. Sau, cum spune autorul, "singurul lucru care îi leagă este consumul unor mesaje mass-media identice şi trăirea unor stări, în general, analoage".

Tot Mihai Coman precizează că există şi o tendinţă de a sparge eterogenitatea publicului, de a contribui la ieşirea acestuia din categoria de masă: "În ultimele decenii, dezvoltarea unor tehnici noi de comunicare a permis o anumită *demasificare* a audienţei; astfel, cablul şi satelitul, multiplicând oferta, au condus la crearea de programe specializate, adresându-se unui public ţintă, oarecum mai omogen: iubitorii de sport, de filme, de desene animate, de muzică au acces la produse create numai pentru gusturile şi interesele lor, fără a fi obligaţi să consume şi alte produse, de interes general."

Definiţia presei

Încercând acum să propunem o definiţie a presei, putem reţine, tautologic aproape, că ***mass-media reprezintă un complex de relaţii sociale reglementat de principii, norme şi reguli jurnalistice***. Pe lângă această definiţie, ce are o legătură evidentă cu ştiinţele juridice, trebuie reţinută şi aceea din orizontul teoriei literaturii. Prin comparaţie, ***genul publicistic (jurnalistic) este un gen literar alături de cele beletristic, ştiinţific sau administrativ***.

Părţile (subiecţii, actanţii) care dau coeziune sistemului presei, aşa cum s-a putut constata din cele prezentate anterior, sunt: *Sursa de informaţii - Jurnalistul - Publicul*. Pentru jurnalist mai putem reţine denumirile de autor sau emiţător, iar pentru public pe cele de destinatar, receptor sau consumator. Un rol important în sistem, între ziarist şi public, îl au aparatul redacţional şi sistemul de difuzare. În traseul informaţional de la sursă la receptor, în afară de rolul hotărâtor al jurnalistului, unele sarcini revin redactorilor de pagină, secretarului general de redacţie, redactorului şef şi editorului, precum şi personalului tehnic de la paginare. Toţi acestia pot opera modificări în conţinutul articolului şi dau forma finală de apariţie. În privinţa difuzării trebuie apreciat rolul ei important la realizarea veniturilor redacţiei, însă acest sector nu face decât o operaţiune pur comercială, de vânzare-cumpărare a unui produs care nu este informaţia în sine, ci un ansamblu, adică ziarul. Aspectul este valabil şi pentru presa audio sau video, rolul regizorului de emisie şi al echipei sale fiind acela de "a pune în undă" munca redactorilor.

Presa în societate

Rolul şi funcţiile mass-media

Rolul presei, definit ca proces de informare a publicului, ne permite să identificăm funcţiile pe care mass-media le are în societate. În consecinţă vom vorbi despre o funcţie principală, 1) *funcţia informativă*, şi de trei funcţii derivate: 2) *funcţia explicativă*, 3) *funcţia educativ-formativă*, 4) *funcţia normativă*.

1) funcţia informativă a presei defineşte procesul culegerii, selectării, modelării şi prezentării într-un mod calificat al informaţiilor;

2) funcția explicativă, derivată din cea informativă, se referă la deslușirea sensului și consecințelor (efectelor) unor evenimente și acțiuni;

3) funcția educativ-formativă, tot derivată, sintetizează contribuția adusă la familiarizarea cetățenilor cu aspectele politice, sociale, economice și culturale ce se manifestă în societate;

4) funcția normativă, cu ascendent tot în cea informativă, cuprinde relevarea valorilor și afirmarea normelor etice, morale și juridice ce le protejează.

O caracteristică generală a funcțiilor derivate este aceea că sunt evidențiate cu pregnanță, în editoriale, comentarii și analize.

Preeminența funcției informaționale

Într-o "repliere" didactică, Mihai Coman propune un sistem cu cinci funcții ale presei: 1) de *informare*, 2) de *interpretare*, 3) de *legătură*, 4) *culturalizatoare*, 5) de *divertisment*. Funcția de informare "se referă la capacitatea presei de a răspunde nevoilor indivizilor și grupurilor, de a controla mediul înconjurător; pe baza informațiilor pe care le primesc prin mass-media, oamenii pot evalua diferite situații, pot anticipa unele tendințe ale evenimentelor și pot optimiza, în cunoștință de cauză, deciziile lor". Funcția de interpretare, spune M. Coman, cunoaște o modalitate de realizare directă și una indirectă: "Dacă selectarea și ierarhizarea informației reprezintă forme indirecte (dar la fel de puternice) de interpretare, punerea în context și comentarea știrilor constituie forme directe, asumate, de semnificare a evenimentelor". Funcția de legătură are meritul de a stabili punți de legătură între persoane diferite, interesate de aspecte ce le devin apropiate: "Oferind informații comune, cunoștințe comune și, implicit, subiecte comune de dialog, mass-media funcționează ca o vastă rețea, care leagă oamenii depărtați și diferiți într-un fel de comunitate, ce nu mai este una spațială, națională, religioasă ori culturală, ci pur și simplu una informațională". Funcția culturalizatoare vizează perpetuarea valorilor generale, deoarece "prin conținuturile distribuite de mass-media circulă și se fixează acele norme și modele de comportament general acceptate, altfel spus, *convențiile tacite* ale unei societăți". Funcția de divertisment urmărește umplerea timpului liber cu o ofertă jurnalistică adecvată, iar "toate aceste produse mass-media răspund nevoii oamenilor de relaxare, de odihnă, de evadare din grijile cotidiene".

Presa - câinele de pază al societății

Rolul presei nu poate fi definit dacă nu facem câteva referiri la atributele cu care este identificată în societate. Se spune despre mass-media că e "a patra putere în stat", "câinele de pază al societății" sau "gardian care veghează asupra instituțiilor societății".

În privința definirii presei ca a patra putere în stat, se apreciază că ea trebuie să fie o contrapondere la celelalte trei puteri, cea legislativă, cea executivă și cea judecătorească. În acest context, rolul presei este vădit supraevaluat, pornind poate și de la declarația încurajantă a lui Thomas Jefferson, președintele american ce susținea că "dacă ar fi să hotărăsc eu între o guvernare fără ziare și ziare fără guvern, nu aș ezita nici un moment în a o prefera pe cea din urmă".

Cu toate acestea, trebuie pornit de la faptul că în România, dar și în statele cu o democrație eficientă de zeci sau sute de ani, Constituția consacră ca puteri în stat doar legislativul, executivul și autoritatea judecătorească. Mass-media este caracterizată sociologic, însă și constituțional, drept serviciu public. În conformitate cu Legea fundamentală a țării, atât celor trei puteri nominalizate ca autorități, cât și presei le revin obligații importante în ceea ce privește informarea. Constituția arată textual: "Autoritățile publice, potrivit competențelor ce le revin, sunt obligate să asigure informarea corectă a cetățenilor asupra treburilor publice și asupra problemelor de interes personal" și "mijloacele de informare în masă, publice sau private, sunt obligate să asigure informarea corectă a opiniei publice". După cum se vede, în ambele cazuri accentul este pus pe **informarea corectă**.

Rolul presei ca a patra putere în stat (o frumoasă metaforă, desigur…) se defineşte în supravegherea şi controlul exercitate asupra celor trei puteri. În realitate, puterea deținută de parlament, guvern și judecători (aceştia fiind grupați în judecătorii, tribunale, curți de apel şi la Curtea Supremă de Justiție) poate fi deturnată şi folosită în mod discreționar. Majoritatea parlamentară poate impune legile dorite şi învesteşte pe unul din conducătorii săi, prim-ministru. Preşedintele țării, celălalt "cap" al executivului, provine, de obicei, tot din rândurile partidului de guvernământ. Şi cum preşedintele acordă sau nu inamovibilitatea judecătorilor, abuzul de putere nu poate fi departe.

Presa nu are doar rolul de a supraveghea cele trei puteri în stat, ci şi pe acela de a relata, analiza şi comenta relațiile stabilite şi evenimentele petrecute în societate în ansamblul său. De aici şi titulaturile de *câine de pază* sau *gardian* al societății.

Greşeală sau abuz de presă

Se pune următoarea întrebare: de unde putem şti că presa nu abuzează de puterea pe care o are şi că nu încalcă propriile principii, norme şi reguli? Înainte de a încerca un răspuns la această întrebare spinoasă, trebuie lămurită problema greşelilor săvârşite de presă. Eroarea sau greşeala de presă nu poate fi decât *neintenționată*, deoarece denaturarea sau falsificarea datelor şi faptelor în mod intenționat înseamnă încălcarea gravă, cu vinovăție, a normelor ce guvernează sistemul mass-media. Abaterile intenționate îl discreditează pe autor şi publicația, postul de radio sau televiziune la care lucrează, iar faptele sale intră sub incidența legii penale, unde sancțiunile sunt mari, mergându-se până la pedeapsa cu privarea de libertate.

Eroarea sau greşeala neintenționată poate fi de două feluri:

a) ***Eroare de fapt***, atunci când jurnalistul s-a înşelat asupra faptelor descrise, asupra persoanelor citate sau nominalizate în articole sau atunci când s-a înşelat asupra conținutului unui document ori în privința sensului unor cuvinte sau declarații.

Eroarea de fapt apare atunci când, spre exemplu, ziaristul vorbeşte despre arestarea unei persoane, dar persoana respectivă a fost doar invitată la poliție pentru a i se lua o simplă declarație. În privința persoanelor, autorul poate susține că x i-a dat mită lui y, în realitate situația fiind inversă. Cu privire la conținutul unui document, ziaristul poate crede că este vorba de o viză de intrare în Germania când, de fapt, este vorba de o ştampilă prin care se interzice accesul în statul respectiv. În privința sensului unor cuvinte sau declarații, citățm confuzia ce se face între *sume stabilite ca datorie către stat* şi *sume ce reprezintă evaziunea fiscală* sau *sume cu care statul a fost înşelat*. Prin fapta de evaziune fiscală, statul se vede păgubit de sume pe care debitorul le datora ca taxe şi impozite. Sumele impuse unui plătitor considerat evazionist sunt mult mai mari. Ele se compun din taxele şi impozitele destinate evaziunii la care se adaugă încă pe atât, drept pedeapsă, plus penalitățile stabilite în cotă procentuală pe zi pentru neplata în termen a sumelor datorate ca taxe şi impozite.

b) ***Eroarea de drept*** presupune încălcarea unor principii, norme şi reguli jurnalistice deoarece ziaristul nu le cunoaşte. În privința normelor de drept lucrurile sunt complicate, deoarece fiecare om este obligat să cunoască legile şi celelalte acte normative. În cazul jurnalisticii se adaugă normele şi regulile stabilite pentru această activitate. Dacă în privința cunoaşterii tuturor normelor de drept putem aprecia că în practică este vorba de o acțiune imposibilă, oricât de mult te-ai strădui, în privința regulilor jurnalistice lucrurile stau mai bine. De aceea nu poate exista un ziarist care să nu cunoască principiile, normele şi regulile specifice pentru meseria sa.

În practică întâlnim uneori situații ce dovedesc că regulile nu sunt cunoscute, oamenii de presă fiind deci autorii unor erori de drept. Jurnaliştii începători pot efectiv să nu cunoască anumite norme, iar autorii cu experiență, deşi le cunosc, le încalcă din comoditate. Adică nu verifică informația din surse independente, sperând că articolul "merge şi aşa", ulterior constatând că s-au înşelat.

Prezumția de nevinovăție

Acum putem da şi răspunsul la dificila întrebare: **de unde putem şti că presa nu abuzează de puterea pe care o are şi că nu-şi încalcă propriile principii, norme şi reguli?** În primul rând trebuie pornit de la principiul bunei credinţe, principiu comun atât jurnalistici,i cât şi dreptului, eticii şi moralei. Ziaristul, dar şi presa în general, nu se bucură de un statut special, aşa cum au reprezentanţii celor trei puteri oficiale în stat. Parlamentarii se bucură de imunitate, ceea ce înseamnă că pe durata mandatului lor nu pot fi aduşi în faţa justiţiei decât dacă li se ridică imunitatea de către camera din care fac parte. Preşedintele ţării nu poate fi decât suspendat de către parlament şi destituit prin referendum. Guvernul poate fi destituit numai prin adoptarea unei moţiuni de cenzură. Judecătorii se bucură de inamovibilitate, iar faptele lor sunt cercetate tot de colegii de breaslă, reuniţi în Consiliul Superior al Magistraturii. Ziaristul, fiind un cetăţean ca oricare altul, poate fi tras la răspundere la iniţiativa oricărei persoane ce se crede vătămată. Prejudiciul poate fi reparat prin uzarea de dreptul la replică sau prin aducerea cazului în faţa instanţei. Tocmai de aceea unele fapte cu caracter penal: calomnia, ofensa adusă autorităţii, ultrajul (a căror condiţie de existenţă presupune a fi fost săvârşite public), au ca domeniu de aplicare în primul rând presa.

Se întâmplă însă ca atât organizaţiile, cât şi persoanele fizice, mai ales cele aflate în diferite funcţii, să treacă la hărţuirea oamenilor de presă. Metodele sunt variate, de a le ţine calea la redacţie şi prin oraş, la a le telefona şi de a profera ameninţări ori doar de a le ţine interminabile lecţii de "morală" sau chiar se poate întâmpla ca jurnaliştii să fie reclamaţi la şefi, la patroni ori pet e miri unde. situaţia se complică atunci când se ajunge în instanţă. Este foarte uşor ca un jurnalist să fie chemat în faţa unui judecător pentru calomnie. Este la fel de uşor cum ai merge la magazin, iar acest lucru i se cum se poate întâmpla oricărui cetăţean din această tară. De ce? Pentru că nu există o cercetare prealabilă a faptelor de către un poliţist sau un procuror. Orice persoană care se simte nedreptăţită poate depune o cerere la registratura judecătoriei din zona sa de domiciliu şi gata. Presupusul infractor este chemat să fie judecat.

Până când este judecată respectiva persoană şi instanţa dă un verdict se presupune că funcţionează prezumţia de nevinovăţie, dar omul poate fi tracasat prin sălile tribinalelor doar pentru un moft. Iar un ziarist poate fi timorat în activitatea sa de astfel de proceduri. Cel mai bine ar fi ca legea să fie modificată şi fie calomnia să fie dezincriminată ca infracţiune, fie să există un control prealabil al plângerilor din partea procurorilor. Adusă în sfera civilă, calomnia ar presupune doar plata de daune, materiale şi morale, pentru prejudicial adus, dacă acesta e real. Dar taxa de timbru, o sumă plătită în avans pentru deschidera acţiunii în instanţă, ar putea limta abuzurile.

Apărare cu lipsa de intenţie

Calomnia, ca şi alte infracţiuni ce pot fi comise mai uşor prin presă, sunt încadrate de Codul Penal în categoria celor pentru care pedepsele nu sunt atât de drastice, în sensul că a aduce atingere imaginii cuiva nu se aseamănă, încă, cu omorul deosebit de grav! Dar sancţiunile, până la trei ani de puşcărie ori amenda penală, în ciuda faptului că par un mizilic pe lângă cei 15 – 25 de ani primiţi pentru omor, sunt deosebit de drastice în privinţa limitării libertăţii de exprimare, mai ales într-un sistem juridic încă instabil şi în căutare de coerenţă, cum este cel românesc.

Fiind însă încadrate la limita de jos, cu pedepse reduse din punct de vedere al legii penale, la presupusele abateri de la lege de care poate fi acuzat jurnalistul în decursul activităţii se poate invoca, atunci cund este adus în instanţă, faptul că lipseşte unul dintre elementele constitutive ale infracţiunii, şi anume intenţia. Comiterea faptelor fără intenţie este pedepsită doar în cazuri deosebit de grave, bine individualizate de lege. Uciderea din culpă ar fi un exemplu. Or, dacă nu există intenţia de a calomnia sau de a adduce o ofensă unei autorităţi, este clar că nu suntem în prezenţa unei infracţiuni. Interesant este că atât juriştii, cât şi specialiştii în comunicare au neglijat acest aspect, al intenţiei, atunci când au formulat apărări pentru oamenii de presă. Chiar şi un specialist de talia Monicăi Macovei,

care a activate în diferite organizații de apărare a drepturilor, înainte de a deveni ministru al justiției, mai mult, a fost coautor la un ghid pentru jurnaliști, unde erau explicate tehnicile de apărare, nu a sesizat acest aspect simplu, al inexistenței faptei pe motiv că lipsește intenția.

Cu intenție sau fără. Fapte, evenimente, acțiuni

Nu putem încheia fără a aduce unele precizări privind înțelesul termenilor de *faptă*, *eveniment* şi *acțiune* pomeniți mai sus. Efectul (sau consecința) unui articol poate fi unul pozitiv, adică informarea publicului. Voința ziaristului şi a redacției este tocmai aceasta, de a aduce la cunoştința opiniei publice unele aspecte ce modifică viața socială. Uneori însă modalitatea de prezentare a informațiilor poate distorsiona realitatea, fapt care duce la calomnierea sau ofensarea unor persoane. Chiar dacă jurnalistul şi redacția nu au urmărit apariția efectelor negative, acestea se produc totuşi în virtutea legii.

Pentru o mai bună înțelegere, vom recurge la următoarea clasificare:

a) *Acțiuni umane* - caracterizate de faptul că depind de voința omului. Cumpărarea unui ziar sau culegerea de informații sunt astfel de acțiuni;

b) *Evenimentele* - se produc independent de voința umană. Acestea sunt incendiile, cutremurele, inundațiile, accidentele etc.

Acțiunile umane se împart în:

a) *Acțiuni voluntare* - dorite şi urmărite de om, adică intenționate. La modul general sunt identificate prin termenul de **acte**. Sensul termenului de act în accepțiunea de acțiune voluntară nu trebuie confundat cu cel de înscris sau document, accepțiune des întâlnită în limbajul cotidian în expresii de genul: "Actele dumneavoastră la control, vă rog!";

b) *Acțiuni involuntare* - nedorite, dar care se produc totuşi, şi care poartă denumirea de **fapte**. O faptă o reprezintă amenințarea unei persoane pentru a obține de la ea o confirmare sau un lucru, amenințare neurmată de o agresiune fizică, dar în urma căreia victima se sperie, face stop cardiac şi moare.

Acțiunile se mai pot împărți în două categorii în funcție de gradul de conformitate față de normele juridice:

a) *Legale* - cum este, spre exemplu, traversarea străzii pe culoarea verde a semaforului sau editarea unei publicații;

b) *Ilegale* - cum sunt furtul, omorul sau evaziunea fiscală.

Principiile comunicării jurnalistice

Principii, norme, reguli

Orice activitate umană organizată se desfăşoară în conformitate cu unele principii generale, în funcție de normele sau reglementările adoptate pentru fiecare gen de activitate şi cu respectarea unor reguli specifice. În evoluția sa ca sistem deschis, presa şi-a definit principiile, normele şi regulile ce o guvernează. Acestea au devenit elemente fundamentale de funcționare a sistemului, structurându-l şi asigurându-i coerența.

Deşi, aşa cum vom vedea, între principii, norme şi reguli pot exista unele suprapuneri, împărțirea fiind necesară atât din punct de vedere metodologic, cât şi în privința sferei de cuprindere. Principiile au vocație generală, cu rolul de a direcționa activitatea mass-media, pe când regulile sunt dezvoltări ale principiilor având o sferă de aplicare restrânsă, cu

referință la situațiile concrete. Principii şi reguli pot fi cuprinse în norme (reglementări), aşa cum întâlnim în cazul accesului liber la informație; acesta e un principiu al jurnalisticii şi al dreptului, principiu reglementat de o normă de drept constituțional, precum şi de normele de drept internațional sau comunitar din tratatele la care România este parte semnatară şi care au fost ratificate de Parlament.

Principiile fundamentale ale activității de presă sunt considerate idei întemeietoare sau precepte directoare ce organizează şi justifică sistemul mass-media. Aceste principii sunt :

I. ***Accesul liber la informați*** ;
II. ***Libertatea de exprimare şi de conştiință***;
III. ***Buna-credință***;
IV. ***Egalitatea de tratamen t***;
V. ***Răspunderea***;
VI. ***Protejarea surselor***;
VII. ***Respectul vieții private***;
VIII. ***Independența profesională***.

I. ACCESUL LIBER LA INFORMAȚIE

Acces imediat - acces mediat

Principiul accesului liber la informație cuprinde atât dreptul cetățeanului de a primi toate informațiile cerute şi răspunsuri la întrebările puse, cât şi obligația autorităților de a da informațiile şi de a formula răspunsuri. Dar cetățeanul nu intră decât de puține ori în relație directă cu organismele de stat sau private (cel mai adesea în cadrul raporturilor juridice de drept administrativ), forma cea mai la îndemână şi cea mai uzitată pentru a obține informații fiind cea mediată, adică prin intermediul presei. Aici un rol important îi revine jurnalistului care, având obligația de a informa, are dreptul de a-şi culege datele direct de la sursă. Dreptului de acces liber la datele de interes public pe care îl are jurnalistul, îi corespunde obligația corelativă a persoanelor fizice sau a instituțiilor de a furniza datele cerute. Transmiterea informațiilor de către o sursă oarecare nu poate fi însoțită de o condiție sau mai multe privind modul de difuzare. Ziaristul are dreptul de a alege singur condițiile de structurare şi difuzare a datelor.

Secrete şi "secrete"

Accesul liber la informație este limitat la sfera interesului public, deoarece există şi informații considerate secrete, care nu pot şi nu trebuie să fie date publicității sau să fie cunoscute de neavizați, chiar de către jurnaliști. Aici sunt cuprinse aspecte în legătură cu siguranța națională, apărarea țării, anchetele judiciare şi parlamentare pe timpul desfăşurării lor, precum şi cele susceptibile de a prejudicia dezvoltarea tineretului. În consecință, accesul la informațiile cu caracter secret, definite astfel prin lege, este îngrădit şi nu există o obligație din partea autorităților publice de a furniza astfel de informații.

Practica a demonstrat că, periodic, ziaristul poate fi pus în una din următoarele situații: 1) autoritățile statului ascund unele informații care în mod normal ar putea fi date publicității, 2) ziaristul intră în posesia unor informații considerate secrete, informații pe care le dă publicității.

1. În primul caz, funcționarii instituției respective fie iau, cu de la sine putere, măsuri de "protecție" suplimentare peste reglementările prevăzute lege, fie refuză, pur şi simplu, să dea publicității ceea ce ştiu. Indiferent că este vorba de "protecție" suplimentară sau de un refuz nejustificat, asistăm la o încălcare flagrantă a dreptului fundamental care priveşte libera informare. Cel vătămat poate să-l acționeze în justiție pe cel ce nu şi-a

respectat obligația de a furniza informația sau nu a permis accesul la ea ca, prin hotărârea dată de instanță, să obțină respectarea dreptului său.

2. Problema este mai complicată în cazul al doilea, atunci când ziaristul deține informații ce privesc secrete de stat sau ordinea publică. Regula stabilită în practică este aceea că jurnalistul are libertatea de a hotărî asupra publicării sau nepublicării acestora. În situația de față se impune luarea unor măsuri suplimentare privind protecția statului şi a cetățeanului, însă *jurnalistul nu poate fi obligat să nu publice ceea ce ştie* şi *nici la deconspirarea surselor* sau *a modului în care a ajuns în posesia informațiilor*. Obligația jurnalistului de a proceda la o analiză mai atentă a faptelor şi consecințelor este una morală, deoarece de păstrarea secretelor de stat se ocupă instituții special constituite şi nu presa. Vom analiza mai jos principiul răspunderii jurnalistului pentru faptele sale. Ceea ce trebuie precizat aici este că răspunderea pentru publicarea de informații cu caracter secret este în primul rând a celui care le dă sau le lasă să "scape" şi nu a jurnalistului, acesta fiind chiar obligat să facă investigații şi să adune datele indiferent de caracterul lor. Mai mult, ziaristul are obligația de a-şi proteja sursele şi de a nu le expune la represalii.

Aprecierea unor consecințe

Obligația morală a reporterului de a cântări faptele şi de a încerca să prevadă efectele difuzării unor informații se impune chiar şi în cazul când sursa este bine intenționată, dar poate greşi în aprecierea consecințelor. Aşa s-a întâmplat în 1995, când un cotidian central a difuzat o ştire, datele provenind din surse ale Inspectoratului General al Poliției, ştire ce vorbea despre arestarea, la Lugoj, a unei persoane implicate în traficul de stupefiante. Aflând din ziar despre arestarea persoanei cu pricina, indivizii din rețea au avut timp să dispară. Astfel, eforturile depuse mai mulți ani de lucrătorii poliției pentru a-i identifica pe traficanți şi de a anihila rețeaua au fost compromise.

II. LIBERTATEA DE EXPRIMARE ŞI DE CONŞTIINȚĂ

Exprimare şi exteriorizare

Principiul libertății de exprimare şi de conştiință este definit în Constituție şi în tratatele internaționale. În Constituția României se spune: "Libertatea de exprimare a gândurilor, a opiniilor sau a credințelor şi libertatea creațiilor de orice fel, prin viu grai, prin scris, prin imagini, prin sunete sau prin alte mijloace de comunicare în public, sunt inviolabile". Iar cu privire la libertatea de conştiință: "Libertatea gândirii şi a opiniilor, precum şi libertatea credințelor religioase nu pot fi îngrădite sub nici o formă. Nimeni nu poate fi constrâns să adopte o opinie sau să adere la o credință religioasă, contrare convingerilor sale".

În discutarea acestui principiu trebuie pornit de la faptul că cetățeanul are libertatea de a-şi exprima sau nu gândurile, opiniile şi credințele. Deci el nu poate fi împiedicat să se exprime sau să se abțină. Din acest motiv gândurile, opiniile, creațiile spirituale nu pot intra în circuitul public decât dacă sunt exteriorizate, comunicate, exprimate. Exteriorizarea gândurilor, a credințelor şi opiniilor înseamnă intrarea în sistemul relațiilor sociale şi poate fi făcută prin viu grai, în scris, prin imagini sau prin gesturi.

Pentru noi importantă este exprimarea, *comunicarea* prin mass-media. Aceasta implică atât dreptul cetățenilor de a-şi exprima punctele de vedere prin intermediul mijloacelor de comunicare în masă, cât şi un drept special care defineşte libertatea presei.

Îngrădiri ale libertății de exprimare

În practică se întâlnesc adesea cazuri în care libertatea de exprimare este îngrădită. Deşi frecvența îngrădirilor este deosebit de mare în statele cu regim totalitar, unele forme sunt întâlnite însă şi în statele cu tradiție democratică. Formele de îngrădire pot fi: 1. directe, 2. indirecte.

1. ***Directe*** - atunci când măsurile sunt luate de autorități în baza unor prevederi legale. În acest sens Constituția prevede că nici o publicație nu poate fi suprimată, lăsând să se înțeleagă că suspendarea este posibilă. Alte îngrădiri privesc respectul drepturilor şi reputației, salvgardarea siguranței naționale, a moralității şi ordinii publice. Însă *nimeni nu poate garanta că limitările la libertatea presei, prevăzute în actele normative, nu vor fi accentuate de autorități* prin interpretări ce depăşesc prin consecințe măsurile necesare asigurării unei bune funcționări a statului, ducând efectiv la încălcarea principiului libertății de exprimare.

2. ***Indirecte*** - atunci când asupra presei se fac presiuni subtile sau fățişe, cunoscute în practică prin acțiuni de intimidare a redacțiilor sau jurnaliştilor. Şicanarea redacțiilor poate fi înfăptuită prin *controale repetate pe linie fiscală, blocarea accesului la materiile prime necesare* (de exemplu, hârtia de ziar), *refuzul sau retragerea licenței de emisie pentru posturile de radio sau televiziune*, *chemarea în judecată* etc. Libertatea ziaristului poate fi îngrădită prin *violență fizică sau psihică* asupra lui sau asupra celor apropiați, *chemări în judecată, interogatorii la Poliție sau la Parchet* etc.

Atentat şi manipulare

Un caz aparte de atentat la libertatea presei îl reprezintă informația dirijată. Este situația în care anumite instituții încearcă influențarea populației într-o anumită direcție, fiind vorba în fapt de o manipulare a conştiințelor prin intermediul presei, manipulare sesizată sau nu de către jurnalişti. Iată un exemplu: "S.R.I. (Serviciul Român de Informații, n.n.) remite, uneori, presei materiale cu caracter confidențial pentru a crea un curent în opinia publică şi mass-media, atunci când difuzarea informațiilor respective pe canalele oficiale nu a produs rezultatele scontate, a declarat [...] purtătorul de cuvânt al S.R.I., Nicolae Ulieru. [...] Cu acest prilej, purtătorul de cuvânt al S.R.I. a subliniat că materialele destinate presei au depăşit, în momentul publicării, caracterul de imediată confidențialitate. Ele sunt canalizate către publicațiile cu mare tiraj şi cele de mare credibilitate, «care sunt întotdeauna aceleaşi», a precizat Ulieru. Metoda este des folosită de majoritatea serviciilor de informații din lume.[...]

Această procedură porneşte de la ideea că un material informativ «fără sursă> are, de cele mai multe ori, un impact mai mare decât un punct de vedere oficial şi se bucură de mai multă credibilitate, în condițiile în care opinia publică românească este foarte aproape de ceea ce se numeşte «analfabetism politic», a adăugat Ulieru. În acest fel, S.R.I. îşi poate face cunoscute opiniile, punctele de vedere, analizele şi sintezele informaționale, a continuat purtătorul de cuvânt al S.R.I. El a refuzat să prezinte exemple concrete de astfel de materiale apărute în presa română. Nicolae Ulieru a precizat că ziariştii implicați în astfel de acțiuni sunt avizați de natura materialului, totul fiind «o chestiune de fair play»". (*Ziua*, 12 iulie 1996).

Fair play şi manipulare grosolană

Se impun două precizări la textul citat mai sus. În primul rând nu trebuie să credem că este "o chestiune de fair play" şi că întotdeauna ziariştii în cauză sunt avizați asupra naturii şi, mai ales, a originii materialului. Am întâlnit în practică suficient de multe cazuri de intoxicare a unor jurnalişti fără ca aceştia să prindă de veste că au fost manipulați sau, mai direct, folosiți. Asemenea materiale sunt plasate ziariştilor de către intermediari, care par să nu aibă nici o legătură cu S.R.I. sau cu alte servicii secrete. Intermediarii, plasatorii de astfel de materiale, care sunt sau devin pentru jurnalişti surse de încredere, pot fi localizați în poliție, în partidele politice, organizațiile neguvernamentale sau în instituții ale statului cum sunt direcțiile financiare, direcțiile sanitare, direcțiile de muncă, primăriile etc.

A doua precizare este legată de modul în care se asigură o bună receptare a unor astfel de materiale, când, aşa cum recunoaşte şi purtătorul de cuvânt al S.R.I., metodele clasice nu dau randament. În realitate nu este vorba numai de asigurarea unui impact sporit, cum lasă să se înțeleagă declarațiile de mai sus. Specialiştii în mânuirea informației, cum sunt

cei din serviciile secrete, dar şi specialiştii în relaţii publice (prezenţi în număr tot mai mare şi în viaţa publică românească) cunosc un lucru foarte simplu: un ziarist care se respectă, un ziarist serios deci, va fi oarecum descumpănit atunci când informaţiile i se vor da pe tavă, în mod oficial şi în cadrul unei conferinţe de presă anunţată din timp, mai ales că acelaşi set de informaţii va fi deţinut de toate ziarele, posturile de radio şi de televiziune. Instituţiile care doresc să plaseze cu un maximum de impact anumite materiale vor apela la un intermediar, în care jurnalistul-ţintă are încredere. Datele i se vor pune la dispoziţie în mod treptat (în aşa fel încât să pară că jurnalistul a muncit, a avut putere de convingere şi că i s-a făcut un serviciu pentru care rămâne obligat) şi i se va asigura exclusivitatea. După ce a "adunat" aceste informaţii, sentimentul de încredere în sine al ziaristului va fi deosebit şi, drept consecinţă, el va depune eforturi considerabile ca impactul articolului redactat pe baza informaţiilor ce i-au fost strecurate, fără ca el să ştie că este subiectul unei manipulări, să fie cât mai mare.

Testarea opiniei publice

Am fi însă naivi dacă am crede că astfel de lucruri se întâmplă numai în România, ţară unde, vorba purtătorului de cuvânt al S.R.I., opinia publică suferă de "analfabetism politic". Influenţarea opiniei publice sau încercările făcute în acest sens sunt destul de numeroase şi pe alte meridiane. Intoxicarea jurnaliştilor şi a presei în general cu scopul de a influenţa sau de a manipula de-a dreptul opinia publică este o practică descrisă elocvent de profesorul american Peter Gross : "Oficialităţile alese sunt, în mod special, sensibile la opinia publică şi se vor folosi de mass-media pentru a influenţa reacţiile publicului în favoarea unor politici pe care ar dori să le propună, să le sprijine sau să le respingă. Spre exemplu, prin intermediul unei declaraţii, acordată cu condiţia păstrării anonimatului, de către purtătorul de cuvânt prezidenţial, se sugerează că preşedintele ia în considerare adoptarea unui anumit curs în cutare problemă politică internă sau externă. Jurnalistul publică relatarea, iar reacţia din partea publicului este favorabilă. Câteva zile mai târziu, preşedintele ţării anunţă oficial adoptarea liniei politice respective. Dacă reacţia din partea publicului este nefavorabilă, preşedintele va face o declaraţie publică dezminţind că ar fi avut cunoştinţă de o asemenea politică, iar, în particular, va abandona ideea sau o va amâna pentru o dată ulterioară".

Jurnaliştii se pot sabota singuri

Piedicile în exercitarea meseriei de jurnalist, în realizarea rolului său de mediator în societate, pot în să să provină nu doar din exterior, ci din propriul comportament al omului de presă. Ziaristul se poate îngrădi singur prin lene, neglijenţă, teamă, superficialitate. Sună aspru. Intenţia mea nu este de a jigni, ci de a spune şi adevăruri, deşi pot fi dureroase. Problemele de acest gen au fost observate şi de specialişti de renume. Iată ce spune Claude-Jean Bertrand:, cu menţiunea că nu doreşte să generalizeze: “Codurile uită să stigmatizeze jurnalistul care se mulţumeşte să se inspire din «dosarul de presă» furnizat de un serviciu de ralaţii publice. Ele nu-i recomandă să-şi lucreze subiectul (reportaj sau interviu) dinainte, să consulte arhivele (bănci de date) şi să ia avizul experţilor”. Specialistul francez mai adaugă că” incompetenţa ia forme diverse: introducerea termenilor fără a-i defini, utilizarea statisticilor de-a curmezişul, simplificarea problemelor complexe, prezentarea ipotezelor ca fapte verificate, generalizarea plecând de la câteva exemple, tragerea concluziilor nejustificate”. Din înşiruirea de păcate nu lipsesc cele elementare şi despre ar părea greu că există: necunoaşterea limbii în care se scrie, jurnalismul de “turmă”, cu subiecte preluate de toţi şi neglijarea altora, poate chiar mai importante, evitarea subiectelor incommode sau acceptarea de cadouri sau favoruri.

Putem fi sau nu de accord cu acest adevărat rechizitoriu făcut de reputatul Claude-Jean Bertrand, dar ştim că afirmaţiile lui se referă la fapte, la fapte reale. Pe de altă parte, nu putem să nu militäm pentru un rol activ al jurnalistului şi să nu susţinem oamenii care se implică, ziarişti ce-şi fac datoria zi de zi, în anonimat şi chiar în condiţii dificile.

Persoane cu simț de răspundere, capabile să judece, să delibereze şi să ia decizii bune. Şi, mai ales, oameni care se orientează după principii solide.

Când te sufocă agenda publică

Analizând modurile în care viața social- politică interferează cu mass-media, căci, fără îndoială, fără comunicare (chiar când se semnalează confuzii ori se înțelege greşit!), dimensiunea publică nu se defineşte, Doru Pop stabileşte, în ***Mass-media şi politica***, că presa poate impune o agendă publică, identificabilă în trei puncte:

"a) Subiectele care beneficiază de o largă atenție sau există o relație strânsă între accentul pus de mass-media şi interesul indivizilor față de problemele existente;

b) Când mass-media provoacă interesul şi atenția, conducând la luarea unor măsuri, din perspective unui public cât mai larg;

c) Face ca guvernul sau instituțiile politice să devină mai interesate de percepția comunității asupra avenimentelor şi a modului în care acestea sunt înțelese."

Apoi, autorul adaugă faptul că presa are libertatea de a alege nu doar subiectele, ci şi modul de a le trata şi difuza către public. Nu există un cadru strict de de a selecta informațiile şio de a le prelucra, ci oar regului. Vocea unică a presei este posibilă doar în statele totalitare, aşa cum a fost şi România până în 1989. Chiar şi atunci însă a existat o anumită diferențiere, fie şi prin faptul că unele publicații erau, evident, mai obediente decât altele. Însă chiar şi între cotidiane se putea face o diferență, căci România liberă putea, "avea voie" să trateze faptul divers mai pe larg, iar Scânteia tineretului putea fi un ziar uneori chiar citibil pe anumite pagini. La fel, existau ziare şi săptămânale specializate. sport, magazine, sănătate, pentru femei…

Într-o lume normală ne salvează însă regulile şi bunul simț jurnalistic. Teoretic, nu mai există decât contrângerile pe care ni le impunem singuri. Tocmai de aceea, presa atinge o diversitate maximă, capabilă să satisfacă nu un public unic, ci publicuri dedicate. Subiectivismul în alegerea subiectelor ce urmează a fi prezentate şi modul de a fi tratate nu poate fi evitat. mai mult, poate deveni o componentă a originalității, atât a publicației, postului de radio ori tv, dar şi a omului de presă. Problemele apar atunci când jurnaliştii impun sau doar susțin o agendă publică ce poate intra în contradicție cu necesitățile publicului (publicurilor dedicate). Apare astfel "efectul de turmă", explicat convingător de Jean-Claude Bertrand. Se merge pe un subiect, gen "dispariția avocatei Elodia" şi poate fi neglijat un alt subiect, cum ar fi pierderea unor sume importante pentru fiecare agricultor roman, din cauza birocrației. Nu este vorba de o lecție de morală. Mai mult, unele publicații, posturi de radio sau tv cu un anumit specific pot face această "selecție" în voie. Problema apare la gazetele , posturile şi ziariştii cu pretenții, care, măcar în declarațiile de intenție, abordează un registru generalist de informare a publicului lor.

III. BUNA-CREDINȚĂ

Ziaristul nu este vinovat de veştile rele aduse

Dacă jurnalistul este, într-o accepțiune simplă, un "cărăuş" al informaților de la sursă la destinatar, documentarea, structurarea datelor în discurs şi prezentarea textului către public implică nu numai respectarea regulilor tehnice ale sistematizării, ci şi pe cele de atitudine față de persoanele implicate în proces, față de de propria persoană şi față de destinatar. Practica arată că se porneşte de la realitatea dată şi că faptele sunt în natura lucrurilor, că ziaristul ia cunoştință de ele aşa cum sunt şi le prezintă publicului ca atare. El nu poate fi făcut răspunzător de veştile rele aduse. Important este ca autorul să nu influențeze în mod vădit şi conştient mesajul transmis, cu alte cuvinte trebuie să fie în măsură să elimine sau să atenueze elementele ce pot denatura sensul de bază.

A respecta principiul, deci a acționa cu bună-credință, implică abținerea de la îndeplinirea acelor acțiuni care au ca efect încălcarea normelor şi regulilor jurnalistice, încălcare ce poate duce la sancțiuni de ordin juridic (condamnări, amenzi, plata unor

despăgubiri), de ordin administrativ sau care țin de dreptul muncii (concediere, penalizări, retrogradări) ori la sancțiuni de ordin moral (expunerea oprobiului public). Însă nu teama de o sancțiune, indiferent de natura ei, trebuie să-l convingă pe ziarist să lucreze corect, în limita prevederilor legale şi a regulilor acceptate şi cu respectarea dreptului la opinie şi a dreptului la informație. Redactorii şi reporterii trebuie să fie convinşi că buna-credință exclude superficialitatea în documentare şi redactare, lipsa de politețe, exercitarea de presiuni şi minciuna. Un jurnalist nu poate fi de bună-credință când scrie la comandă sau când are interese personale.

Buna-credință derivă din convingerile şi deprinderile pe care le are jurnalistul respectând principiile jurnalisticii, ale legalității, moralei, esteticii şi axiologiei, principii dincolo de care intervine arbitrariul şi a căror încălcare poate pune în pericol stabilirea de relații sociale firești. Buna-credință este o caracteristică a persoanei ce lucrează în presă, fiind o formă specifică de abordare a relațiilor stabilite cu sursele de informații, cu colegii (şefi sau subalterni), precum şi cu publicul.

Promisiunile trebuie ținute

În privința surselor de informații trebuie înțeles că atunci când este vorba de persoane acestea în nici un caz nu trebuie păcălite, mințite, amenințate, mituite etc. Chiar dacă persoana-sursă este de rea-credință, jurnalistul nu are voie să recurgă la a face acelaşi joc murdar. Este necesar ca întotdeauna să se precizeze celor ce pot furniza anumite informații ce vrem de la ei, cum înțelegem să folosim ceea ce vom afla şi care sunt riscurile la care se expune sursa. Față de persoanele-sursă nu trebuie făcute promisiuni fără acoperire pentru a obține informațiile. Promisiunile făcute trebuie ținute. Nu este permisă "tehnica" vicleană a promisiunii că nu vom folosi o informație ce ne-a fost adusă la cunoştință când ştim sigur că fără ea articolul nu poate fi realizat. În schimb, putem arăta că vom folosi informația cu promisiunea (de care ne vom ține) că nu vom da numele persoanei sau nici măcar instituția în care lucrează.

Revenind la sursele dificile, acelea care refuză să dea sau să comenteze o informație, dacă explicarea a ceea ce se urmăreşte şi a modului de folosire a celor aflate nu duce la un rezultat pozitiv şi nici alte tactici de persuadare nu îşi ating ținta, jurnalistul este dator să publice ceea ce ştie, făcând mențiunea că a fost refuzat de cei implicați sau care puteau să ofere o opinie autorizată atunci când li s-au cerut date suplimentare sau comentarea faptelor. Se vede de aici că buna-credință a omului de presă este atât față de: 1. sursă - căreia i-a cerut părerea sau date noi, 2. față de public - căruia i-a prezentat informațiile deținute menționând faptul că lipsesc anumite date, dar că jurnalistul a încercat să le afle, însă nu i s-a permis, 3. față de sine - întrucât a făcut tot ceea ce se putea pentru o documentare completă şi prin faptul că a dat ştirea la timp, respectând regula menționării situației că sursele au refuzat colaborarea.

Surse de rea-credință

Se poate întâmpla ca unele surse să fie de rea-credință chiar dacă nu refuză să dea sau să comenteze o informație. Sub aparența bunăvoinței şi a bunei-credințe, unele persoane pot transmite ziaristului date false, cărora le creează o aparență de credibilitate. Acest lucru este cunoscut sub denumirea de **intoxicare a presei**. Sursele respective pot profita de încrederea jurnalistului sau îi pot specula interesul pentru publicarea în premieră a aşa-ziselor ştiri de senzație. Tehnicile de intoxicare a presei sunt diverse. O informație "tare" poate fi transmisă la un pahar, în fugă pe scările tribunalului, printr-o însemnare lăsată la vedere "din greşeală" pe un birou, prin înmânarea unor documente despre care ziaristul nu ştie că sunt contrafăcute etc. Buna-credință față de cititor, ascultător sau telespectator, tradusă prin respectul pe care omul de presă li-l datorează, impune recunoaşterea cu promptitudine a inexactităților apărute şi acordarea cuvântului celor prejudiciați, inclusiv a dreptului la replică. Pentru a evita astfel de situații, jurnalistul trebuie să-şi pună la bătaie toată forța de convingere pentru ca informațiile să fie publicate cu menționarea cât mai explicită a surselor.

Dacă ziaristul crede că sursa nu are motive întemeiate pentru a nu i se da numele, este mai bine ca astfel de informații să nu fie publicate până nu sunt confirmate din alte surse.

Nota bene: După ce am discutat principiile libertății de exprimare şi de conştiință, precum şi pe cel al bunei-credințe, sunt necesare câteva precizări în privința clauzei de conştiință. Ziaristul, ca orice om, îşi are propriile idei, convingeri şi opinii. În munca sa el se călăuzeşte după aceste idei, convingeri şi opinii, respectând însă principiile, normele şi regulile jurnalistice. El nu poate fi obligat de nimeni să facă ceva împotriva propriei conştiințe şi nici nu poate fi împiedicat să şi-o apere, indiferent cine ar fi persoana sau instituția care i-o cere. Refuzul jurnalistului de a oferi spre publicare ceva care este în contradicție cu convingerile proprii nu poate fi sancționat nici de justiție, nici de şefii săi. Ziaristului nu i se poate cere să vadă o ilegalitate acolo unde el crede că nu există şi nici nu i se poate cere să formuleze textul lăsând să se înțeleagă sau să se sugereze stări şi fapte despre care ştie că nu există ori sunt exagerate în mod intenționat.

Aspectele acestea trebuie înțelese mai ales de patronii mijloacelor de comunicare în masă. Ei sunt proprietarii mijloacelor tehnologice şi ai bazei materiale şi nu ai conştiințelor celor ce lucrează în redacțiile pe care le finanțează. Libertatea presei se bazează şi pe libertatea de conştiință a omului de presă, fiind una din garanțiile presei independente şi neaservite. Este un principiu fundamental al statului de drept. Aservirea conştiinței jurnaliştilor nu face decât să încurajeze pornirile autoritariste, ce pot duce la subminarea democrației.

Clauza de conştiință are o întindere deosebită. Un ziarist de religie catolică nu va scrie împotriva credinței catolice nu doar din faptul că aparține acestei biserici, ci datorită faptului că astfel încalcă unul din principiile fundamentale ale democrației şi presei, şi anume libertatea credințelor religioase.

IV. EGALITATEA DE TRATAMENT

Parte şi parte adversă

Am vorbit deja despre egalitatea de tratament în capitolul anterior, menționând că este vorba de o egalitate în fața normelor şi a regulilor jurnalistice, în același timp şi în același mod la toate subiectele implicate. Principiul se referă la părțile aflate într-un raport de contradictorialitate direct, la cele aflate într-un raport de contradictorialitate indirect, dar şi la cele care au simpla calitate de observatori sau pot emite opinii în cunoştință de cauză.

În primul caz, atunci când subiecții (părțile, persoanele) se află într-o relație divergentă unul față de celălalt, acest lucru fiind evident, este obligatorie contactarea amândurora, pentru a le da şansa să-şi apere poziția. De multe ori, jurnaliştii sunt tentați ca, atunci când dețin documente incriminatoare şi/sau declarații ce pun o persoană (fizică sau juridică) într-o poziție demnă de semnalat în presă, să nu considere necesar să afle părerea părții adverse. Este vorba, în acest caz, de o gravă încălcare a principiului egalității de tratament şi a normelor de deontologie profesională. După aflarea poziției celui despre care se vorbeşte, chiar dacă acuzațiile pot rămâne în picioare, ziaristul nu mai poate fi acuzat că i-a încălcat dreptul la opinie.

Se poate întâmpla ca persoana în cauză să refuze să facă declarații. Este un drept de care poate uza oricând. Motive ale refuzului pot fi nepăsarea, frica de presă şi de opinia publică sau intenția de a-şi construi o apărare de ordin juridic şi nu una prin presă. Jurnalistul va consemna refuzul, pentru a arăta că şi-a îndeplinit obligațiile şi pentru a nu fi, ulterior, ținta unei acuze de încălcare a regulii ce obligă la consemnarea părerii părții adverse.

Contradicție... pe merit

Consultarea trebuie făcută şi atunci când sursele fac referire la meritele unor persoane. S-ar putea ca unele persoane considerate merituoase să nu fie de acord cu laudele ce li se aduc. Aşa se întâmplă când un personaj asupra căruia planează acuzația de corupție

laudă calitățile profesionale ale unui judecător sau procuror. Judecătorul sau procurorul nu-l pot împiedica pe ziarist să dea publicității informația deținută, însă au dreptul de a-i cere consemnarea opiniilor lor prin care să nege legăturile cu personajul dubios. Regula este valabilă şi atunci când o persoană primeşte un premiu, o recompensă sau o distincție. Premiatul poate refuza premiul, recompensa sau distincția, aşa cum s-a întâmplat în mai 1996, când criticul literar Cornel Ungureanu a considerat că nu trebuie să beneficieze de un premiu stabilit de Prefectura județului Timiș.

Martori şi experți

Relația de contradictorialitate indirectă apare când o persoană nu este într-un diferend cu altele, ci săvârşeşte o faptă la care ziaristul este martor şi-şi adună datele prin observație directă. Astfel de fapte pot fi furturi, incendieri, fugă de la locul accidentului etc., deci fapte de natură penală, caz în care misiunea de a restabili ordinea revine organelor în drept.

O altă situație intervine atunci când o persoană acuză sau laudă o altă persoană, cu scopul de a obține de la o a treia (de la un terț) un avantaj.

În prima situație, a contradictorialității indirecte cu cel vătămat, statul asigură sancționarea celui vinovat sesizându-se din oficiu şi nu la plângerea prealabilă a părții vătămate. Situația presupune să se acorde atenție făptuitorului, posibilelor victime, precum şi reprezentanților statului (polițişti sau procurori). În cea de a doua situație, când cel ce acționează este într-un raport de contradictorialitate cu terțul, ziaristul va cere opinia fiecăreia din cele trei părți implicate.

Egalitatea de tratament rămâne valabilă şi în cazul martorilor sau experților. Martorii sau observatorii nu sunt implicați în evenimente. Ei dețin însă o poziție privilegiată prin faptul că au fost aproape de locul producerii unui eveniment şi pot oferi jurnalistului informații prețioase, chiar dacă, în cele mai multe cazuri, nu sunt persoane avizate. Spre exemplu, un lucrător al pământului poate fi o sursă importantă de informații în cazul reconstituirii modului în care s-a prăbuşit un avion în imediata sa apropiere. Cei chemați să emită opinii în cunoştință de cauză, chiar dacă nu au fost martorii întâmplării, sunt experții (specialiştii). Pe baza datelor puse la dispoziție, ei pot formula o concluzie apropiată de realitate.

Deci principiul egalității de tratament presupune consultarea şi acordarea dreptului de exprimare a opiniilor tuturor persoanelor implicate într-o problemă, precum şi celor ce nu sunt implicate, dar pot formula o părere avizată, ori au statut de martori.

V. RĂSPUNDEREA

Sancțiuni morale, sancțiuni juridice

Răspunderea este un concept cuprinzător, cu sferă de aplicare în multe domenii. Intervine atunci când sunt încălcate normele de conduită cu rol de reglare a relațiilor interumane. Societatea îşi apără, prin norme, interesul său general, fixând limitele între care acțiunile umane şi posibilele lor urmări nu amenință afirmarea valorilor universal recunoscute. Răspunderea poate fi definită drept obligația de a suporta consecințele nerespectării normelor sociale (juridice, morale, etice). Pentru noi este important să discutăm despre răspunderea juridică, deoarece este vorba despre un domeniu structurat, în care, la nevoie, se poate face apel la forța de constrângere a statului, ceea ce nu este posibil în cazul răspunderii privind încălcarea normelor morale. Adevărat este însă şi faptul că marea majoritate a normelor moralei şi eticii au fost reglementate prin norme juridice. Încălcarea acestora duce la răspunderea prevăzută în sistemul dreptului pozitiv, statul având la dispoziție elemente legale de a impune respectarea normelor şi de a da sancțiuni.

Publicul, adică cititorii, radioascultătorii sau telespectatorii, pot da însă sancțiuni morale extrem de severe unui ziar, post de radio sau televiziune, chiar dacă aceste sancțiuni nu sunt prevăzute în sistemul dreptului. Lipsa de seriozitate a unei publicații, a unor

posturi de radio sau de televiziune, tradusă prin documentări superficiale, stil neîngrijit, lipsă de promptitudine, condiții precare de tipărire, difuzare şi emisie sau imoralitatea unor membri ai redacției, duce la pierderea credibilității mijlocului de presă la care se înregistrează astfel de abateri şi la pierderea auditoriului. Această sancțiune, eminamente morală, are ca efect dispariția ziarului, postului de radio ori de televiziune respective.

Revenim la răspunderea juridică, arătând că aceasta este angajată în funcție de calitatea subiecților, care pot fi: jurnaliştii, persoanele juridice ce editează o publicație sau administrează posturi de radio ori de televiziune, precum şi persoanele din redacții sau din structurile administrative ce nu au calitatea de jurnalişti.

O reglementare haotică

Este evident că atunci când discutăm despre principiul răspunderii jurnalistice ne referim exclusiv la fapte aflate în sistemul presei sau în legătură cu acesta şi nu la conduita ilicită în general, conduită ce poate caracteriza orice persoană chiar dacă are sau nu profesia de ziarist. În privința caracterului ilicit al unor acțiuni Constituția României prevede: "Libertatea de exprimare nu poate prejudicia demnitatea, onoarea, viața particulară a persoanei şi nici dreptul la propria imagine". De asemenea, "sunt interzise de lege defăimarea țării şi a națiunii, îndemnul la război de agresiune, la ură națională, rasială, de clasă sau religioasă, incitarea la discriminare, la separatism teritorial sau la violență publică, precum şi manifestările obscene, contrare bunelor moravuri". După enumerarea acestor abateri, care sunt calificate în Codul Penal drept infracțiuni, textul constituțional intră într-o nebuloasă, orice interpretare fiind posibilă. Astfel, se spune: "Răspunderea civilă pentru informația sau pentru creația adusă la cunoştință publică revine editorului sau realizatorului, autorului, organizatorului manifestării artistice, proprietarului mijlocului de multiplicare, al postului de radio sau televiziune, în condițiile legii. Delictele de presă se stabilesc prin lege". Termenul de editor nu este definit de legea română, iar stabilirea unei răspunderi pentru proprietarul mijlocului de multiplicare nu se justifică. El este persoană juridică separată şi un simplu prestator de servicii. Hotărârea asupra conținutului difuzat nu-i aparține tipografului, deoarece el lucrează în baza unei comenzi sau a unui contract cu persoana juridică editoare. În cazul în care mijlocul de multiplicare îl are ca proprietar pe editorul publicație, acesta răspunde pentru conținutul publicației sale şi nu pentru operațiunea de tipărire în sine.

În privința delictelor de presă apare o altă neclaritate, deoarece cei mai mulți juriști sunt de acord că pentru acestea intervine răspunderea civilă, ceea ce ar putea conduce la ideea că răspunderea penală, administrativă sau de dreptul muncii ar fi exclusă. Or, faptele prevăzute în textul Constituției (şi citate mai sus: prejudicierea demnității, a onoarei, a vieții particulare, a dreptului la imagine) sunt definite în drept ca infracțiuni, deci este firesc ca răspunderea să fie cea de drept penal. Texte de lege privind faptele ce pot fi comise prin presă şi răspunderea pentru acestea sunt cuprinse, detaliat chiar, în Codul Penal şi Codul de Procedură Penală, în Codul Civil şi Codul de Procedură Civilă, precum şi în Codul Muncii şi unele legi speciale.

Jurnaliştii nu au regim special

Uneori, neclaritățile riscă să treacă şi în domeniul comunicării. Din cauza emoției stârnite de proliferarea proceselor în care erau implicați jurnalişti, foarte multe în primul deceniu de după Revoluție, unii cercetători au acreditat idea că ar fi fost vorba de infracțiuni de presă. Neexistând o lege a presei, nici reglementări speciale care să consacre strict înfracțiunea în domeniul mass-media, este bine să nu generalizăm. Este adevărat că unele fapte (calomnie, injurie, ofensă adusă autorității, propaganda naționalist-şovină etc.) pot fi favorizate cumva de caracterul eminamente public al jurnalisticii. După Revoluție, chiar a fost întrodusă în Codul Penal o completare la calomnie, unde se specifica faptul că se poate produce “inclusiv prin presă”. Toate rămân însă infracțiuni generale, ce pot fi comise de oricine, deci nu doar de jurnalist. Poate în cazul gazetarilor lucrurile sunt mai evidente…

În cartea sa **Jurnalism contemporan**, Victor Vişinescu îşi intitulează un subcapitol chiar aşa: *Infracţiuni de presă*. Suntem de părere că expresia poate fi evitată, chiar şi uzitarea ca formă simplificată pentru a circumscrie în context infracţiuni ce se pot comite preponderent prin presă putând genera probleme. Rămânând la autorul citat, unul valoros prin multitudinea şi consistenţa demersurilor sale pe tărâmul comunicării, subliem faptul că acesta încearcă să şi dea o definiţie a infracţiunii de presă: "Orice act de injustiţie făcut prin presă vis-à-vis de persoane particulare sau instituţii şi care implică nerespectarea codului deontologic şi a legilor ţării respective se numeşte INFRACŢIUNE DE PRESĂ" (s.a.). Este o definiţie de lucru, cu meritul de a preciza domeniul de referinţă. Nu trebuie însă să ne temem, deoarece, din punct de vedere juridic, nu există o astfel de prevedere. Mai mult, sancţiunile la abaterile de la codurile deontologice nu sunt aplicate de organele de justiţie…

Cele patru forme ale răspunderii juridice

Înainte de a discuta despre răspunderea ce-i incumbă ziaristului, persoanei juridice editoare, personalului redacţional sau administrativ care lucrează în redacţii, dar nu are calitatea de jurnalist, trebuie să definim faptele în funcţie de ramura de drept ce le cuprinde şi de formele răspunderii juridice. Din orice tratat elementar de drept se poate afla că răspunderea juridică poate fi :

1) Penală,
2) Civilă,
3) Administrativă,
4) Disciplinară.

1) Răspunderea penală se referă la fapte ce afectează societatea în ansamblul ei. Fiind fapte de gravitate maximă, una din părţile implicate în acest tip de raport juridic este statul (prin instituţiile sale), întotdeauna în calitate de acuzator. De cealaltă parte se află infractorul, cel care a încălcat legea, acesta din urmă fiind obligat să răspundă pentru fapta sa şi să se supună sancţiunii aplicate în vederea restabilirii ordinii de drept. Răspunderea penală este personală şi limitată. Ea vizează numai persoana autorului faptei ilicite şi are în vedere numai fapta comisă. Caracterul personal al răspunderii penale arată că pot fi incriminate numai persoanele fizice, nu şi cele juridice.

Faptele de natură penală care interesează presa, în sensul că pot fi comise în special prin intermediul presei, sunt, în ordinea dată de Codul Penal: *propaganda cu caracter fascist, ameninţarea, şantajul, insulta, calomnia, ofensa adusă autorităţii, ultrajul, traficul de influenţă, propaganda naţionalist-şovină*. În cazul acestor infracţiuni, caracteristic este faptul că acţiunea penală se pune în mişcare din oficiu şi doar în cazul ameninţării şi calomniei este necesară o plângere prealabilă a părţii vătămate.

2) Răspunderea civilă intervine atunci când există fapte ale ziaristului, ale persoanei juridice ce editează o publicaţie ori deţine o licenţă de emisie sau ale personalului redacţional şi administrativ ce nu are calitatea de jurnalist, fapte ce aduc altuia un prejudiciu. Prejudiciul poate consta în violarea unui drept subiectiv garantat de lege sau în neexecutarea unei obligaţii asumate printr-o convenţie legală. Cum se poate observa şi din cele de mai sus, răspunderea civilă poate fi de două feluri:

a) ***Delictuală***, care intervine atunci când există o faptă ilicită, dar între autor şi cel vătămat nu există o convenţie legală;

b) ***Contractuală***, care presupune o convenţie între părţi. În acest caz fapta ilicită constă în încălcarea obligaţiilor asumate prin contract.

Caracteristic pentru răspunderea civilă este faptul că ea intervine numai atunci când cel prejudiciat reclamă o încălcare a dreptului său, apelând la forţa de constrângere a statului pentru ca prejudiciul să fie înlăturat. În consecinţă, în privinţa răspunderii civile nu se aplică regula sesizării din oficiu a organelor statului.

3) Răspunderea administrativă interesează mai puţin presa. Intervine atunci când se înregistrează o contravenţie. Contravenţia este un fapt ilicit cu grad de pericol social mai redus decât infracţiunea. Cadrul general este stabilit prin Legea 32 din 1968. În

principiu, contravențional răspund numai persoanele fizice. După 1989 au apărut însă acte normative ce prevăd sancțiuni administrative şi pentru persoanele juridice, în domenii cum sunt protecția consumatorilor, protecția mediului, sfera economico-financiară şi administrația publică. Pentru mass-media este importantă, spre exemplu, prevederea existentă în Legea electorală, prevedere care interzice publicarea (difuzarea) de reclamă electorală în cele două zile ce preced alegerile. Încălcarea acestei reglementări constituie contravenție şi se sancționează cu amendă.

4) Răspunderea disciplinară ține de dreptul muncii şi intervine în raporturile dintre jurnalişti sau personalul redacțional ce nu are calitatea de ziarist, pe de o parte, şi angajator, de cealaltă parte. Este vorba de un ansamblu de norme şi reguli de presă a căror încălcare duce la sancționarea disciplinară a persoanelor încadrate în redacția respectivă, sancțiunea fiind dată indiferent de funcția sau de postul ocupate. Normele şi regulile privind disciplina redacțională sunt cuprinse în contractele de muncă individuale şi colective, în regulamentele de funcționare sau de ordine interioară, precum şi în codurile deontologice sau reglementările de altă natură adoptate de redacție sau de organizațiile profesionale la care jurnaliştii au aderat.

VI. PROTEJAREA SURSELOR

Protecție şi credibilitate

Principiul protejării surselor are aplicare, desigur, acolo unde este vorba de persoane care dau interviuri şi declarații. A proteja sursa înseamnă luarea de către ziarist a precauțiilor necesare pentru ca aceasta să nu fie expusă în mod inutil. A expune pe cineva poate avea diferite grade de gravitate. Chiar dacă este vorba de consecințe minore, o persoană nu trebuie adusă în atenția opiniei publice atunci când nu este necesar. Persoana ce furnizează informații poate să nu fie conştientă că riscă să fie ținta invidiei colegilor ori subiect al unor comentarii răutăcioase. Atunci când persoana ştie că publicarea numelui şi a declarațiilor făcute este o formă de expunere, trebuie văzut dacă sursa respectivă nu urmăreşte, pur şi simplu, să-şi facă publicitate. În acest caz, pe lângă pericolul ca ziaristul să promoveze informații false şi situații ridicole, există şi dezavantajul că publicația, postul de radio sau de televiziune îşi pierd din credibilitate. Prin rolul şi obligațiile avute, de a aduna şi selecta informații, ziaristul trebuie să le prezinte numai pe acelea care interesează. Altfel, publicul sancționează cu neîncrederea sa atât pe journalist, cât şi publicația, postul de radio sau televiziune pentru care lucrează, formându-şi şi o părere negativă față de sursă.

Protejarea surselor de informații nu trebuie privită doar ca o practică, ci ca un drept efectiv al jurnalistului. Statele şi-au modificat legislația în acest sens. În Austria, Legea presei din 1981 prevede că editorii, ziariştii sau alți angajați ai instituțiilor mass-media au dreptul chiar de a refuza să răspundă în fața instanțelor de judecată atunci când sunt întrebați despre autorul, colaboratorul sau sursa informației. O prevedere asemănătoare, dar, din păcate, nu atât de extinsă, a fost introdusă în 1993 în Franța, când a fost modificată Legea privind protecția surselor şi a confidențialității informației: "Orice jurnalist care apare ca martor este liber să nu-şi dezvăluie sursa informației ce i-a fost divulgată în decursul activității jurnalistice".

O hotărâre dificilă

De altfel, pe plan european situația s-a stabilizat într-un mod unitar, mai ales datorită intervenției Curții Europene a Drepturilor Omului. Cel mai recent exemplu este soluția dată în cazul ***William Goodwin vs. United Kingdom***, prin care a fost întărit dreptul la protejarea surselor: "Protejarea surselor de la care jurnaliştii iau informații este un mijloc esențial de asigurare a faptului că presa îşi poate exercita menirea de *câine de pază* într-o societate democratică".

Dacă, în general, menționarea sursei nu reprezintă nici o problemă, în particular sunt însă suficiente cazurile în care citarea sursei se face cu dificultate. Persoana ce furnizează informații se expune unor pericole ce pot avea consecințe grave, cum ar fi: destituirea din funcție, concedierea, agresiunea sau chiar să devină ținta unei tentative de omor. În consecință, sunt situații când datele de identificare a sursei nu pot fi menționate. Acest mod de lucru reprezintă pentru jurnalist o derogare de la regula cu caracter general care impune precizarea sursei. Pentru rezolvarea unor situații de acest gen s-au propus mai multe soluții: 1. Cea mai comodă este aceea de a nu publica nimic. Respectând acest criteriu, ziaristul ajunge în situația de a încălca regula publicării informațiilor deținute, regulă considerată mai importantă decât cea a publicării cu menționarea sursei. A nu publica nimic înseamnă a-l priva pe cititor, ascultător sau telespectator de o informație importantă. 2. O altă soluție, destul de dificilă, este de a verifica datele, înainte de publicare, din două sau mai multe surse demne de încredere. În practică o asemenea verificare reuşeşte destul de rar. 3. O altă soluție este aceea de a publica articolul fără menționarea sursei, caz în care cel expus şi cel ce poartă răspunderea este jurnalistul. Riscul major ce intervine aici este acela ca jurnaliştii să fie induşi în eroare de persoane care furnizează, intenționat sau nu, date false.

Protejarea sursei înseamnă libertate de exprimare

Când informațiile sunt reale, iar sursa ar putea fi supusă unor represalii, dacă i s-ar cunoaşte identitatea, ziaristul are obligația de a nu o deconspira, nici măcar în fața instanțelor judecătoreşti. Jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, curte a cărei competență este recunoscută şi de România, arată clar că jurnalistul nu poate fi obligat să-şi precizeze sursele, considerând că, în caz contrar, s-ar ajunge la o atitudine de timorare a acelor persoane ce dau informații ziariştilor, iar în acest mod dreptul publicului de a fi informat este grav afectat. Iată un astfel de caz, aşa cum a fost transmis de agențiile internaționale de presă: "Curtea Europeană a Drepturilor Omului a cerut suspendarea unui ordin emis de un tribunal britanic, prin care unui jurnalist i se cerea să dezvăluie identitatea surselor confidențiale, Curtea motivându-şi decizia prin faptul că libertatea presei este mai importantă decât interesul privat, relatează REUTERS. «În absența unei astfel de protecții, sursele ar putea fi intimidate şi nu ar mai oferi presei date care să permită informarea opiniei publice în probleme de interes general. Ca urmare, rolul de supraveghetor public al presei ar putea fi subminat», şi-a motivat tribunalul suspendarea ordinului din 1989, emis impotriva jurnalistului britanic Wiliam Goodwin. Goodwin era, în 1989, jurnalist în practică la ***The Engineer***, când o sursă i-a oferit o informație privind problemele financiare ale companiei Tetra Ltd. Compania, arătând că Goodwin pregăteşte un reportaj pe baza acestei informații, a obținut o pronunțare a Curții Supreme a Marii Britanii, care interzicea publicarea materialului şi îl obliga pe Goodwin să dezvăluie sursa informației. Tetra susținea că informația provenea dintr-o copie a unui document secret al companiei. Tribunalul britanic a cerut ca sursa informațiilor să fie dezvăluită pentru ca Tetra să poată iniția procedura legală de recuperare a documentului. Goodwin a refuzat să plătească amenda de 5 000 de lire sterline (8 500 de dolari) şi a făcut apel la Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Rezultatul votului a fost de 11 la 7 în favoarea deciziei potrivit căreia tribunalul britanic a încălcat libertatea de expresie a lui Goodwin. Curtea Europeană i-a oferit jurnalistului dreptul de a primi 37 595 lire sterline (62 400 de dolari), reprezentând cheltuieli de judecată".

VII. RESPECTUL VIEȚII PRIVATE

Viață publică - viață privată

Este un principiu cu conținut complex, grupând, pe lângă respectul vieții private, şi pe cel datorat vieții familiale, vieții intime, precum şi dreptul la propria imagine şi dreptul persoanei de a dispune de ea însăşi aşa cum doreşte. Grupate sub titulatura de "viață privată", aceste drepturi trebuie analizate în conformitate cu viața publică, caracterizată prin

faptul că se desfăşoară, obligatoriu, la vedere. Dacă în viaţa publică orice persoană poate interveni fără a cere şi a avea un acord din partea celorlalţi participanţi, în viaţa privată a oricărei persoane nu se poate interveni decât cu acordul, expres sau implicit, al acesteia. Un atentat la viaţa intimă se consideră a fi ascultarea, înregistrarea şi transmiterea imaginilor sau vorbelor unor persoane când nu există acordul acestora.

Pe plan european, în sistemul de apărare propus de Convenţia Europeană a Drepturilor Omului (convenţie devenită lege şi în România, având chiar preeminenţă asupra legislaţiei interne), "deciziile Comisiei Europene şi ale instanţelor judecătoreşti din ţări europene indică faptul că dreptul la viaţă privată nu împiedică divulgarea de informaţii în interesul prevenirii faptelor penale şi al protejării ordinii publice. Mai mult, persoanele publice trebuie să accepte pătrunderea în viaţa lor privată într-o mai mare măsură decât persoanele private", se spune în volumul *Mass-media şi libertatea de exprimare. Ghidul jurnalistului*. Până în 1997, Comisia Europeană şi Curtea Europeană a Drepturilor Omului împărţeau între ele prerogativele judecării pricinilor propuse de cetăţenii statelor ce au aderat la Convenţia Europeană.... Din 1997, competenţa revine, aşa cum este şi firesc de altfel, doar Curţii Europene, Comisia fiind degrevată de această sarcină. Mai trebuie amintit că hotărârile Curţii sunt obligatorii pentru statul împotriva cărora s-au pronunţat.

În practică s-a dovedit că o delimitare a sferei private de sfera publică este greu de făcut. Jurnalistul se poate afla în situaţia de a deţine şi a fi în măsură să publice informaţii din viaţa privată a cuiva, informaţii considerate ca interesante şi relevante pentru opinia publică. Publicarea unor date de acest gen trebuie făcută cu multă grijă şi cu precauţii, deoarece, ulterior, justiţia poate considera că ziaristul a încălcat, nemotivat, principiul respectului vieţii private, principiul în cauză fiind cuprins în norme de drept constituţional şi penal, iar încălcarea acestor norme fiind considerată infracţiune.

Intervenţia în viaţa privată

Principiul respectării vieţii private nu poate fi răsturnat decât atunci când la umbra lui se petrec fapte grave, ce pot pune în pericol comunitatea. Se poate interveni pentru înlăturarea unor primejdii privind viaţa, integritatea ori bunurile unei persoane, pentru apărarea siguranţei naţionale sau a ordinii publice, pentru prevenirea răspândirii unor epidemii, enumerarea de aici nefiind limitativă.

Respectul vieţii private nu înseamnă că fiecare poate face ce vrea, fără să se supună normelor existente în societate, unde libertatea fiecăruia se întinde până acolo unde nu încalcă libertatea celorlalţi. Iată un exemplu: Un jurnalist a primit informaţia că un tată îşi terorizează fiul în vârstă de zece ani, agresându-l fizic şi verbal. Tatăl era un om instruit, dar consuma frecvent băuturi alcoolice. Mama copilului era decedată. Articolul a fost publicat după ce jurnalistul a discutat cu copilul şi cu vecinii şi a auzit personal plânsul şi ţipetele disperate ale victimei. A încercat să discute şi cu tatăl, dar acesta i-a închis uşa în nas. După apariţia articolului, ziaristul a fost ameninţat cu darea în judecată, mai ales că tatăl făcuse rost de o declaraţie, scrisă şi semnată de copil, cum că are cel mai bun tată din lume. Ulterior s-a dovedit ceea ce ziaristul şi opinia publică bănuiau de la început: copilul fusese obligat să dea acea declaraţie. Până la acest punct, autorul articolului se afla în situaţia de a fi judecat pentru ingerinţe în viaţa privată a familiei respective şi de atentat la imaginea publică a respectivului tată. Situaţia devenise complicată pentru jurnalist, chiar dacă deţinea numeroase probe: declaraţii ale vecinilor, ale bunicilor din partea mamei copilului, înregistrări audio. Însă nu s-a ajuns la proces. Pe baza unei plângeri ce a fost formulată de bunică, tatăl a fost judecat pentru rele tratamente aplicate minorului. După administrarea probelor, individul a fost condamnat, iar copilul încredinţat pentru creştere bunicilor.

Vinovat fără pedeapsă

Un caz interesant s-a petrecut în primăvara anului 2007, chiar în ziua referendumului pentru demiterea preşedintelui ţării. Acesta se afla la cumpărături într-un supermarket din Bucureşti. Presa se afla pe urmele lui. Mai mult, locul în are se afla şeful

statului, suspendat la acea vreme, a fost deconspirat chiar de purtătorul de cuvânt al Preşedinţiei. În zona caselor de marcat, şeful statului a purtat o discuţie cu cu o jurnalistă. Nu era cine ştie ce dezbatere adâncă. Ba chiar părea una relaxată. Dar politicianul s-a enervate, iar puţin mai târziu i-a smuls efectiv telefonul mobil jurnalistei, telefon folosit pentru înregistrare şi pentru poze. Acesta a continuat să înregistreze chiar şi în maşina personală a şefului statului şi l-a surprins pe şeful statului vorbind despre ziarista în cauză în timp ce o numea "ţiganca asta împuţită". Ofiţerii SPP au reuşit să şteargă din aparatul "confiscat" de preşedinte, reţinut fără drept, în mod cert, tot ce era acolo înregistrat. Însă alţi specialişti au reuşit să scoată înregistrarea la lumină, după ce telefonul a fost înapoiat jurnalistei.

Consiliul Naţional de Combatere a Discriminării a fost sesizat şi a dat o decizie: preşedintele a încălcat legea şi a primit o sancţiune constând în avertisment. Acesta a contestat-o violent, spunând că afirmaţia a fost făcută într-un sspaţiu privat. Aşa era, dar aparatul de înregistrat a fost smuls şi introdus chiar de el în spaţiul privat din habitaclul propriei maşini! Mai mult, afirmaţia, oriunde ar fi fost făcută, arată un mod de gândire, o respingere neîntemeiată a unui om ce nu era nici ţigan, nici împuţit, ci doar o ziaristă ce-şi făcea meseria, mai bines au mai rău, cum ştia ea.

Până la urmă, Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie a decis că discriminarea există, dar că nu poate fi sancţionată. S-a mers pe idea că legea e incompletă şi că nu prevede pedepse pentru o astfel de faptă! Interesant, nu?

Obligaţia de a nu exagera

Principiul respectării vieţii private se bazează pe reguli cum sunt:

1. Abţinerea de la a exagera dimensiunile unor fapte sau evenimente;
2. Abţinerea de la a publica ştiri panicarde;
3. Publicarea doar a iniţialelor numelor atunci când este vorba de minori (în caz de accidente, infracţiuni, moarte violentă etc.);
4. Luarea unor măsuri pentru a nu fi identificat cu uşurinţă chipul victimelor ;
5. Limitarea imaginilor fotografice şi video la aspectele relevante şi abţinerea de la a publica imagini morbide numai de dragul senzaţionalului.

Concluziile privind respectarea de către presă a vieţii private se pot trage invocând o formulare de drept constituţional şi una de deontologie jurnalistică. Astfel, în legea fundamentală a ţării se spune: "Persoana fizică are dreptul să dispună de ea însăşi, dacă nu încalcă drepturile şi libertăţile altora, ordinea publică şi bunele moravuri". În Codul Deontologic al Ziariştilor Români, la care au aderat mulţi jurnalişti de la noi din ţară, se spune: "Presa respectă viaţa privată şi sfera intimă a individului. Dacă comportamentul privat al unei persoane are atingere cu interesele publice, presa poate folosi informaţiile din această sferă. Trebuie să constate mai întâi dacă publicarea acestora nu violează drepturile personale ale terţilor".

VIII. INDEPENDENŢA PROFESIONALĂ

Public şi privat în presă

Cuprinde trei serii de relaţii ce definesc existenţa şi funcţionarea presei. Astfel se poate vorbi de mass-media a cărei activitate se desfăşoară în baza unei autorizaţii eliberate de un organism abilitat prin lege, cum este Consiliul Naţional al Audiovizualului - pentru posturile de radio şi de televiziune. Emisia acestora este permisă în conformitate cu licenţa acordată fiecărui post în parte. Pentru presa scrisă e specific faptul că nu are nevoie de o autorizaţie specială nici în privinţa înfiinţării unei publicaţii, nici în privinţa funcţionării ei.

Al doilea tip de relaţii are aplicare numai în audiovizual. În România posturile de radio sau de televiziune pot avea finanţare de la bugetul de stat, caz în care se vorbeşte de posturi publice de radio şi de televiziune, ori din alte surse, în primul rând capital privat, caz în care vorbim de posturi de radio sau de televiziune private. Termenii de *public* şi *privat* nu trebuie să ne ducă în eroare. Aceşti termeni nu au aplicabilitate decât în ceea ce priveşte sursa

de finanțare, iar termenul de *public* aplicat posturilor bugetare nu trebuie să ne ducă cu gândul că posturile celelalte nu ar fi publice. Şi posturile private sunt publice, în sensul că se adresează unui public propriu şi interesat. Mai mult, adesea posturile de radio şi televiziune private au o audiență şi o eficiență economică mult mai mari față de posturile ce trăiesc din subvenții.

În presa scrisă lucrurile sunt mai simple, marea majoritate a publicațiilor având o finanțare proprie, capitalul provenind din sfera privată. Unele publicații, cum sunt cele în limbile minorităților naționale, primesc, totuşi, subvenții de la buget. Fenomenul se explică prin faptul că numărul de persoane ce formează minoritatea respectivă este mic şi deci nu poate fi format un public capabil să susțină prin abonamente sau cumpărarea cu bucata activitatea de editare a ziarelor şi revistelor în limba maternă.

A treia situație, asupra căreia vom insista mai mult, se referă la distincția ce trebuie făcută între independența redacțională şi independența ziaristului.

Presa scrisă şi audiovizuală îşi desfăşoară activitatea în baza unor acte normative. În funcție de aceste prevederi legale putem distinge trei categorii, două pentru audiovizual şi una pentru presa scrisă. Întâlnim astfel posturile publice, finanțate de la bugetul statului, organizate prin legi speciale (Legea pentru organizarea şi funcționarea Societății Române de Televiziune şi Legea privind organizarea şi funcționarea Societății Române de Radiodifuziune), care se completează cu prevederile Legii audiovizualului. Mai întâlnim posturi private de radio şi televiziune, organizate pe principii comerciale în baza Legii 31 din 1990, privind societățile comerciale, act normativ completat cu prevederile Legii audiovizualului. Publicațiile (presa scrisă) sunt organizate, aproape în totalitate, pe principii de drept comercial, cuprinse în principal în Legea 31 din 1990.

Independență redacțională şi îngrădiri

Posturile de radio sau TV finanțate din bugetul public sunt conduse de către un consiliu de administrație, numit printr-o procedură complicată. Membrii acestuia sunt desemnați, proporțional, de către Parlament, Preşedinție şi Guvern. Consiliile sunt, deci, formate în mare măsură pe criterii politice, ceea ce afectează independența redacțiilor, acestora fiindu-le impusă sau... sugerată o atitudine favorabilă partidelor care dețin puterea politică. Mai mult, fiind lipsite de independență financiară şi depinzând de banii alocați de la buget, tendința de a urmări linia "oficială" a puterii politice este cât se poate de evidentă.

Mai mare este independența de care se bucură redacțiile posturilor de radio şi de televiziune private. Criteriul politic are o influență mai mică. Situația este mai bună şi în ceea ce priveşte independența economică. Fiind vorba de capital privat şi de autofinanțare, activitatea este mai bine organizată, scopul urmărit fiind acela de a se obține profit. Pericolul pierderii independenței redacționale poate să apară din cauza presiunilor făcute de proprietarul/proprietarii posturilor de radio şi TV, având ca rezultat transformarea acestora în posturi care să servească scopurile personale ale patronului şi nu informarea cât mai obiectivă a publicului. Pericolul acesta se poate manifesta şi în presa scrisă.

Independența posturilor private de radio şi de televiziune poate fi îngrădită şi prin măsuri administrative dictate în baza Legii audiovizualului. Membrii Consiliului Național al Audiovizualului sunt numiți tot în formula tripartită Parlament - Preşedinție - Guvern, fiind impuşi în general oameni agreați de partidul aflat la putere.

Presa scrisă se bucură de cea mai mare independență redacțională, deoarece activitatea acesteia nu este reglementată de legi speciale cum este cea privitoare la audiovizual. Presa scrisă este organizată strict pe criterii economice şi funcționează în baza Legii 31/1990, lege referitoare la societățile comerciale. Singurele restricții sunt cele cuprinse în Codul penal, restricții valabile şi pentru audiovizual, ba chiar pentru întreaga societate, deoarece nu există (şi nici nu este necesară) o lege care să incrimineze separat infracțiunile comise prin intermediul presei.

Forme de presiune

Cu toate acestea, independența redacțională poate fi îngrădită prin măsuri administrative (taxe şi impozite suplimentare) sau prin limitarea accesului la unele materii prime şi materiale (cum este cazul hârtiei de ziar, în România neexistând decât un singur producător şi acesta cu capital de stat). Mihai Coman consideră că instituțiile mass-media sunt supuse unor presiuni venind din direcții sociale diferite, clasificabile însă în patru tipuri:

a) presiuni generate de fluxul permanent, dar instabil şi incontrolabil, al informațiilor. Este vorba de faptul că redacțiile contractează şi primesc mult mai multe informații decât pot să proceseze şi să difuzeze, ceea ce presupune o obositoare muncă de parcurgere şi selecție;

b) presiunea din orizontul economicului, ceea ce înseamnă:

1. ritmicitatea aprovizionării cu materii prime şi materiale;
2. încasările din publicitate şi concesiile făcute sponsorilor publicitari;
3. asigurarea fondurilor necesare desfăşurării activității;

c) presiunea instituțiilor politice şi sociale (a aşa numitelor grupuri de presiune);

d) presiunea exercitată de audiență (de public), manifestată prin sugestii, reclamații, proteste, chemări în justiție etc.

Sursă de venit sau sursă de încredere

O altă situație când redacțiile pot fi silite să renunțe la o parte a independenței lor apare atunci când sunt perturbate relațiile cu instituțiile dornice de a-şi face reclamă şi publicitate. Uneori astfel de organizații ajung să folosească într-o aşa de mare măsură serviciile de publicitate ale unui post de radio şi de televiziune sau ale unei publicații, iar sumele plătite să fie atât de mari, încât redacția se simte obligată la o autocenzură atunci când în activitatea instituțiilor ce varsă sume consistente în cont contra publicității intervin aspecte negative. În acest caz, de dragul păstrării unei surse sigure de venit, neregulile înregistrate sunt relatate dintr-un punct de vedere favorabil clientului de publicitate ori, pur şi simplu, sunt trecute sub tăcere.

O abordare profesionistă a faptelor şi o redare jurnalistică pertinentă, conform exigențelor meseriei, pot genera conflicte încheiate cu oprirea colaborării în privința serviciului de reclamă şi publicitate şi cu pierderea veniturilor aferente. Pentru păstrarea independenței redacționale, soluția corectă este cea de a publica articole închegate şi bine documentate, chiar dacă se pierde un contract de publicitate. Editorul este obligat moral să informeze publicul de schimbarea survenită. Informarea auditoriului e absolut necesară atunci când postul de radio, TV ori o publicație s-au ocupat un timp mai îndelungat de promovarea unui produs sau serviciu al companiei cu care a intrat în conflict. Cititorul, ascultătorul ori telespectatorul pot să-şi piardă încrederea în sursele de informații când, după promovarea într-un lung interval de timp a imaginii unei companii, postul sau publicația furnizează informații critice la adresa acesteia.

Prezentarea faptelor aşa cum sunt, renunțarea la banii ce ar fi putut intra în cont ca plată pentru serviciile de publicitate şi explicațiile oferite publicului reprezintă procedura cea mai indicată. Varianta prezentării de informații trunchiate, ascunderea faptelor, prezentarea într-o lumină favorabilă a activității unei instituții, deşi adevărul este altul, toate făcute cu scopul de a păstra veniturile din publicitate, duc la scăderea încrederii cititorilor, telespectatorilor sau radioascultătorilor față de postul sau publicația în cauză, scădere a încrederii ce se manifestă prin reducerea audienței şi prin pierderi financiare masive.

Scăderea încrederii față de mijloacele de informare poate fi generată şi de autocenzura pe care redacția ți-o impune în mod involuntar, în încercarea de a evita un posibil conflict cu instituția la care se înregistrează nereguli ori datorită încrederii cu care este investită compania beneficiară a serviciilor de reclamă şi publicitate.

Presiuni exercitate asupra oamenilor de presă

Am văzut mai sus că independența unei redacții poate fi afectată relativ ușor prin presiuni de natură politică, economică şi juridică. La aceste încercări de a i se impune îngrădiri trebuie să se aştepte orice persoană care lucrează în presă. În cazul jurnalistului, situația este chiar mai delicată, deoarece el are de înfruntat, pe lângă pericolele menționate anterior, şi pe cele venite din direcția editorilor, patronilor, şefilor (de la redactorul-şef până la redactori) sau colegilor.

Independența ziaristului poate fi afectată intenționat ori neintenționat, în funcție de voința sau consimțământul exprimate în astfel de ocazii. O afectare intenționată există atunci când, prin faptele şi atitudinea sa, jurnalistul încalcă principiile, normele sau regulile meseriei, ori acceptă încălcarea lor de către alții pentru a avea el un beneficiu. Când jurnalistul profită de poziția sa exercitând presiuni neprincipiale, altele decât cele acceptate ca fireşti pentru profesia sa, asupra unor persoane, presiuni exercitate cu scopul de a obține avantaje personale, se pune problema încălcării normelor de etică şi deontologie jurnalistică.

Asistăm deci la situația stranie în care independența ziaristului este îngrădită cu concursul, manifestat expres sau tacit, al celui care scrie sau realizează o emisiune. Este vorba de ***conflictul de interese***, de ***acceptarea unor atenții*** şi de ***autocenzură***. Meseria de jurnalist este incompatibilă cu activismul politic şi social. Dacă nu se operează această distincție există riscul ca ziaristul să folosească publicația, postul de radio sau televiziune pentru a-şi crea avantaje față de adversarii politici sau de a impune idei în sânul comunității în care militează fără ca oponenții săi să poată beneficia de spațiul de exprimare avut la dispoziție de jurnalist.

Nota bene: Conflictul de interese şi părtinirea de care poate da dovadă ziaristul înregimentat ca activist politic sau social nu trebuie confundate cu rolul de grup de presiune deținut de mass-media. Un ziar, un post de radio sau de televiziune pot desfăşura campanii de presă pentru a influența hotărârile adoptate de organele de decizie, la nivel local sau național. A cere (şi a insista în) luarea unor măsuri adecvate împotriva poluării ori a declanşa o dezbatere care să arate consecințele majorării unor taxe locale sunt probleme ce interesează comunitatea şi nu aduc avantaje pentru un ziarist anume.

Acceptarea unor atenții sau avantaje nu numai că afectează independența şi credibilitatea jurnalistului, dar reprezintă şi o infracțiune. Atențiile pot consta în cadouri, mese, excursii, bani, adică foloase necuvenite, pe care le primeşte lăsându-se convins să relateze sau nu despre anumite fapte ori să scoată în evidență anumite aspecte şi să treacă altele sub tăcere.

Jurnalistul în luptă cu... autocenzura

Autocenzura îmbracă mai multe forme, chiar dacă în toate relevantă este atitudinea jurnalistului. Deşi regula este că poziția ziaristului trebuie să fie una activă, aceea de a contribui la realizarea funcției informative a presei, în practică întâlnim adesea o atitudine pasivă, o atitudine de neimplicare. Fie din comoditate, fie din teamă, reporterul se mulțumeşte să relateze numai acele aspecte pe care, din punctul său de vedere, le consideră convenabile, trecând sub tăcere alte informații de care publicul ar putea fi mai interesat. Înregistrăm o poziție de pasivitate când ziaristul se mulțumeşte să difuzeze informații anoste, deşi ştie că, în urma unor investigații, ar putea afla date capabile să pună mai bine în lumină evenimentul relatat, informația comunicată devenind una cu adevărat utilă. Avem aici în vedere sistemul conferințelor de presă susținute de reprezentanții administrației, în care aceştia prezintă date despre comunitate de pe o poziție favorabilă lor. Sunt jurnalişti care preferă să preia aceste date ca atare, transmițându-le mai departe publicului fără un minimum de analiză critică, realizând relatări terne şi fără eficiență practică.

Autocenzura intervine şi atunci când în cadrul unei conferințe sau declarații de presă se fac referiri, de orice natură, la adresa altor persoane ori instituții. A trece sub tăcere aceste informații este o greşeală de presă foarte mare. La fel de greşită este însă şi atitudinea ziaristului care redă astfel de opinii la adresa unor persoane sau instituții fără a le oferi şi acestora din urmă dreptul (posibilitatea) de a-şi exprima punctul de vedere, de regulă

chiar în cadrul aceluiaşi articol ori în cadrul aceleiaşi emisiuni. Respectarea regulii contradictorialităţii, regulă ce intervine în astfel de situaţii şi care înseamnă punerea în cadrul aceluiaşi articol sau al aceleiaşi emisiuni a declaraţiilor făcute de două persoane aflate în dispută, duce la realizarea unei cât mai mari obiectivităţi şi la realizarea unei bune informări a cititorilor, ascultătorilor sau telespectatorilor.

Autocenzura rămâne o atitudine negativă şi o greşeală, chiar dacă este realizată datorită acceptării unor atenţii pentru a omite relatarea unui eveniment ori a unor aspecte ale acestuia.

Şi în cazul redacţiei putem vorbi de autocenzură, atunci când în urma analizei privind atitudinea promovată de un editor faţă de anumite instituţii şi persoane, jurnalistul consideră că este necesar să-şi impună, întemeiat sau nu, o reţinere de a relata. Poate exista astfel o autocenzură totală sau parţială. Autocenzura totală apare atunci când se consideră că un eveniment trebuie trecut sub tăcere sau că nu are relevanţă pentru public, deoarece jurnalistul ştie, ori are impresia că ştie, că relatarea sa nu va fi difuzată ori nu va fi reprodusă în ziar. Autocenzura parţială intervine atunci când, după aprecierile corecte sau nu făcute de ziarist, acesta ajunge la concluzia că nu trebuie să pună în relatarea lui acele date ce ar împiedica difuzarea ei, considerând că este în contradicţie cu poziţia (sau interesele!) patronilor, editorilor ori şefilor din redacţie.

Autocenzura şi latura ei pozitivă

Autocenzura îşi are însă şi partea ei pozitivă, dar numai în anumite situaţii. Acest lucru ţine de principiul răspunderii jurnalistice, în primul rând de răspunderea morală faţă de cetăţeni şi societate, "răspundere, se spune în articolul 1, din rezoluţia 1003 a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei, care trebuie scoasă în evidentă mai ales în momentul actual, când informaţia şi comunitatea joacă un rol de maximă importanţă în ceea ce priveşte atât formarea atitudinii individuale a cetăţeanului, cât şi evoluţia societăţii şi a vieţii democratice". În practica presei însă situaţia este mult mai complexă. Nimeni nu poate formula reguli generale într-un domeniu atât de delicat. A relata sau a nu relata despre un eveniment ori despre unele aspecte ale sale este o decizie grea, pe care trebuie să o ia ziaristul în cauză. Acesta nu numai că are libertatea de a hotărî dacă şi cum va face relatarea, dar hotărârea luată implică şi o mare responsabilitate. Cenzura autoimpusă poate duce la o informare trunchiată, adică la încălcarea dreptului la informare, drept deţinut de public. Însă şi prezentarea în detaliu a unor fapte sau aspecte ale unui eveniment poate fi taxată ca o încălcare a principiului răspunderii morale faţă de cetăţeni şi societate.

Cu toate acestea, în practica jurnalistică s-au format câteva reguli prin respectarea cărora se consideră că se poate deroga de la principiul accesului liber la informaţie în beneficiul păstrării sau refacerii unor relaţii sociale acceptate de societate. În acest context este potrivit să amintim întrebările pe care şi le punea profesorul american de jurnalism Peter Gross: "Este oare necesar ca mediile de informare să prezinte imagini de o violenţă extremă sau imagini care surprind trăiri personale din cele mai intime ? Trebuie oare să reproducă întocmai mijloacele de informare în masă fiecare cuvânt, chiar dacă este vulgar, obscen sau blasfemitor?" Este dificil de dat un răspuns. Părerea noastră este că, în general, presa trebuie să se abţină, pe cât poate, de la a relata astfel de situaţii extreme.

Autocenzura este necesară în ceea ce priveşte delincvenţa juvenilă, când se recomandă să se evite citarea numelor şi evitarea fotografiilor în care minorii pot fi recunoscuţi. Se va evita redarea numelor şi în cazul victimelor unei agresiuni (violul, spre exemplu), precum şi menţionarea numelui celor ce s-au sinucis. O altă regulă este cea a renunţării la prezentarea violenţelor şi brutalităţilor într-o manieră ce urmăreşte senzaţionalul cu orice preţ. De asemenea, ziariştii trebuie să se abţină de la a prezenta publicului informaţii ce pot trezi în rândul cetăţenilor speranţe sau temeri nejustificate. Este vorba aici de a nu prezenta reţete sau medicamente "miraculoase" atunci când specialiştii în domeniu nu s-au pronunţat şi nici de a vorbi de pericole iminente sau îndepărtate în timp pe un ton catastrofic şi alarmist.

Cenzura internă

O problemă deosebită o reprezintă independența jurnalistului în cadrul propriei redacții. În practică se pot întâlni mai multe situații:

1. solicitarea făcută de către patron, şi acceptată de către ziarist, de a lucra pe un salariu mai mic în locul unui alt coleg;

2. modificările făcute de editor, redactorul-şef, redactorii responsabili de număr sau pagină şi de editorii coordonatori în articolele sau emisiunile reporterilor sau redactorilor în ideea de a sublinia aspecte contrare realității;

3. cerința venită din partea unui şef din redacție, acceptată de ziarist, de a scrie despre un anumit eveniment şi de a insista pe unele aspecte din relatări, operațiuni prin care realitatea este distorsionată sau sunt exprimate idei aflate în contradicție cu convingerile proprii ale omului de presă.

Una din regulile ce funcționează aici este aceea că exclusivitatea publicării se cuvine ziarului, postului de radio sau televiziune la care ziaristul lucrează sau este colaborator permanent. La acestă regulă sunt şi excepții: a) acceptul scris primit de la patronul mijlocului de informare la care este angajat permanent de a lucra şi pentru alții; b) posibilitatea avută de ziariştii liberi, cunoscuți şi sub numele de ***free-lance***-ri sau ziarişti fără contract, de a-şi vinde anchetele, reportajele, interviurile ori materialele foto realizate acelor publicații, posturi de radio sau televiziune alese de ei.

Clauza de conştiință

Exclusivitatea datorată postului sau publicației, precum şi existența unui contract de muncă în relația angajat-patron nu presupun faptul că jurnalistul ar fi un sclav lipsit de drepturi în raport cu redacția şi că numai el ar avea obligații. În practică se întâlnesc situații când punctul de vedere, fie şi critic, formulat de jurnalist nu este ascultat, iar patronatul îi încalcă dreptul la o liberă exprimare, încercând să-l determine să scrie împotriva convingerilor sale. În această situație se recurge la ***regula clauzei de conştiintă***. Michel Friedman consideră că, în temeiul clauzei de conştiință, "ziariştii sunt în măsură să refuze orice sarcină pe care o consideră moralmente incompatibilă cu orientarea inițială a publicației, fără ca refuzul lor să fie considerat ca o greşeală profesională".

Orice ziarist este obligat să îndeplinească sarcinile primite de la şefii săi, dar mijloacele de execuție vor fi alese de cel în cauză şi numai cu respectarea prevederilor legale şi a regulilor de conduită jurnalistică. Nici un reportaj, interviu sau anchetă nu se vor realiza cu mijloace ilegale sau imorale, chiar dacă acestea au fost impuse de superiorii săi. Sarcina de serviciu nu poate fi o justificare pentru infracțiune, contravenție sau abatere disciplinară.

Mai trebuie făcută deosebirea între ***obligația de diligență*** asumată de ziarist şi ***obligația de a-şi atinge scopul***, adică de a prezenta un articol. Obligația de diligență se traduce prin faptul că jurnalistul îşi dă toată silința pentru a realiza o bună documentare, folosind toate mijloacele legale aflate la dispoziție şi respectând regulile jurnalistice. Cu toate acestea, se întâmplă ca articolul să nu poată fi scris sau emisiunea să nu poată fi realizată. Şi aceasta din mai multe motive: fie că este vorba de un eveniment minor, fără relevanță; fie evenimentul presupus nu a avut loc, iar producerea lui în viitor rămâne incertă; fie, în sfârşit, datorită faptului că jurnalistul nu a putut ajunge la fața locului sau nu a putut face documentarea din motive independente de voința lui. În aceste situații, cel care acuză trebuie să şi probeze faptul că jurnalistul nu şi-a dat toată silința.

Obligația de scop este cea în care ziaristul este obligat să prezinte rezultatul muncii sale. În redactare, nimeni nu-l poate obliga pe cel care scrie să abdice de la convingerile proprii, încercându-se a i se impune puncte de vedere pe care el nu le agreează. Nu este vorba aici de opțiuni politice particulare, ci de valori sociale general acceptate. În context, nu poate fi acceptată nici apologia comunismului sau fascismului în opoziție cu regimul politic democratic. Dacă ziaristului nu i se poate impune apologia totalitarismului (a

infracțiunii, în general), nici acesta nu poate reclama o încălcare a libertății de exprimare atunci când, pe bună dreptate, astfel de excese sunt cenzurate din textele sale.

Jurnalistul poate invoca regula clauzei de conştiință numai atunci când asupra sa se fac presiuni, cerându-i-se să încalce regulile sociale sau să aducă atingere valorilor general acceptate cu scopul de a se crea avantaje pentru una ori mai multe persoane sau în beneficiul unei societăți comerciale, partid politic sau organizație neguvernamentală. Clauza de conştiință este considerată de Consiliul Europei o garanție a libertății de expresie a ziariştilor. De altfel, Rezoluția 1003, adoptată în 1993 de Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei, prevede: "Trebuie precizat şi dezvoltat cadrul legal al clauzei de conştiință şi al secretului profesional față de sursele confidențiale şi, în acelaşi timp, puse de acord prevederile legislației naționale în acest domeniu pentru ca acestea să poată fi aplicate în cadrul mai larg al spațiului european".

Aspra cenzură a CNA

Consiliul Național al Audiovizualului din România a fost costituit având la origini modelul francez. Repede, model a fost pierdut (deşi şi în Franța instituția are un rol clar coercitiv, nu doar de îndrumare), Acest organism devenind, practic, un instrument careîmpierdică jurnalismul correct şi eficient. Piedicile puse în calea ziariştilor, dar şi unei bune desfăşurări a activității companiilor ce dețin posturi de radio sau tv sunt evidente mai ales printr-o cenzură posterioară a mateialelor difuzate. CAN dispune de un aparat birocratic imens, (plătit din bani publici!), birocrație a cărei muncă are ca efect tocmai lipsirea publicului plătitor de taxe şi impozite de informații. Posturile care greşesc, adică încalcă normele stabilite Consiliu, sunt penalizate cu somație, apoi cu amendă, ulterior ajungându-se chiar la întreruperea emisiei pentru o perioadă scurtă.

Ceea ce se poate remarca, fără chiar să fii de specialitate şi chiar fără să intri prea mult în amănunte, este că CNA a impus tot felul de reguli, unele chițibuşare şi detaliate excesiv, a cărot eficiență practică este îndoielnică. Unele reguli nu vor putea fi respectate niciodată aşa cum sunt statuate! Mă refer,spre exemplu, la gugumănia cu cronometrul pornit şi deschis în funcție de cât vorbeşte, sau cât are dreptul să vorbească un om politic, un candidat în alegeri. Jurnalistul devine astfel un contabil al timpului şi al regulilor, lăsând de o parte alte preocupări ce țin de de meserie şi de realizarea de emisiuni atractive pentru public.

Astfel de decizii impuse de forul diriguitor al audiovizualului îmbracă, în unele cazuri, aspectele unei cenzuri posterioare, o cenzurp justificată prin încălcarea unor norme stabilite adesea fără fundament. Consecințele sunt însă grozave. Nu prin prisma faptului că se dă o somație, că se plătesc nişte bani (mulți!) ca penalizare ori se opreşte emisia pentru zece minute, ci din cauza faptului că atât jurnaliştii, cât şi editorii îşi vor lua măsuri ca să nu mai ajungă în atenția CAN, ceea ce poate însemna o reținere în a aborda subiecte controversate, de a deveni excesiv de milităroşi, de a avea oteamă şi un stress permanent de a nu greşi, ceea ce este evident că dăunează muncii în redacții, afectată fiind tocmai informarea publicului.

Cenzura funcționează şi astăzi

Unele prevederi ale Consiliului sunt absurde şi prin faptul că orice persoană invitată pentru o intervenție pe post trebuie instruită în prealabil cum să se comporte în emisiune, indicându-i-se clar ce să nu spună. Mai mult, invitații apar prezentați în formule edulcorate, de genul analist imobiliar, scriitor, specialist în calculatoare etc., nu director de societate comercială, redactor şef de editură sau consultant al firmei cutare. Astfel de oprelişti nu existau în radio şi televiziune nici măcar pe vremea regimului totalitar. Cenzura de atunci era una directă, brutală chiar, căci era interzis accesul pe post oricărei persoane şi oricărei informații dăunătoare sistemului communist şi familiei Ceauşescu. În prezent, cenzura efectuată de CNA este una rafinată, perversă şi lipsită de sens. Îmbracă forme elegante, deşi sunt cazuri, vezi exemplul cu cronometrul, când devine chiar fățisă.

Există în România o amplă dezbatere asupra faptului că devenim subculturali, că oamenii nu mai citesc, că vânzarea de carte şi de reviste de calitate scade, că tirajele sunt mici şi că

analfabetismul şi semidoctismul iau amploare. Mai mult, emisiunile culturale de la posturile de radio sau televiziune nu au audienţă. Deci, concluzie simplă, funcţia culturalizatoare a mass-media nu este îndeplinită decât într-o măsură redusă. Se întâmplă acest lucru şi din cauza unor rreaşezări în cultura română, precum şi din cauza atracţiei exercitate de peogramele de divertisment. Rămâne însă un semn de întrebare privind restricţiile impuse jurnaliştilor din audiovizual şi invitaţilor lor atunci când sunt evenimente culturale. Astfel, poţi discuta ore-n şir despre o carte, darn u poţi pomeni numele editurii la care a apărut. Vezi, Doamne, e reclamă! O normă simplă de bun simţ ne cere să citäm correct datele de identificare pentru o carte şi caracteristicile unei manifestări culturale (adică elementarele cine, ce, când, unde, cum, de ce). Credeţi că se va îmbogăţi acea editură dacă va fi pomenită de două-trei ori într-o emisiune culturală? Să fim serioşi! Un finanţator de editură bagă mulţi bani pentru a scoate cărţile. Cheltuiala e şi mai mare atunci când vorbim de volume serioase. Costă redactarea, costă tipografia, costă distribuţia. Distribuţie care e foarte proastă în România, iar distribuitorii iau, unii, şi 50 din preţul de vânzare!
Putem fi de accord cu rolul de supervisor al CNA pentru ca radiourile şi televiziunile să nu prejudicieze publicul prin prezentarea de informaţii şi programe dăunătoare, neconforme cu etica, deontologia şi bunul simţ. Nu vorbim aici de încălcarea nornelor legale, căci nu mai e treaba CNA. Se impune însă ca acest organism să elaboreze şi norme capabile să încurajeze jurnalismul ofensiv, deschis, profesionist şi implicat.

Normele jurnalistice

Definiţie şi izvoare

Ca şi principiile, normele întâlnite în domeniul presei îşi pot avea izvorul în lege, în hotărârile unor organisme cu putere de decizie în sectorul presei sau în scrierile cu caracter teoretic ale autorilor de gen, care au efectuat analize privind sistemul general al comunicării jurnalistice ori anumite aspecte ale acesteia.

Normele jurnalistice se caracterizează prin faptul că reglementează într-un mod specific comunicarea de tip mass-media, adică acele relaţii sociale ce se stabilesc în cadrul adunării, redactării şi difuzării de informaţie. Încălcarea acestor reguli presupune, de obicei, o sancţiune. Sancţiunea este specifică pentru acele norme ce sunt şi reglementări juridice şi pentru hotărârile şi deciziile organismelor cu putere de a superviza activitatea presei, cel mai cunoscut organism de acest gen fiind Consiliul Naţional al Audiovizualului.

Normele cu izvorul în lege sunt cele stabilite în Parlament, Preşedinţie sau Guvern, precum şi de ministere şi alte unităţi administrative subordonate lor. Parlamentul, ca unică putere legiuitoare a ţării, poate adopta legi, hotărâri şi declaraţii. Legile pot fi dedicate în totalitate reglementării domeniului mass-media ori pot fi legi ce cuprind parţial dispoziţii referitoare la presă. Hotărârile Parlamentului au fie caracter obligatoriu, cum ar fi , spre exemplu, hotărârea de a interzice accesul presei la lucrările celor două camere (în plen sau în comisii), fie un caracter de recomandare, cum este Hotărârea 25, din 12 septembrie 1994, a Camerei Deputaţilor, prin care se ia act de Rezoluţia 1003, din 1993, adoptată de Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei. Declaraţiile făcute de Parlament au, în general, caracter politic şi nu interesează mass-media sub aspect normativ.

Preşedinţia contribuie la apariţia normelor jurnalistice, dar şi la a celorlalte norme de drept, prin faptul că promulgă sau nu legile emise de Parlament. O singură dată

preşedintele ţării poate returna legea pentru o nouă discuţie în forul legislativ. A doua oară, preşedintele este obligat să promulge actul normativ, dacă nu există obiecţii şi din partea Curţii Constituţionale, şi să dispună publicarea lui în Monitorul Oficial : Guvernul poate fi abilitat de către Parlament să emită ordonanţe, acte normative cu putere de lege pe perioada în care se află în vigoare, de regulă până la luarea lor în discuţie de către legislativ. Executivul mai poate emite ordonanţe de urgenţă, ori de câte ori situaţia o impune, chiar dacă Parlamentul se află în sesiune.

Norme jurnalistice - norme juridice

În privinţa celorlalte ale administraţiei de stat, şi acestea se pot face remarcate, mai ales prin deciziile luate în legătură cu îngrădirea dreptului de a aduna şi de a difuza informaţii, invocându-se secretul de stat, secretul de serviciu, protejarea tineretului, a copiilor, a victimelor etc. Este vorba aici de hotărârile luate de organele publice centrale sau locale, decizii ce au caracter de normă, şi nu neapărat de refuzul unor funcţionari de a oferi jurnaliştilor datele necesare pentru informarea corectă a publicului.

Din cele de mai sus se poate vedea că există în mare măsură o suprapunere între normele juridice şi cele jurnalistice. Faptul acesta apare ca firesc, deoarece normele de drept reglementează cea mai mare parte a relaţiilor sociale stabilite în societate, deci şi pe cele din domeniul presei. De aceea, putem vorbi de reglementări de drept constituţional (libertatea presei, libertatea de exprimare a opiniilor, circulaţia neîngrădită a informaţiilor), de reglementări de drept civil şi comercial (privind modul de organizare şi de funcţionare a organizaţiilor ce editează publicaţii sau administrează posturi de radio ori de televiziune), de reglementări de drept penal (privind infracţiunile comise prin mass-media, cum sunt insulta, calomnia sau ofensa adusă autorităţii), de dreptul muncii (privind contractele de muncă, salarizarea şi disciplina), precum şi reglementări de drept financiar (condiţiile de plată a impozitelor şi taxelor). Încălcarea normelor de mai sus atrage diferite sancţiuni, corespunzătoare fiecărei ramuri de drept în parte.

Avem nevoie de reguli adevărate

Imediat vom face aici câteva precizări importante:

1.Există o mare similaritate între normele juridice, regulile de morală şi deotologia profesională în domeniul comunicării. Reţinem însă faptul că nu există reglementari juridice stricte, specifice doar jurnaliştilor. Aşa cum spuneam, calomnia sau ofensa adusă autorităţii sunt infracţiuni ce pot fi comise de oricine.

2. Examinând normele adoptate în cadrul breslei ziariştilor vom observa un lucru ce ne poate nelinişti. Ne referim la faptul că sunt disproporţionate în ceea ce priveşte drepturile şi obligaţiile omului de presă. Cel mai adesea, drepturile jurnalistului sunt enunţate în puţine fraze, mult mai numeroase fiind prevederile din condurile deontologice statuate în sarcina acestuia. Multe dintre acestea funcţionează ca adevărate bariere. Grav este însă că pe lângă respectivele interdicţii, relative normale, dacă le apreciem de la o situaţie la alta, nu sunt şi unele venite în sprijinul omului de presă, reguli menite să-l ajute în activitatea sa de aflare a adevărului ori doar a informaţiilor noi datorate publicului.

3. Rămâne ca un punct de reflecţie pentru breasla jurnalistică de a găsi modalitaţile de a face din ziarist o persoană ofensivă, dedicată meseriei, capabilă să-şi învingă autocenzura şi să treacă mai uşor peste unele prevederi deontologice oarecum depăşite, ce par uneori doar o dezvoltare perversă a unor prevederi legale uneori confuze.

4. Intenţia noastră este de a deschide o discuţie, nu de a contesta sistemul juridic ori cadrul deontologic stability deja. Este adevărat că aceste reglementări ale asociaţiilor de profesionişti mass-media au fost adoptate din motive întemeiate. Două astfel de motive sunt fundamentale. Primul este dat de numărul relative important de lucrători în presă, de publicaţii sau chiar posturi de radio ori televiziune ce practică un jurnalism ce poate fi considerat precar. Al doilea motiv este unul ce poate da fiori oricărei persoane ce gândeşte liber şi este legat că, în mai multe rânduri, puterea politică, prin reprezentanţii săi în Parlament mai ales, intenţiona să adopte reglementări juridice stricte pentru presă.

5. Considerăm că România are în prezent o democrație suficient de stabilă, că instituțiile statului funcționează decent, iar profesionalismul presei a crescut sufficient pentru a se autoreglenta şi abține de la derapaje masive. Este în mod clar timpul pentru a oferi jurnaliştilor posibilitatea de a deveni mai buni în slujba societății prin reguli care să le permită să fie plătiți onorabil şi să le pună la îndemână unele mijloace de a investiga realitatea.

Norme stabilite de asociațiile breslei

Un alt gen de norme, care au la bază respectarea normelor legale, sunt adoptate de organizațiile de jurnalişti sau de redacții şi au un caracter obligatoriu pentru toți cei ce aderă la asociație sau sunt membri ai redacției. Aceste reglementări sunt cunoscute sub numele de coduri etice, coduri deontologice, declarații sau carte. Dintre acestea amintim : *Declarația îndatoririlor şi drepturilor ziariştilor*, adoptată la Munchen în 1971 ; *Codul etic al societății Sigma Delta Chi*, care este o asociație a jurnaliştilor profesionişti americani, adoptat în 1926 şi revizuit în 1973 ; *Carta obligațiilor profesionale ale ziariştilor francezi*, adoptată în 1918 şi revizuită în 1938 ; *Codul deontologic al ziariştilor români*, adoptat de Asociația Ziariştilor Români în 1993 şi *Codul deontologic al ziaristului*, adoptat de Clubul Român de Presă în 2005. Deosebit de importantă este şi *Conveția pentru apărarea Drepturilor Omului şi a libertăților fundamentale*, adoptată în 1950. Pe toate acestea le prezentăm într-o anexă la prezentul volum.

Jurnaliştii aleg jurii de onoare, organisme abilitate să cerceteze şi, la nevoie, să sancționeze abaterile de la norme ale unor oameni de presă. Sancțiunile intervenite, şi care pot fi aplicate împreună sau în lipsa celor juridice, sunt : suspendarea dreptului de semnătură pe o perioadă de timp, amenda, excluderea din asociație şi expunerea oprobiului public (prin publicarea în presă a blamărilor formulate de juriile de onoare ale asociațiilor, precum şi prin publicarea sentințelor de condamnare formulate de instanțele de judecată). Remarcăm faptul că în România anului 1999 juriile de onoare ale breslei nu funcționau, neexistind nici un fel de sancțiune dictată de cei egali în profesie pentru ziariştii ce s-au făcut vinovați de încălcarea normelor deontologice.

Norme redacționale interne

În afară de normele jurnalistice reglementate ca norme juridice şi cele adoptate prin coduri, carte ori declarații ale asociațiilor profesionale, se mai poate vorbi şi de norme interne, specifice fiecărei redacții sau secții. Reglementările interne sunt dateîn completarea celor de mai sus şi se caracterizează prin faptul că au o arie de aplicabilitate restrânsă. Practic, ele acționează într-o singură redacție ori doar într-un segment al acesteia. Aceste reglementări sunt emise de consiliile de administrație, patroni, editori, colegiile de redacție sau de redactorii-şefi. Denumirea lor este de *hotărâre*, *decizie* ori *regulament*.

Între normele interne existente în mai multe redacții pot exista asemănări ori chiar suprapuneri. Cu toate acestea, fiecare publicație, post de radio sau de televiziune îşi are propriile regulamente de ordine interioară, impuse printr-o decizie a consiliului de adminitrație, de obicei. Regulamentele interne fac referire la atribuții, competențe, sarcini ale personalului, precum şi la orarul de lucru, la modul de realizare a activităților, la prime, sporuri, sancțiuni etc.

REGULI JURNALISTICE

Reguli de bază

Principiile şi normele jurnalistice sunt idei, linii directoare cu valoare generală şi teoretică, având o contribuţie indirectă la realizarea discursului de presă. Traducerea lor în practică se face prin intermediul regulilor jurnalistice, reguli ce acoperă fiecare segment al relaţiei sursă-ziarist-public. Regulile se cer respectate în procesul documentării, redactării şi al difuzării textului, fiind o reflectare în plan concret a liniilor directoare cuprinse în norme şi principii.

Regulile jurnalistice sunt în număr mare şi cu numeroase variante. Cu toate acestea, putem identifica un număr relativ constant de reguli cu aplicabilitate generală. După părerea noastră, în mass-media trebuie operat cu o clasificare în care să se regăsească următoarele reguli :

1) Documentarea detaliată ;
2) Verificarea din mai multe surse ;
3) Consultarea părţii adverse ;
4) Informarea corectă (atât a publicului, cât şi a surselor) ;
5) Dreptul la replică ;
6) Inteligibilitatea ;
7) Argumentarea ;
8) Identificarea (citarea, numirea surselor) ;

DOCUMENTAREA DETALIATĂ

Important este subiectul

Pe diferite canale, către jurnalist vin o sumedenie de informaţii. Din acestea, una sau mai multe sunt alese pentru a deveni ştiri considerate importante pentru a fi publicate. Din multitudinea de informaţii, puţine sunt cele cărora li se acordă atenţie pentru a deveni subiecte ale unor articole. Sunt idei (sau subiecte) care se impun de la sine, cum ar fi prăbuşirea unui avion, şedinţa consiliului municipal, un meci de fotbal de primă ligă. Alte informaţii sunt vagi, de genul unui presupus act de corupţie în care să fie implicat un funcţionar ori semnalarea unor evenimente bizare într-un lan de grâu. În aceste din urmă cazuri, câteva verificări de rutină îi pot arăta ziaristului că nu se află în faţa uni subiect de presă şi că ideea nu merită să i se acorde importanţă.

Lucrurile se schimbă însă atunci când reporterul crede că a prins o idee pentru un articol şi, deci, trebuie să purceadă la realizarea lui. Atunci există convingerea că publicul trebuie informat despre evenimentul în cauză, e necesar să se aplice regula documentării detaliate. Documentarea, procesul de culegere a datelor, cum mai este numită, constituie o etapă esenţială în sistemul presei, conceperea unui text valoros, util şi apreciat de către public, neputând fi realizată decât în condiţiile în care autorul a cunoscut toate aspectele şi detaliile evenimentului de relatat.

Informaţii fertile, informaţii inutile

Pentru jurnalist este important ca în procesul documentării să adune cât mai multe date utile, privind chiar şi detaliile. Reporterii cu experienţă ştiu să sesizeze aspectele irelevante, pe care nici nu le mai consemnează, pentru a se putea dedica investigaţiilor pe pistele considerate fertile. Nu de puţine ori însă s-a întâmplat ca un detaliu considerat neesenţial, o pistă abandonată, să-şi dovedească ulterior importanţa. Atunci când constată acest lucru, ziariştii rutinaţi revin, dacă mai este posibil, cu o documentare suplimentară. Se

întâmplă însă ca jurnalistul să nu mai aibă timp, datorită apropierii orei închiderii ediției. Două sunt soluțiile adoptate în astfel de cazuri : a amâna publicarea ori "a merge cu ce ai". Cum a amâna articolul sau emisiunea este un lucru aproape imposibil, datorită nevoii de a menține standarde profesionale ridicate şi de a da dovadă de seriozitate, mai ales atunci când între mijloacele de informare există o concurență acerbă, soluția des întâlnită este aceea a lui "a merge cu ce ai".

Deşi prin întâmplări de acest gen au trecut mulți reporteri cu experiență şi, evident, cazurile întâlnite la începători sunt mai dese, este, totuşi, preferabil ca jurnalistul să se concentreze de la început pe câteva direcții şi să facă o documentare detaliată pe aspectele considerate de le relevante. Important este ca ziaristul să noteze ori să înregistreze cât mai multe amănunte de la fața locului, pentru că, oricum, în redacție va completa documentarea şi va selecata o parte din informațiile adunate pentru a le include în relatare. Alte informații vor fi reținute pentru a fi folosite mai târziu, în alte ediții, iar la informațiile minore se va renunța definitiv.

A utiliza toate sursele de informații

Aşa cum am văzut deja, documentarea detaliată nu înseamnă că acest proces poate fi întins pe un interval de timp nelimitat. Există subiecte care cer un volum de muncă foarte mare, consultarea de surse suplimentare şi, uneori, greu accesibile. Practica jurnalistică arată însă că documentarea poate fi făcută eficient şi pertinent într-un timp adecvat pentru o publicare în condiții de eficiență. De asemenea, un ziarist trebuie să ştie unde să se oprească cu investigațiile, altminteri documentarea se poate prelungi la nesfârşit, iar articolul să fie publicat ori emisiunea să fie difuzată cu mare întârziere sau deloc.

Pentru o bună documentare, ziaristul va consulta trei categorii de surse şi anume : 1) documentele, 2) interviurile sau declarațiile, 3) observațiile personale. Va realiza o cuprindere a subiectului despre care vrea să relateze aflând ce s-a întâmplat, în ce loc, când (data, minutul, ora), modul de derulare a evenimentelor, care sunt motivele (cauzele) întâmplării ori derulării unor acțiuni, precum şi, nu în ultimul rând, ce persoane sunt implicate. Pentru o şi mai bună cuprindere a faptelor şi acțiunilor se va apela la statistici, colecții de publicații, arhive, documente de sinteză şi se va cere părerea unor specialişti.

VERIFICAREA DIN MAI MULTE SURSE

Când ziaristul este trimis la plimbare...

Deşi este organic legată de documentarea detaliată, verificarea informațiilor prin apelul la surse independente se impune ca o regulă distinctă din mai multe motive : evitarea confuziilor, reducerea riscului dezinformării, lipsa de credibilitate a unei surse şi surmontarea comodității de care poate da dovadă ziaristul tentat să dea publicității texte ce nu au la bază o documentare solidă.

Reporterul şi redactorul trebuie să creadă că întodeauna există persoane avizate, care pot să emită aprecieri în cunoştință de cauză despre evenimentele sau faptele intervenite în viața comunității. Prezent în locul unde a avut loc un accident cu consecințe grave, ziaristul va putea aduna multe date despre cele întâmplate atât din propriile observații, precum şi din declarațiile martorilor dispuşi să vorbească. Pentru o completă edificare se cere însă o verificare a faptelor prin consultarea procesului-verbal întocmit de ofițerul de poliție însărcinat cu anchetarea cazului, iar dacă documentul cu pricina nu-i este accesibil se va cere polițistului o declarație oficială. În România se întâmplă adesea ca ofițerii de poliție să refuze să facă declarații, trimițând reporterul la Biroul de presă ori la purtătorul de cuvânt al instituției. De cele mai multe ori este vorba de o păcăleală sau de un mod nu prea elegant de a scăpa de ziarist, deoarece persoanele însărcinate să dea relații presei fie lipsesc din sediu, fie nu au timp, fie nu cunosc detalii despre cele întâmplate !

Unde se opresc verificările

Prezent la fața locului pentru a face observații directe, coroborând apoi informațiile din propriile constatări cu declarațiile martorilor, cu mărturiile celor implicați şi cu punctele de vedere exprimate de persoanele însărcinate cu ancheta, jurnalistul poate avea surpriza să constate că datele nu se potrivesc. Mai mult, ziaristul poate ajunge la concluzia că datele sunt altele decât cele consemnate în documentele oficiale. Diferențele înregistrate trebuie semnalate în articolul propus spre publicare, iar nepotrivirile semnalate să fie însoțite de punctul de vedere al agentului constatator pentru a se vedea dacă este vorba de o simplă greşeală ori de o faptă intenționată, prin care se încearcă crearea de avantaje nemeritate pentru una din părțile implicate.

Firesc, se pune întrebarea : cât de departe trebuie să meargă ziaristul cu verificările ? Este greu de dat un răspuns. Chiar dacă se lucrează într-un ritm susținut şi sunt intervievate mai multe persoane, nu se poate spune niciodată că toate posibilitățile au fost epuizate. Practic însă, detalierea excesivă nu poate fi atinsă. Reporterul se află în permanență într-o cursă contra cronometru. Nepredat la timp, pentru a fi publicat cât mai repede, articolul îşi pierde actualitatea. La fel, verificările ce duc la cele mai mici şi depărtate amănunte nu se susțin, întrucât spațiul tipografic sau al emisiunii este limitat, limitare făcută tocmai din dorința de a-l umple cu informații cât mai diverse, la fel de importante ori la fel de utile pentru public. În plus de aceasta, un text lung şi stufos devine plicticos şi este greu de receptat de cei cărora li se adrresează.

Viața este plină de surprize şi uneori li se întâmplă şi funcționarilor publici să greşească. O informație transmisă oficial prin Biroul de presă al poliției este luată de oamenii de presă foarte în serios, considerându-se că nu mai este nevoie de verificarea ei. Informația este preluată ca atare, deoarece vine dintr-o sursă autorizată. Mai departe de polițist, jurnalistul nu are alte surse independente pentru a verifica dacă poliția minte sau a greşit. Un reporter de la o publicație din Timişoara a avut prilejul să constate pe propia-i piele ce se întâmplă în astfel de cazuri, intrând într-o încurcătură provocată tocmai de purtătorul de cuvânt al Inspectoratului de Poliție din județ. Ziaristului i s-au transmis cât se poate de oficial date de spre reținerea în arestul instituției a unei persoane acuzată de uz de fals. În dimineața zilei următoare, reporterul s-a trezit căutat la redacție de un bărbat ce ținea în mână un exemplar din ziarul în care apăruse articolul buclucaş. Era chiar învinuitul ; acesta avea să declare că, deşi era cercetat de polițişti, nu a fost reținut nici o clipă şi că nu fusese emisă o ordonanță de reținere pe numele său. Jurnalistul i-a explicat de unde provenea greşeala şi a revenit în următoarea ediție cu precizări, însă a rămas cu un sentiment de vinovăție față de persoana respectivă, căreia i-a îngreunat situația fără să vrea.

Menționarea faptului că s-a verificat

Verificarea din surse oficiale ori din surse independente se impune mai ales atunci când ziaristul se vede pus în situația de a publica informații despre fapte petrecute la mare distanță sau în locuri greu accesibile şi unde el nu poate fi prezent în timp util ori îi este imposibil să ajungă. Spre exemplu, reporterul nu se poate deplasa instantaneu la locul unei catastrofe feroviare. Apropierea orei de difuzare a ştirilor sau a orei de închidere a ediției, îl va obliga să încerce să ia legătura telefonic cu autoritățile feroviare din gara cea mai apropiată de locul tragediei, cu directorii de regională şi cu Biroul de presă al Societății Naționale a Căilor Ferate Române. Dacă evenimentul interesează în mod deosebit comunitatea pe care un mijloc de informare o deserveşte, la locul catastrofei va fi deplasat un jurnalist (ori o echipă), pentru a face relatări cât mai detaliate din acel punct.

Condiția de validitate a regulii verificării din două sau mai multe surse independente este îndeplinită numai atunci când, într-adevăr, aceste surse nu au legături între ele (se subordonare), legătură ce se traduce printr-un interes comun de a ascunde adevărul, şi nu au nici calitatea de părți implicate. Sursele independente pot fi din toate cele trei categorii

amintite, adică observațiile personale ale ziaristului, declarații ori interviuri şi documentele. Confirmările obținute pot fi date ori nu publicității. În practică întâlnim patru situații :

1. Informația este dată publicității cu mențiunea confirmării ei ;

2. Informația este dată publicității, dar nu se mai fac referiri la sursa independentă, mergându-se pe ideea că receptorul ştie că o publicație sau un post serios de radio ori de televiziune dau date verificate ;

3. Informația este publicată menționându-se faptul că nu a fost confirmată şi nici infirmată din surse independente ;

4. Informația nu este publicată până în momentul efectuării operațiunii de verficare.

Surse importante, surse secundare

Este necesar să facem distincâia între surse independente şi alte surse. Prin surse independente înțelegem surse competente, oficiale şi autorizate să emită opinii în legătură cu o problemă. prin alte surse, denumite şi suplimentare sau secundare, se înțelege că vorbim de datele puse la dispoziție de martorii ocazionali, fragmente de declarații ori de interviuri făcute în alte scopuri ori cu alte ocazii, lecturi ale jurnaliştilor etc. Dacă în mod obişnuit sursele independente au întâietate, ziaristul este dator să afle dacă o sursă catalogată inițial ca secundară nu este mai importantă. În cazul unui accident de circulație, sursa cea mai autorizată este polițistul ce a întocmit procesul verbal. Atunci când una din părțile implicate este un polițist, ar fi o naivitate din partea noastră să credem în totalitate datele furnizate de colegul său care a făcut investigațiile. Oricâtă încredere am avea în instituția Poliției şi în oamenii de aici, legăturile (apropierea) dintre ei pot genera tendința de a ascunde ori de a atenua gravitatea unor fapte comise. În acest caz, din relatările unor martori ocazionali putem afla dacă informațiile furnizate de agenții constatatori corespund realității sau ne aflăm în în fața unei încercări de muşamalizare a faptelor.

CONSULTAREA PĂRȚII ADVERSE

Surse care infirmă alte surse

Este o regulă ce se desprinde ca o consecință a principiilor bunei-credințe şi al egalității de tratament. În presa din România se pot întâlni frecvent situații în care se vede clar că jurnalistul refuză să ia legătura cu alte surse în afară de cele contactate la început, pe acestea considerându-le suficiente. Astfel de cazuri pot apărea atunci când reporterul are la dispoziție informații doar dintr-o singură sursă (declarații ale unei persoane, un document ori observații proprii). Pe subtipuri putem înregistra următoarele situații :

a) O declarație a unei persoane față de cineva să fie răsturnată de o declarație a persoanei la care se făcea referire anterior, de un document doveditor ori chiar prin informațiile obținute de ziarist prin propriile observații ;

b) Un document, chiar dacă la prima vedere pare inatacabil, poate fi infirmat printr-un alt sau alte documente, dovedind că primul este fals, că a fost întocmit în mod tendențios ori că semnătura părții adverse a fost obținută prin violență. Sentința judecătorească este cel mai simplu exemplu de document prin care sunt anulate, în tot sau în parte, înscrisurile false, tendențioase ori în care un din părți a fost obligată prin violență să-l accepte ;

c) Observațiile personale ale reporterului nu sunt suficiente pentru o informare detaliată, datele sau documentele prezentate de persoana la care s-a făcut referire putând să infirme informațiile considerate inițial drept sigure.

Regula spune că atunci când o sursă, fie că este vorba de o declarație, un document ori observații directe ale jurnalistului, face o referire la o persoană, ziaristului îi revine obligația de a cerceta şi, de cele mai multe ori, de a consemna poziția părții adverse, adică a persoanei la care se face referire. Atunci când persoana în cauză nu a putut fi găsită, dar numai din motive obiective, neimputabile jurnalistului, indisponibilitatea părții adverse

ori refuzul acesteia de a-şi preciza poziţia, vor fi consemnate ca atare. Un lucru care afectează deosebit de mult credibilitatea ziaristului şi a publicaţiei, a postului de radio sau de televiziune la care lucrează este cel de a nu oferi părţii adverse posibilitatea de a-şi exprima poziţia. Părerea părţii adverse este util să fie redată chiar în articolul ori emisiunea în care se spune ceva despre acea persoană ori despre faptele sale, articol sau emisiune ce cuprind, aşa cum o demonstrează activitatea presei de zi cu zi, referiri negative, uneori chiar incriminatoare.

Comoditate ori teamă

Sunt jurnalişti, şi nu puţini, care fac astefel de greşeli, cel mai adesea din *comoditate* ori, pur şi simplu, din *teama de a se confrunta* cu persoana în discuţie. Teama aceasta trădează un complex de inferioritate, poate nejustificat, a cărei soluţie de rezolvare este găsită în evitarea persoanei despre care se vorbeşte în articol sau în emisiune. Am văzut multe situaţii de acest gen, când articole "serios" documentate, probate cu declaraţii şi documente, au fost desfiinţate de persoanele incriminate fără să li se ceară precizarea poziţiei cu formule de genul : "bine, domnule, sunt cel mai mare pungaş, dar pe mine de ce nu mai întrebat ?" Jurnalistul nu are un răspuns la o astfel de întrebare şi trebuie să recunoască faptul că a greşit, iar mijlocul de informare să dea dezminţiri sau să acorde dreptul la replică. Or, de cele mai multe ori, pe fond ziariştii aveau dreptate în cele consemnate, însă "omiseseră" un amănunt ce nu este deloc minor : părerea celui la care s-a făcut referirea. Neconsultarea părţii adverse constituie o greşeală de neiertat, ce poate afecta serios credibilitatea mass-media.

La prima vedere, s-ar părea că între cele două moduri de a greşi prin neconsultarea părţii adverse, *comoditatea* şi *teama de confruntare*, nu există deosebiri prea mari, efectul fiind în fond acelaşi. Totuşi, comoditatea înseamnă superficialitate, are la bază credinţa că "merge şi aşa" ori că "aşa e bine", se întemeiază pe o înţelegere defectuoasă a principiilor şi regulilor jurnalistice ! Astfel de jurnalişti nu vor putea înţelege decât foarte greu că au greşit, iar dacă li se va reproşa acest fapt, vor aduce alte argumente ce se vor acuzatoare, înverşunându-se să creadă că în discuţie se află neseriozitatea părţii incriminate şi nu nu poziţia lor de oameni de presă care nu au respectat regula consultării părţii adverse.

Ziarişti complexaţi

În ceea ce priveşte celălalt mod de a greşi, teama de confruntare cu persoana la care se face referire, nu s-au făcut studii de specialitate, dar o echipă de experţi, în primul rând psihologi, ar putea ajunge la concluzii interesante. Din observaţiile noastre ne-am putut forma unele păreri. Puţină lume ştie că redactarea unui articol ori realizarea unei emisiuni presupun adesea o muncă epuizantă. Sunt jurnalişti de o mare sensibilitate, cărora lupta dintre sentimentul datoriei de a da publicităţii date negative despre semeni, atunci când ei au convingerea că informaţiile sunt reale, şi sentimentul vinovăţiei dobândit datorită răului pricinuit prin dezvăluiri, le induce o stare confuză. Apare astfel un sentiment de inferioritate de care, de cele mai multe ori, ei nici nu sunt conştienţi. Instalarea acestui complex îi determină să evite orice întâlnire, chiar şi prin telefon, cu persoanele aflate în centrul unor dezvăluiri de presă. O parte a ziariştilor cu astfel de probleme renunţă la a mai lucra în presă, îndreptându-se către meserii considerate mai uşoare. Alţii se vor îndrepta către sectoarele mai puţin "fierbinţi" ale publicisticii, unde se vor remarca printr-o atitudine absolut neutră sau chiar permanent pozitivă, chiar şi acolo unde este vorba de informaţii absolut banale.

În astfel de cazuri îşi face apariţia autocenzura, fenomen ce poate avea, aşa cum am văzut, rezultate negative la fel de mari ca şi în cazul cenzurii oficiale ori neoficiale. Dar din această situaţie există o ieşire, mai ales că este vorba, în cele mai multe dintre cazuri, de jurnalişti aflaţi la început de carieră. Uneori este suficient să se ceară sfatul unor colegi cu mai multă experienţă sau chiar să se consulte cu un psiholog. Un rol important le revine şi mult preaocupaţilor redactori-şefi, precum şi şefilor de secţie. Este important ca şefii să sesizeze corect şi la timp conflictul interior ce macină pe unul sau mai mulţi dintre subordonaţii lor, să le acorde atenţie şi să-i îndrume.

INFORMAREA CORECTĂ

Corect, incorect şi manipulare

Nici această regulă nu poate funcționa decât în strânsă legătură cu celelalte şi se referă atât la conținutul informațiilor, cât şi la modul (forma) în care acestea sunt transmise. Ziaristul poate avea, la un moment dat, la dispoziție o sumedenie de date. Unele sunt simple zvonuri ce se cer verificate, altele sunt deja conturate şi pentru ele s-au făcut primele verificări, iar altele beneficiază de o documentare completă, ceea ce indică faptul că sunt gata de a fi folosite în articole.

Forma de prezentare poate fi profesionistă ori deficitară, poate fi corectă sau incorectă. O relatare profesionistă trebuie să fie scurtă (maximum de informație în minimum de spațiu), concisă, cu argumente precise, să pună accentul pe verbele predicative şi pe substantive şi să utilizeze termeni cunoscuți de public. În forma deficitară întâlnim relatări lungi, prolixe, neargumentate, argumentele fiind înlocuite cu aprecieri ce țin de opinia autorilor, cu multe adjective şi adverbe şi care utilizează termeni necunoscuți publicului larg. Corectitudinea şi incorectitudinea se referă la intențiile autorului. Incorectitudinea apare atunci când jurnalistul recurge la tehnicile de manipulare, intenția lui nedeclarată fiind aceea de a influența publicul, fără ca direcționarea aceasta să fie explicită.

Ideal ar fi ca în practică să întâlnim numai articole ori emisiuni bine documentate, realizate într-un stil profesionist şi corect. Se întâmplă însă ca informații de certă valoare, bine verificate, să nu beneficieze de o prezentare adecvată, fiind exploatate în relatări prea scurte sau prea lungi, într-un limbaj pretențios, confuz, cu propoziții lungi şi cu o argumentare stufoasă şi obositoare ori deficitară. Acolo unde informația nu este bune documentată, conținutul limitându-se la zvonuri şi bârfe, este greu de crezut că modul de prezentare va putea face minuni. Manipularea poate fi făcută profesionist, dar în nici un caz nu putem vorbi de o informare corectă.

Neinformare şi dezinformare

Domeniul dezinformării este unul vast, devenit adesea o armă în mâinile mai marilor lumii. În raport cu manipularea şi cu activitatea omului de presă ar fi de precizat că dezinformarea poate să îmbrace diferite aspecte. Astfel, fie sursele de informații nu oferă datele necesare, nici măcar atunci când sunt obligate să facă acest lucru (purtătorii de cuvânt, de exemplu), fie oferă date trunchiate, cu omisiuni şi cosmetizări, sau poate pentru că nu dețin toate elementele necesare. Pe de altă parte, ține şi de abilitatea jurnalistului de a afla datele. Or, pentru aceasta, primul lucru este să le caute, adică să iasă din comoditate şi iasă pe teren şi să contacteze surse. Sau, măcar, să dea un telefon. În situațiile dificile este importantă abilitatea ziaristului de a obține, de a "stoarce" aspectele relevante, abilitate ce trebuie cultivată. Mai mult, jurnalistul profesionist merge mai departe de simplele declarații, dincolo de litera notei de presă sau a comnicatului oferite de persoane şi instituții. Este o utopie să credem că omul de presă va primi la timp şi într-o formă atractivă toate informațiile necesare pentru un articol interesant.

Datele ce vin pe fax sau prin e-mail sunt adesea doar maculatură ori doar promisiuni pentru materiale de presă ce pot deveni interesante pentru public. Drept pentru care, este nevoie de profesionişti media active, scormonitori sau doar lipsiți de comoditate. Comoditatea, luarea de bună a poziției exprimate prin transmisii oficiale, duc la lipsa documentării adecvate, la neinformare şi apoi la dezinformare. Dezinformarea îmbracă forme grave de manipulare, chiar involuntară, atunci când cititorilor, ascultătorilor sau telespectatorilor nu li se oferă informațiile de care au nevoie, de care sunt interesați, ori li se oferă date trunchiate, irelevente, cosmetizând evenimente ce sunt departe de realitate, reflectând, deci, doar un punct de vedere, consemnat sec şi neinspirat de ziarist.

Corectitudinea față de sursele de informații

Informarea corectă constituie o regulă ce trebuie să funcţioneze atât în culegerea informaţiilor, cât şi pe traseul transmiterii lor către destinatar. Aşa cum am văzut într-un capitol anterior, jurnalistul se află poziţionat între sursele de informaţii (emiţător) şi public (destinatar sau receptor). Calitatea discursului prezentat de omul de presă depinde foarte mult, atât în conţinutul informaţiilor în sine, cât şi în privinţa modului (formei) în care sunt transmise, de corectitudinea procesului de culegere a datelor. De aceea, informarea corectă reprezintă o regulă a cărei funcţionare trebuie urmărită şi în relaţiile stabilite cu persoanele-sursă.

O relaţie corectă este atunci când persoanei ce deţine o informaţie i se transmite exact ce se doreşte de la ea şi i se comunică modul în care se intenţionează să se folosească datele obţinute. Informaţiile sunt publicate citând persoana care le-a furnizat ori doar le-a confirmat. În practică, procedura se dovedeşte ceva mai complicată. Puţine persoane se arată dispuse să ofere date sau sunt de acord ca declaraţiile lor să fie reproduse fără restricţii, numele lor urmând să fie citat în presă. Abţinerea persoanelor-sursă are mai multe cauze : *evitarea complicaţiilor, temerea de a nu fi afectate fizic sau moral* (atât persoana în cauză, cât şi cei apropiaţi) şi *barierele birocratice*, cele mai multe persoane-sursă făcând parte din structuri organizatorice închistate, cu limitări în ceea ce priveşte libertatea de exprimare.

Cu toată încrederea avută în ziarist şi cu toate că solicitarea informaţiilor s-a făcut într-un mod cât se poate de corect, sursa poate refuza furnizarea datelor. E posibil însă ca reporterul să nu se izbească de un refuz direct, dar să nu aibă libertatea (încuviinţarea) de a reproduce o declaraţie. Situaţia des întâlnită este cea în care sursele fac declaraţii *neoficiale*, cerând să nu li se publice numele.

Sursele trebuie să ştie că vorbesc cu un ziarist

Informarea corectă cere reporterului aflat înfaza de documentare să se asigure că interlocutorii săi ştiu că stau de vorbă cu un jurnalist şi că datele furnizate de ei pot fi date publicităţii. Dacă jurnalistul s-a asigurat că sursele ştiu că este vorba de un om de presă, atunci informaţiile obţinute vor fi folosite fără nici o restricţie.

În 1994, la diferite întruniri ale jurnaliştilor români s-a discutat un caz interesant. Întâmplarea a făcut ca într-o călătorie cu avionul fostul preşedinte al ţării să se apropie de o ziaristă suferindă, care avea piciorul în ghips. A urmat o discuţie pe parcursul căreia, printre altele, fostul preşedinte a făcut o remarcă destul de dură la adresa unui conducător al unui stat african. Afirmaţiile sale au fost date publicităţii de ziarista respectivă. Sigur că fostul şef de stat român era pus într-o lumină proastă, dar suntem în măsură să credem că jurnalistul şi-a făcut meseria, deoarece acel om politic ştia clar că are în faţă un om de presă (chiar dacă avea piciorul în ghips !), obligat să publice orice ştire interesantă aflată.

DREPTUL LA REPLICĂ

Formele dreptului la replică

Importanţa acestei reguli derivă din faptul că prin ea se asigură o formă de control asupra informaţiilor date deja publicităţii, discursul prezentat de jurnalist fiind ajustat şi completat printr-un nou text furnizat de o persoană-sursă. Trebuie precizat din start că este vorba de o regulă ce priveşte excepţiile, deoarece materialele date publicităţii nu presupun în mod automat existenţa unor replici, considerându-se că informaţiile publicate sunt, până la proba contrarie, corecte. Replica intervine atunci când se înregistrează greşeli de presă. poziţia persoanei ce furnizează textul-replică poate fi una de implicare ori una neutră. *Atunci când noul text vine din partea unei persoane implicate şi contrazice în mod obiectiv, în tot sau în parte, datele publicate anterior de ziarist suntem în faţa variantei de bază a dreptului la replică*. O altă variantă variantă este cunoscută sub denumirea de ***precizare***. Ea nu contrazice pe fond articolul ori emisiunea iniţială, ci aduce un spor de informaţie, face unele clarificări, risipeşte îndoieli sau confuzii. Precizarea poate veni din partea unei persoane

implicate prin textul publicat, precum şi din partea unei persoane neimplicate, dar care poate emite păreri în cunoştinţă de cauză despre problemele aflate în discuţie. O specie aparte a dreptului la replică este ***dezmințirea***. Prin aceasta, jurnalistul sau redacţia infirmă într-o ştire (articol ori emisiune) datele prezentate într-o ştire anterioară.

În privința dreptului la replică în varianta lui de bază este important să distingem dacă el este ori nu îndreptățit. Suntem în fața unui drept la replică îndreptățit atunci când ziaristul a comis una sau mai multe greşeli majore. Greşeala poate fi intenționată, atunci când reporterul ştie că prezintă date false ori că a omis altele considerate ca importante. E un caz evident de manipulare, inducere în eroare a publicului urmărită în mod conştient de omul de presă. Îndreptățit este dreptul la replică apărut atunci când jurnalistul a greşit din culpă, adică adică a avut reptrezentarea faptului că se pot produce efecte negative, dar a sperat, în mod nejustificat, că aceste efecte nu se vor produce. Acele cazuri în care poate apărea un drept la replică îndreptățit au la bază greşeli ale omului de presă. Forma intenționată, axată pe manipulare, se dovedeşte mult mai gravă, deoarece se urmăreşte în mod deliberat prezentarea de date false. În privința greşelii din culpă este evident că lucrurile au fost tratate cu uşurință, într-un stil de lucru marcat de superficialitate.

Replici fără rost

Drepturile la replică se publică de mijloacele de informare cât mai repede cu putință. Ce se întâmplă însă cu acele drepturi la replică neîndreptățite, cu acele solicitări de reparație venite la redacție, deşi este evident că reporterul a făcut o prezentare corectă şi profesionistă a faptelor ? Soluțiile sunt mai multe :

1. publicarea replicii în integralitatea ei, fără nici un comentariu, deşi redacția ştie că autorul ei nu are dreptate (se întâlneşte extrem de rar în practică) ;

2. publicarea replicii, urmată de comentarii lămuritoare din partea publicației, a postului de radio sau de televiziune (de asemenea, cu o frecvență redusă) ;

3. nepublicarea replicii (măsură relativ dură, însă cel mai des uzitată de redacții) ;

4. redactarea unui nou articol, completat şi cu alte informații, articol în cuprinsul căruia să fie folosit şi textul replicii primit la redacție (pare soluția cea mai corectă, însă trebuie ținut cont de importanța subiectului şi dacă mai merită să i se mai acorde timp şi spațiu tipografic ori de emisie).

În privința variantei de drept la replică, cunoscută sub denumirea de *precizare*, trebuie reținut faptul că ea nu atacă elementele de bază ale articolului ori ale emisiunii prezentate de ziarist, ci vine doar ca o completare a acestora. Indiferent că precizarea este furnizată de persoane la care s-a făcut deja referire sau aparține altora, nenominalizate inițial, este necesar ca textul precizării să aducă date noi față de cele publicate şi să fie în legătură cu subiectul. Numai în aceste condiții precizările vor fi publicate ca atare ori se va ține cont de ele într-un articol ce se va redacta şi publica ulterior.

Legătura de cauzalitate stabilită între textul publicat anterior şi textul replicii ori al precizării are o mare importanță, deoarece, în mod obişnuit, asistăm la "bombardarea" redacțiilor cu o sumedenie de replici şi precizări, cel mai adesea neîndreptățite sau care nu au nici o legătură cu cele publicate.

Recunoaşterea greşelilor

Fără îndoială, jurnalistul este obligat să repare cât mai repede cu putință orice greşeală pe care a făcut-o. Ziaristul american Lawrence K. Beaupre crede că ccel mai important lucru este să recunoşti când ai greşit : "Ziarul ar trebui să adopte o politică a corectării prompte şi hotărâte a tutror greşelilor. Majoritatea au o pagină anume (de obicei pagina a doua ori a treia) unde sunt corectate toate greşelile. Acest lucru îi ajută pe cititori să le depisteze. Niciodată nu îngropați corectarea unei greşeli la sfârşitul ziarului, de parcă ați vrea să o ascundeți".

Acelaşi Lawrence K. Beaupre ne arată cum trebuie procedat atunci când greşeala comisă de jurnalist este de mari proporţii. Pentru o eroare destul de gravă, spune jurnalistul american, "gândiţi-vă să scrieţi un alt articol, în care să recunoaşteţi deficienţele celui iniţial. Ori gândiţi-vă să scrieţi un articol despre modul cum s-a produs greşeala şi ce consecinţe a avut. O eroare majoră comisă de un ziar şi care a avut consecinţe publice poate costitui un subiect demn de a apărea în presă. În ziarul pe care l-am editat înainte, am publicat un astfel de articol după una din cele mai grave erori comise vreodată şi am fost apreciaţi de cititorii noştri pentru că am fost atât de sinceri. Chiar şi aceea pe care i-am nedreptăţit ne-au apreciat sinceritatea şi au spus că articolul a redus la minimum prejudiciul. Rezultatul a fost că, în loc să scadă, credibilitatea noastră a crescut".

Dezmințirea

Recunoaşterea greşelilor comise de jurnalist (implicit de o publicaţie, de un post de radio sau de televiziune) se face printr-un text ce poartă denumirea de dezmințire. Dezmințirea poate fi explicită ori tacită. Forma explicită face referire directă la greşeala comisă şi infirmă de o manieră categorică informaţiile prezentate anterior. Dezmințirea explicită poate fi simplă sau complexă. Ea este simplă atunci când conţine doar o negaţie a afirmaţiilor precedente. În dezmințirea explicită complexă sunt recunoscute erorile strecurate în textul incriminat, dar se arată şi care au fost cauzele care au făcut posibilă greşeala, se face o apreciere privind consecinţele (grave ori reduse) sau se pot relua argumentele iniţiale valabile, argumente prin care se probează încă o dată faptul că, în ciuda erorilor strecurate în articol ori emisiune, pe fond ziaristul a avut dreptate.

Dezmințirea tacită se face în general printr-un text ulterior, pe acelaşi subiect (idee, temă) ca şi textul iniţial. Noua descriere a realităţii avută în vedere se face pe baza unor date suplimentare (documentarea a fost extinsă) Textul ulterior, deşi nu face referire la textul precedent (la erorile cuprinse în acesta), ci doar la aceeaşi temă (subiect) dezminte de fapt informaţiile prezenate anterior.

Acest mod de a corecta informaţiile vehiculate de mass-media, adică dezmințirea, nu este folosit doar de omul de presă sau de redacţii pentru a îndrepta propriile greşeli. Adesea se întâmplă ca dezmințirile să vină din afară, în special de la oamenii politici, de la partide ori asociaţii, precum şi de la instituţii. În fond este vorba de declaraţii prin intermediul cărora se i-a poziţie faţă de informaţiile vehiculate în presă, considerate ca lipsite de adevăr. Uneori dezmințirile de acest gen nu au nici un efect, o parte a publicului (chiar şi ziariştii) crezând contrariul. În alte situaţii, deşi anumite fapte sunt dezmințite cu înverşunare, mai apoi se dovedeşte că ele erau reale, deci presa avea dreptate.

Legislația europeană

Legislaţia şi practica internaţională în materia dreptului la replică nu sunt uniforme. Suedia şi Barea Britanie (şi, în general, ţările cu sistem de drept anglo-saxon, bazat pe precedentul juridic) nu recunosc existenţa dreptului la replică. Mai mult, consideră că statul nici nu are dreptul de a interveni normativ în sfera relaţiilor sociale de acest tip. În ţările europene unde domină sistemul de drept de inspiraţie romană, ce acordă preeminenţă normei juridice (repudiind precedentul judiciar), replica este privită ca un drept de intervenţie în vederea corectării unor informaţii eronate sau de a răspunde unor opinii jignitoare.

Cele mai multe state europene recunosc necesitatea de a asigura un drept de răspuns la afirmaţii compromiţătoare. În ultimii ani însă dreptul la replică nu mai este unul general, ci a fost redus doar la cazul informaţiilor evident false şi la cele compromiţătoare în mod substanţial (aşa cum se poate vedea din schimbările recente de legislaţie din Austria, Germania, Olanda, Norvegia şi Spania). Această trestrângere a fost necesară, se spune în *Mass-media şi libertatea de exprimare - Ghidul jurnalistului*, "ca urmare a descoperirii faptului că în versiunea lor largă (a legilor, n.n. L.V.S.) ele riscau să descurajeze ziarele de a tipări informaţii controversate, inclusiv opinii critice".

Prevederi în că în vigoare

Dreptul la replică este reglementat în românia prin Legea 3 din 1974. Acest act normative are o istorie, căci e vechea lege a presei din timpul regimului communist. Legea a fost abrogată printr-o ordonanță de urgență din 2000, care a lăsat în vigoare tocmai articolele privind dreptul la replică. Ulterior, a fost abrogată şi această ordonanță… Specialiştii în drept consideră însă că nu s-a produs negarea negației, iar articolele72, 73, 74, 75 şi 93 din vechea lege sunt în vigoare astfel:

Art. 72 Persoana fizică sau juridică lezată prin afirmații făcute în presă şi pe care le consideră neadevărate poate cere, în termen de 30 de zile, ca organul de presă în cauză să publice sau să difuzeze un răspuns sub formă de replică, rectificare or declarație. Răspunsul trebuie să fie obiectiv şi să urmărească restabilirea adevărului.

Nu se consideră a adduce lezare critica obiectivă, principială şi constructivă, exercitată prin presă, în realizarea funcțiilor social-economice.

Art. 73 Orgnul de presă este obligat să publice, fără plată, răspunsul, în condițiile articolului precedent, în termen de 15 zile de la primirea lui, dacă organul este cotidian, sau cel târziu în al doilea număr de la primirea răspunsului, dacă organul de presă are altă periodicitate.

Art. 74 Refuzul de a publica un răspuns, în condițiile art. 73, se comunică persoanei lezate în termen de 15 zile de la primirea sesizării scrise de aceasta.

Nepublicarea sau nedifuzarea răspunsului în termenele prevăzute în articolul precedent se consideră refuz, chiar dacă acest nu a fost comunicat potrivit alin.1.

Art. 75 În cazutile prevăzute în aticolul precedent, persoana lezată poate cere judecătoriei obligarea organului de presă în cauză să publice sau să difuzeze răspunsul. Dacă instanța judecătorească constată că refuzul este neîntemeiat, obligă organul de presă să publice sau să difuzeze răspunsul în termen de 15 zile, care se calculează de la data rămânerii definitive a hotărârii judecătoreşti.

În cazul prevăzut de alineatul precedent, publicarea sau difuzarea răspunsului se face cu mențiunea că acesta s-a dispus prin hotărâre judecătorească, indicându-se numărul şi data acesteia, precum şi instanța care a dat hotărârea.

Art. 93nepublicarea sau nedifuzarea răspunsului cuveni unei persoane fizice sau juridice, dispusă, potrivit art. 75 , prin hotărâre judecătorească rămasă definitivă, atrage obligarea organului de presă de către instanță la plata unei amenzi, în folosul statului, de la 200 la 1000 lei, pentru fiecare zi de întârziere.

În cazul în care organul de presă face dovada că întârzierea s-a datorat unor motive întemeiate, instanța poate reveni asupra amenzii stabilite.

INTELIGIBILITATEA

Imediata noastră apropiere

Regula inteligibilității se referă la tipul de discurs prezentat de jurnalist, orice tip de discurs, orice text publicat trebuind să îndeplinească unele cerințe care să-i asigure o receptare adecvată, deoarece, spune Luminița Roşca, în *Textul jurnalistic* (*din Manual de jurnalism, Tehnici fundamentale de redactare*), "o informație oricât de inedită ar fi, nu va fi receptată de cititori dacă textul care o conține nu va fi redactat într-un limbaj accesibil publicului căruia i se adresează".

Valorile pe care trebuie să le atingă, cerințele ce se cer îndeplinite de text pentru a i se asigura inteligibilitatea sunt : claritatea, certitudinea, precizia, univocitatea şi organizarea sitemică. Aceste cinci caracteristici dau ceea ce s-ar putea numi rigoarea formală a materialului de presă, asigurând publicului un maximum de elemente pentru decodarea

corectă a textului. Mai mult, cititorii au la îndemână şi elementele de control în privința corectitudinii, a seriozității şi a gradului de obiectivare a enunțului prezentat de ziarist.

Redundanță şi originalitate

Laurențiu Şoitu, în volumul *Comunicare şi acțiune*, este de părere că inteligibilitatea poate fi analizată pe o scală pe care la unul din capete este situată redundanța, iar la celălalt originalitaea. Redundanța "este maximă la un mesaj complet lipsit de noutate şi devine minimă în cazul maximei originalități", precizează autorul. Mass-media era tocmai acest rol : de a transmite noutăți, de a transmite informații, deoarece acestea din urmă sunt chiar definite prin gradul cât mai mare de noutate conținut. Din acest motiv este necesar ca în comunicarea de masă mesajul transmis să fie cât mai original (să aibe un grad sporit de noutate în conținut şi nu în forma de prezentare), însă să aibă şi acele elemente de redundanță ce o fac accesibilă. "Numai mesajele cu elemente în parte previzibile devin inteligibile. [...] Inteligibilitatea este determinată apoi şi de lungimea cuvintelor noi şi a frazelor. Când aşteptarea este înşelată, efortul solicitat pentru înțelegere nu este decât arare ori susținut", avertizează Laurențiu Şoitu, concluzionând : "ca urmare, mesajul pregătit nu poate fi nici prea încărcat de originalitate, nici prea complicat, după cum nici prea dominat de banal sau cu elemente complet previzibile".

Studiile privind sfera de interes a publicului, precum şi uzanțele jurnalistice au demonstrat că cititorii, ascultătorii ori telespectatorii au preferințe informaționale dispuse atât temporal, cât şi spațial. Publicul (destinatarul) este în mod evident interesat de cunoaşterea unor evenimente sau consecințe derulate în imediata lui apropiere, ce se află în desfăşurare ori sunt iminente. Ziaristul nu poate să nu țină seama de faptul că cititorii sunt interesați să ştie în ce măsură evenimentele îi pot implica sau nu. Publicul e interesat de varii domenii : de treburile comunității, de crime şi dezastre, de taxe şi impozite, de salarii şi pensii, dar şi de educație, cultură, divertisment, precum şi de ofertele prezentate sub formă de reclamă şi publicitate.

Valori ale textului de presă

Un enunț (ştire, articol) satisface exigențele de eficacitate şi interes atungi când răspunde cerințelor de inteligibilitate. Răspunsurile la cele cinci întrebări (ori, după unii autori, şase) ce formează matricea oricărui text jurnalistic constituie o premisă şi nu un element de finalitate. Este important să ştim cine este implicat într-un eveniment ori autor al unei fapte, ce se întâmplă într-un anumit loc, când a avut loc evenimentul, unde este locul de desfăşurare, de ce s-a întâmplat ceea ce s-a întâmplat, precum şi date despre cum s-au derulat lucrurile. Dispunerea haotică a elementelor în textul propus spre publicare îi poate anula efectul scontat, cel de informare. Pentru a fi inteligibil şi, deci, eficace jurnalistul trebuie să se asigure că discursul său îndeplineşte cerințele unei largi accesibilități.

Textul este clar atunci când conține răspunsurile la cele cinci sau şase întrebări de bază: cine? ce? unde? când? de ce? (în ce condiții?) Certitudinea este dată prin prezentarea acelor argumente capabile să probeze că evenimentul a avut, are sau va avea loc. Precizia relevă importanța elementelor edificatoare, privind nume de persoane, starea civilă, domiciliu, funcții deținute, date privind locul de desfăşurare a unui eveniment : oraş, stradă, număr, imobil, precum şi timpul (ziua, ora, minutul ori chiar secunda) întâmplării. Univocitatea este o cerință care presupune ordonarea elementelor de discurs în aşa fel, încât acestea să fie subordonate ideii de bază transmisă publicului ca informație. Sensul univoc se referă însă şi la cuvintele care intră în relatare, sensul avut în vedere fiind cel comun, general acceptat, şi care să se preteze cât mai puțin la interpretări echivoce. Organizarea sistemică priveşte coerența ansamblului, modul în care acesta este structurat.

Piramidă şi cronologie

Modul de structurare a articolului cunoaşte două procedee clasice. Cea mai des folosită în presă este structura de tip *piramidă inversată*, deşi nu de puține ori întâlnim o

abordare *cronologică*. Redactarea în sistemul piramisă se caracterizează prin faptul că se acordă prioritate ideii (ori ideilor) principale care rezumă evenimentul central. Informațiile Mai puțin importante sunt cuprinse în paragrafele următoare. Modelul piramidei oferă avantaje pentru ziariști şi pentru receptor. Localizarea informațiilor importante în paragrafele de început oferă reporterilor, redactorilor şi editorilor posibilitatea să renunțe, la nevoie, la paragrafele de final, în care sunt cuprinse date mai puțin relevante, atunci când publicarea în întregime a articolului nu este posibilă datorită crizei de spațiu. Structura este convenabilă şi pentru cititorul grăbit ori plictisit. El obține rapid informațiile de bază necesare lecturând doar pasajele de început, putând apoi să abandoneze lectura fără a pierde elemente cheie.

Structura cronlogică nu poate fi adoptată decât în cazul unor subiecte care se pretează la o prezentare filmică, organizarea fiind într-o succesiune de "flash"-uri sau într-o formă recapitulativă, de sinteză. Dacă, de obicei, în structura piramidă răsturnată relatarea este axată pe prezentarea unui eveniment luat în întregul său pornind de la elementul de maximă importanță, în organizarea relatării de tip cronologic subiectul este prezentat pe părți, ca eveniment în eveniment, introduse în text în ordinea în care au avut loc.

ARGUMENTAREA

Concentrarea informațiilor

Textul jurnalistic nu se poate mărgini la o structură şi la o înlănțuire de idei sau enunțuri prezentate într-o formă schematică. În presă, prezentarea unei realități este făcută de ziarist utilizând, cel mai adesea, tehnica piramidei inversate. Prin avcest procedeu, datele cele mai importante ce se doreşte a fi transmise sunt concentrate în *titlu*, *supratitlu*, *subtitlu* sau *chapeau* (*şapou*) şi în *primul paragraf* al textului (introducere). Printr-un astfel de mod de organizare a textului se asigură receptorului posibilitatea de a lua cunoştință cu prioritate de schimbările survenite în sfera socială în care el, receptorul, are interese mai apropiate ori mai îndepărtate. Cercetările efectuate în privința comportamentului publicului arată că o parte a acestuia se mulțumeşte să parcurgă doar partea de început a textelor, atitudinea destinatarului fiind motivată de :

1. dezinteres față de realitatea socială (faptele) prezentată, rezultatul fiind că receptorul îşi întrerupe lectura după primele rânduri sau, în audiovizual, încetează să mai urmărească emisiunea ;

2. interes față de informațiile prezentate, dar cititorul,ascultătorul ori telespectatorul se află în criză de timp (tot mai des în lumea contemporană...), drept pentru care întrerupe lectura, audiția sau vizionarea ;

3. interes pentru cele prezentate, însă receptorul se mulțumeşte cu ceea ce a aflat din titlu, supratitlu, chapeau ori pasajul de început, abandonând lectura şi acordând ziaristului şi publicației, postului de radio ori de televiziune încrederea sa fără să mai parcurgă partea/paragrafele în care sunt expuse argumentele ;

4. o altă parte a publicului duce lectura, audiția sau vizionarea până la capăt, publicul fiind interesat într-un mare grad de modul în care jurnalistul îşi motivează afirmațiile şi de argumentele prezentate. Este vorba de o evaluare a textului prezentat, evaluare în urma căreia argumentele pot fi ori nu acceptate.

Concentrare, dar nu aglomerare

Cele cinci elemente de structură a textului jurnalistic identificate anterior (titlu, supratitlu, subtitlu ori chapeau şi paragraf introductiv) pot apărea toate în forma finală a discursului, ceea ce în practică se întâmplă, totuşi, destul de rar, constatându-se şi o concentrare extremă a informației în partea de început a textului, informații ce se cer "digerate" aproape instantaneu de receptor. În plus, nici nu este posibil ca ziaristul să ajungă în posesia unui număr atât de mare de date absolut importante pentru a le cuprinde câte una (ori mai multe) în titlu, supratitlu, subtitlu, chapeau sau introducere. Din acestea obligatoriu este doar titlul. Formal, nici paragraful de debut nu are cum să lipsească, însă, spre deosebire

de teoriile clasice ale textului literar, teoria textului jurnalistic a creat conceptul de introducere *amânată* ori *indirectă*, cum mai este numită. Aceasta sugerează subiectul, fără a-l aborda direct. O introducere amânată ar putea fi următoarea : "O zi frumoasă de mai, când, profitând de soarele apărut după o săptămână ploioasă, părinții şi-au scos copiii în parc să se joace... Nimeni nu prevestea tragedia ce va urma..." Întroducerile indirecte apar, în majoritatea cazurilor, atunci când receptorul a fost informat din titlu, supratitlu, subtitlu sau chapeau despre subiectul articolului.

Din cele relatate până aici, vedem că argumentarea este un element de discurs care priveşte în egală măsură atât soliditatea structurii, cât şi coerența ideilor din text. Argumentarea presupune un demers analitic, de cântărire a temeiurilor de existență a unei realități date (fapte, evenimente). Trebuie găsite argumente capabile să susțină construcția textului (tehnicile piramidă inversată, cronologie, de actualizare ori analiză), dar şi enunțurile prezentate, deoarece țelul argumetării este cel de a obține de la interlocutor un răspuns în conformitate cu realitatea la care se face referire.

Termenul de *interlocutor* folosit mai sus se referă atât la publicul căreia îi este destinat mesajul, cât şi la sursele de la care jurnalistul îşi adună informațiile destinate publicării. În privința surselor, important e ca acestea să fie pertinente şi credibile, capabile să ofere omului de presă datele necesare. Este vorba de o *strategie a documentării*, fără de care o *strategie a argumentării* textului nu poate fi concepută. Mai trebuie amintit în acest context că adeziune interlocutorilor (surse ori public) trebuie să existe față de informații şi modul lor de prezentare şi nu față de realitatea dată prezentată în text.

Argumentare şi adeziune

C. Perelman şi L. Olbrecht-Tyteca, în *Tratat privind argumentarea*, sunt de părere că argumentarea reprezintă un ansamblu de tehnici discursive vizând producerea ori creşterea adeziunii spiritelor la tezele ce le sunt prezentate şi că "o argumentare va fi eficace dacă va reuşi să sporească intensitatea adeziunii în aşa fel, încât să declanşeze la auditori acțiunea vizată (acțiune pozitivă sau reținere de la acțiune) ori să creeze cel puțin o dispoziție la acțiune care se va manifesta la momentul potrivit". Pornind de la noțiunile de *acțiune pozitivă* şi *reținere de la acțiune*, vom analiza două exemple luate din presa scrisă. În primăvara anului 1997, presa a reuşit să declanşeze o acțiune pozitivă din partea cetățenilor. Pe fondul unor măsuri economice radicale, măsuri instituite de guvern, băncile au declanşat o ofensivă pentru atragerea de lichidități de la populație, oferind în schimb dobânzi anuale ridicate. Prezentând ca argumente dobânzile pozitive, superioare ratei inflației, precum şi exemple de persoane care au depus la bănci sume mai ori mai mici, mass-media a reuşit să influențeze un număr impresionant de persoane să facă astfel de depuneri. Rezultatul a fost benefic pentru bănci, deoarece şi-au constituit astfel fondurile necesare derulării activității, iar depunătorii şi-au protejat economiile, deoarece au primit o dobândă superioară ratei inflației.

În aceeaşi perioadă a fost declanşată şi o susținută campanie împotriva corupției. Aşa-zişii "miliardari de carton", oameni care au luat credite imense de la diferite bănci şi le-au plasat în activități dubioase, au intrat în atenția justiției. Semnalul a fost pozitiv pentru societate, dar şi un avertisment pentru alți indivizi dispuşi să folosească în activitatea lor astfel de tehnici de "inginerie financiară". În cele două exemple prezentate se remarcă faptul că argumentele aduse de presă au convins un număr de persoane să acționeze în mod pozitiv (să-şi depună banii la bancă) sau să se abțină de la o acțiune negativă (de la a lua credite pentru a finanța activități dubioase ori chiar ilegale). În ambele cazuri funcția de informare a presei a acționat împreună cu funcția formativă.

Concizie şi explicitare

O trăsătură importantă a ştirilor mass-media este *concizia*, adică exprimarea unui maxim de conținut într-un minimum de cuvinte. Este o regulă care, desigur, nu o

înlătură pe cea a argumentării ! Sunt situații ce impun recurgerea la explicații suplimentare şi la detalieri ale subiectului. Argumentarea prin *explicitare* intervine în trei situații :

1. explicarea termenilor tehnici folosiți în text, termeni indispensabili discursului, dar mai puțin cunoscuți de cititorul mediu ;

2. identificarea evenimentelor anterioare unei acțiuni, analiza motivelor ce au stat la baza unor acțiuni sau inacțiuni, stabilirea consecințelor determinate de o acțiune, precum şi stabilirea unei semnificații (concluzii) a rezultatelor înregistrate ;

3. plasarea informațiilor într-un cadru explicativ mai larg şi mai relevant, pentru a le spori impactul şi eficiența.

Trebuie evitată transformarea argumentării în supraargumentare, tradusă printr-o detaliere şi explicitare excesive a ideilor exprimate. Aşa cum am amintit deja, faptele şi evenimentele trebuie prezentate într-un mod concis şi simplu, fiecare articol cuprinzind numai acele argumente necesare ideilor dezbătute. O greşeală întâlnită des în presa scrisă este cea a exagerării în argumentare, rezultatul fiind un text lung, prolix, încâlcit şi tern pe care cititorul nu-l poate duce până la capăt.

Argument şi convingere

Pentru a căpăta atenția publicului (receptorului) asupra mesajului transmis, argumentarea nu se poate lipsi de o strategie a convingerii. V. Pisarek este de părere, în lucrarea *Retorica ziaristică* (din culegerea *Ziaristica*, volumul 5) că regulile în strategia convingerii şi argumentării sunt în număr de zece :

1) prezentarea punctului de plecare de la începutul argumentării, acesta transformându-se şi în argumentul cel mai puternic ;

2) argumentele să fie prezentate unitar, decurgând unul din celălalt ;

3) expunerea să fie astfel făcută încât să incite permanent pe destinatari (publicul receptor) şi să-i determine să urmărească firul ei ;

4) să apeleze la repetiții ale aceluiați lucru, aceleaşi idei, dar nu în acelaşi mod ;

5) să apeleze la experiențele personale ale destinatarilor şi numai rareori la cele personale ale autorului (jurnalistului) ;

6) argumentele raționale să se bazeze permanent pe cele emoționale ;

7) să nu uite că argumentele emoționale utilizate singure pot duce la demagogie ;

8) să existe o legătură logică între unitățile comunicării ;

9) să fie asigurată claritatea şi înțelegerea ;

10) să existe o grijă continuă pentru "încălzirea" dialogului, apelând între paragrafe mari la elemente cunoscute şi dragi tuturor.

IDENTIFICAREA (CITAREA, NUMIREA) SURSELOR

Credibilitatea surselor şi a ziaristului

Cu privire la identificarea surselor, profesorul american Peter Gross face următoarele precizări : "atribuirea permite cititorului, ascultătorului sau telespectatorului să afle de unde provine informația întrebuințată într-o relatare, mai exact, faptele, observațiile, opiniile şi citatele. Identitatea sursei, calitatea sa, poziția şi calificarea sa, gradul de implicare în relatare, îngăduie cititorului / auditorului / telespectatorului să judece credibilitatea informațiilor ce-i sunt prezentate". Gradul de inteligibilitate şi credibilitate ale unei relatări creşte pe măsură ce informațiile date publicității sunt mai mult şi mai corect atribuite unor surse identificate cu cât mai multe dintre datele lor esențiale.

În privința surselor-persoane, care dau declarații ori interviuri, ziariştii trebuie să se asigure că acestea ştiu ce vorbesc şi că sunt indicate să dea informații. Cu toate astea, chiar dacă martorii oculari nu pot (şi nici nu au cum) să cunoască detalii privind cauzele

izbucnirii unui incendiu, ei pot da răspunsuri utile privind ora şi minutul când sinistrul a fost descoperit, precum şi despre locul în care a fost sesizat. Pentru aflarea cauzelor se va recurge la declarațiile persoanelor autorizate sau la rapoartele întocmite de pompieri.

Reguli privind numirea surselor

Identificarea persoanelor-surse care oferă informații cu cât mai multe din datele lor esențiale ține de domeniul perfecțiunii. În practică am întâlnit des situații când persoanele ce furnizează informații ziaristului refuză ca acestea să le fie atribuite în mod clar, deşi le aparțin ! Aflat în posesia unor date considerate de interes, jurnalistul va trebui să facă unele derogări de la regula prezentării datelor de identitate ale sursei şi să recurgă la formule de compromis.

Într-o primă situație putem vorbi de condiția *fără menționarea sursei*, dar de indicare a direcției din care provine. Astfel de formulări sunt : "a precizat un lider al principalului partid aflat la putere" ori "a declarat o înaltă personalitate guvernamentală, ce a ținut să-şi păstreze anonimatul". O altă formulă este cea a *confidențialității*, situație când ziaristul poate poate folosi informațiile obținute, însă nu le poate atribui nici măcar unei surse anonime. Prezentarea datelor într-o astfel de manieră prezintă riscuri mari în privința credibilității omului de presă, dar şi a mijlocului de comunicare la care lucrează, deoarece publicul sesizează că i s-a ascuns adevărata sursă ori poate crede că este vorba de părerile personale ale autorului.

Situația devine şi mai complicată atunci când anumite persoane oferă informații într-o formulă *neoficială*. Astfel de informații nu pot fi folosite, ceea ce înseamnă că jurnalistul este legat de mâini. El se vede pus într-o situație paradoxală : are o informație pe care, în virtutea dreptului la informare deținut de public, ar trebui să o dea publicității, lucru imposibil de realizat însă, datorită dreptului la protecție invocat de sursă. Cea mai comodă rezolvare pentru jurnalist ar fi de a da uitării datele primite în regim neoficial. Rezolvarea de acest gen este posibilă atunci când e vorba de informații mărunte, fără o prea mare relevanță pentru publicul larg şi atunci când omul de presă nu obişnuieşte să-şi facă probleme de conştiință. Atunci când este vorba însă de date cu un impact deosebit în viața comunității, trecerea sub tăcere nu mai este posibilă fără ca ziaristul să-şi nege, printr-un atare mod de a proceda, chiar rolul său în societate, cel de a informa cetățenii despre ceea ce see întâmplă în sfera lor de interes. Pentru a ieşi din acestă situație paradoxală, omul de presă trebuie să recurgă la realizarea uneia din următoarele două posibilități .

1. insistarea pe lângă persoana-sursă pentru ca ea să permită folosirea datelor în regim de *identificare clară* a emițătorului ori să fie de acord cu întrebuințarea informațiilor *fără menționarea explicită a sursei* sau, în sfârşit, să fie de acord măcar, în ultimă instanță, cu procedura *confidențialității* ,

2. În cazul că informația e de o importanță deosebită iar sursa refuză să-şi dea acordul pentru folosirea ei, chiar şi în condițiile de mai sus, ziaristul trebuie să rişte şi să o dea publicității, chiar dacă persoana ce a furnizat-o o va nega ori va refuza pe viitor să mai pună la dispoziția reporterului alte informații.

Documentele şi secretul de stat

Probleme pot apărea şi atunci când este vorba de identificarea surselor-document. În această categorie sunt cuprinse documentele emise de autorități, înscrisuri (procese-verbale, contracte, declarații, certificate etc.), rapoarte, ghiduri, dicționare, cărți, reviste, documente, alte ziare, posturi de radio sau de televiziune, arhive, sondaje de opinie ori statistici. Jurnalistul poate intra în posesia unor astfel de documente pe cale oficială, având posibilitatea ulterior de a publica datele obținute fără nici o oprelişte şi precizând clar sursele de proveniență.

Sunt însă unele documente ce nu au ca destinatar publicul larg, dar care pot, prin cele conținute, să-i afecteze interesele. Ziaristul intrat în posesia unui astfel de document va trebui să aplice, după caz, una din metodele : *fără menționarea sursei*, *confidențialitatea*,

informație neoficială ce nu poate fi dată publicității. În primul rând se cere protejarea persoanelor ce i-au permis jurnalistului să ajungă la document sau care i l-a înmânat. Măsurile de siguranță trebuie luate de reporter şi în ceea ce priveşte propria persoană. Există situații ce impun publicarea unor informații fără ca omul de presă să facă precizări privind documentele deținute. Importanța acestei derogări de la regula identificării sursei vine din faptul că deținerea un înscrisuri oficiale, precum şi publicarea unor date conținute de acestea, când este vorba de documente ce conțin secrete de stat ori de serviciu sau a căror divulgare pune în pericol siguranța statului, pot constitui obiectul infracțiunii de *divulgare a secretului ce periclitează siguranța statului*, infracțiune pedepsită cu închisoare de la 5 la 10 ani !

Necesitatea de a folosi cât mai multe surse

Între mass-media şi publicul lor se stabileşte în timp o legătură ce depinde de cota mai mare sau mai mică de încredere pe care cele două părți şi-o acordă reciproc. Munca jurnaliştilor, promtitudinea, exactitatea, stilul lor pot duce la consolidarea ori pierderea prestigiului unei publicații, a unor posturi de radio sau de televiziune. Încrederea acordată unui canal de presă de către public poate creşte ori scădea şi în funcție de modul cum ziariştii respectă sau nu regulile de lucru cu sursele. Reporterii cu experiență cunosc faptul că nu pot să ofere informații pertinente decât dacă reuşesc să combine observațiile personale cu interviuri ori declarații şi/sau documente.

Observațiile personale ale jurnalistului, mai ales atunci când este prezent la fața locului în calitate de martor la eveniment, sunt deosebit de importante pentru realizarea unui unui articol de calitate. Dar observațiile sale se pot dovedi insuficiente. Pentru completarea documentării este nevoie de declarații ale unor persoane ce pot furniza informații detaliate, aceste persoane având calitatea de specialişti ori experți. Oricât de temeinice ar fi cunoştințele juridice ale ziaristului, atunci când se documentează asupra unui caz penal cea mai convingătoare va fi opinia unui polițist sau a unui procuror. Dar cum magistrații sunt opriți prin lege de la a face referiri concrete la cazurile aflate în cercetare, deoarece se cere respectată prezumția că până la apariția unei condamnări definitive orice persoană e considerată nevinovată, pentru o bună informare a publicului jurnalistul trebuie să recurgă la documente, în situația de față la sentințele judecătoreşti ori ordonanțele emise de procuror.

Dacă reporterul îşi bazează relatarea numai pe observațiile personale şi nu caută să-şi completeze informațiile din alte surse ori omite să le identifice, publicul va fi înclinat să creadă că este vorba de părerile personale, ceea ce nu are darul de a duce la creşterea credibilității.

O concepție greşită - formulări impersonale

O practică des întâlnită în presa românească este aceea de a se ascunde identitatea surselor prin recurgerea la formulări vagi de genul : *este cunoscut*... (de cine ?), *se pare că*... (cui i se pare ?), *se spune că*... (cine spune ?), *se ştie că*... (cine ştie ?), *se crede că*... (cine crede ?). Iată o astfel de formulare care are darul de a pune la încercare încrederea cititorului, radioascultătorului sau telespectatorului : "*Se ştie* că actuala putere din România are înclinații nedemocratice. De aceea *se crede* că nu este dispusă să accepte ca viitoarele alegeri să se desfăşoare în deplină corectitudine. *Se aşteaptă* ca fraudele din secțiile de votare şi de la birourile electorale să fie în număr ridicat, deoarece *se pare* că actualii guvernanți doresc să mai păstreze puterea încă patru ani. *Se spune* că guvernanții au pregătit oameni şi materiale cu ajutorul cărora să deturneze voința populară". Astfel de texte jurnalistice erau relativ des întâlnite în campania electorală din toamna anului 1996 şi chiar dacă puterea de atunci a recurs efectiv la intimidări ale alegătorilor, la propuneri demagogice, precum şi la interpretări legislative ce o favoriza în procesul electoral, lipsa informațiilor concrete din astfel de materiale de presă a făcut ca încă o dată mass-media să fie acuzată de neseriozitate.

Anexă

CARTA OBLIGAȚIILOR PROFESIONALE ALE ZIARIŞTILOR FRANCEZI

Un ziarist demn de acest nume :
- îşi asumă răspunderea pentru toate scrierile sale ;
- consideră calomnia, acuzațiile fără dovezi, denaturarea documentelor, deformarea faptelor, minciuna ca fiind cele mai grave greşeli profesionale ;
- nu recunoaşte decât jurisdicția egalilor săi, suverani în materie de onoare profesională ;
- nu acceptă decât însărcinări compatibile cu demnitatea profesională ;
- nu-şi va permite să se folosească de titluri sau calități pe care nu le are, să recurgă la mijloace necinstite ca să obțină o informație sau să abuzeze de buna-credință a cuiva ;
- nu va lua bani în unități publice sau în intreprinderi particulare, unde calitatea sa de ziarist, autoritatea, relațiile sale să poată fi speculate ;
- nu va semna cu numele său articole de publicitate comercială sau financiară ;
- nu comite nici un plagiat ;
- îşi citează colegii de breaslă cărora le reproduce texte ;
- nu solicită locul unui confrate de breaslă şi nici nu-i provoacă concedierea, oferindu-se să lucreze în condiții inferioare ;
- păstrează secretul profesional ;
- nu se foloseşte de libertatea presei în mod interesat ;
- consideră scrupulozitatea şi preocuparea pentru adevăr ca principii fundamentale ;
- nu confundă rolul rolul ce-i revine lui cu cel al polițistului.

CODUL ETIC AL SOCIETĂȚII SIGMA DELTA CHI

Societatea Jurnaliştilor Profesionişti Sigma Delta Chi consideră că îndatorirea jurnalistului este să slujească adevărul.

CREDEM că agențiile de ştiri sunt purtătoare ale dezbaterilor şi informațiilor publice, că ele acționează în baza mandatului lor constituțional şi a libertății de a afla şi relata faptele.

CREDEM în edificarea publicului ca treaptă premergătoare dreptății, precum şi în menirea noastră constituțională de a căuta adevărul ca parte a dreptului publicului de a cunoaşte adevărul.

CREDEM că aceste responsabilități implică obligații care impun ca jurnaliştii să dovedească inteligență, obiectivitate, acuratețe şi corectitudine în activitatea lor.

Pentru atingerea acestor țeluri, declarăm aderarea noastră la normele de activitate curentă enumerate mai jos :

Responsabilitate

Dreptul publicului de a cunoaşte evenimente de importanţă şi interes public constituie misiunea precumpănitoare a mijloacelor de informare în masă. Scopul distribuirii ştirilor şi opiniilor avizate este de a sluji prosperităţii generale. Jurnaliştii care uzează de statutul lor profesional de reprezentanţi ai publicului în interese egoiste sau alte motive nedemne, abuzează de o înaltă încredere.

Libertatea presei

Libertatea presei urmează a fi apărată ca un drept inalienabil al oamenilor într-o societate liberă. Ea poartă cu sine libertatea şi responsabilitatea de a dezbate, de apune sub semnul întrebării şi de a ataca acţiuni şi afirmaţii ale guvernanţilor noştri, precum şi ale instituţiilor noastre publice şi particulare. Jurnaliştii susţin dreptul de a formula opinii nepopulare, precum şi privilegiul de a fi de acord cu majoritatea.

Norme etice

Jurnaliştii trebuie să fie străini de orice obligaţii faţă de orice interese, altele decât dreptul publicului de a cunoaşte adevărul.

1. Daruri, favoruri, călătorii gratuite, tratamente preferenţiale sau privilegii pot compromite integritatea jurnaliştilor şi a superiorilor lor. Nu trebuie acceptate sub formă de cadou nici un fel de lucruri de valoare.

2. Acceptarea unui al doilea angajament, implicarea în politică, deţinerea unor funcţii şi îndatoriri publice în organizaţii ale comunitîţii trebuie evitate, în cazul în care asemenea angajamente compromit integritatea jurnaliştilor şi a patronilor lor. Jurnaliştii, precum şi cei care angajează, trebuie să-şi organizeze viaţa particulară astfel încât să fie feriţi de conflicte de interese, reale ori aparente. Responsabilităţile lor faţă de public sunt uriaşe. Aceasta este natura profesiei lor.

3. Aşa-numitele relatări de ştiri din surse particulare nu trebuie publicate sau difuzate fără sprijinirea lor cu probe, în conformitate cu valorile ştirilor.

4. Jurnaliştii vor căuta mereu ştirile care servesc interesului public, indiferent de obstacole. Ei se vor strădui neîntrerupt ca treburile publice să se desfăşoare public şi ca registrele de evidenţă ale acestora să fie deschise consultării de cei interesaţi.

5. Jurnaliştii recunosc norma etică de a proteja sursele confidenţiale de informaţii.

Acurateţe şi obiectivitate

Buna-credinţă în relaţiile cu publicul este temelia întregii activităţi jurnalistice valoroase.

1. Adevărul este ţelul nostru final.

2. Obiectivitatea în relatarea ştirilor este un alt ţel care serveşte ca semn al experienţei profesionale. Obiectivitatea constituie un standard de performanţă, către care sunt îndreptate eforturile noastre. Îi preţuim pe cei ce reuşesc să o atingă.

3. Nu există nici o scuză pentru inexactităţi şi superficialitate.

4. Titlurile de ziar trebuie să aibă deplină acoperire în conţinutul articolelor pe care le însoţesc. Fotografiile şi imaginile televizate trebuie să ofere un tablou exact al unui eveniment şi nu să dea o pondere exagerată unui incident minor extras din contextul său.

5. Practica sănătoasă operează o netă distincţie între reportajul de ştiri şi exprimarea de opinii. Reportajul de ştiri trebuie să fie imparţial şi nepărtinitor şi să prezinte toate aspectele unei probleme.

6. Atitudinea părtinitoare în comentariul editorial care se îndepărtează cu bună ştiinţă de adevăr constituie o violare a spiritului jurnalisticii americane.

7. Jurnaliştii îşi asumă responsabilitatea oferirii unor analize documentate, a unor comentarii şi opinii editoriale privind evenimente şi chestiuni publice. Ei acceptă obligaţia de a prezenta asemenea materiale doar sub semnătura unor personalităţi ale căror competenţă, experienţă şi discernământ le recomandă.

8. Articolele speciale ori prezentările susținerii unei cauze sau a concluziilor şi interpretărilor personale ale celui care scrie trebuie identificate ca tare.

Fair play

Întoate împrejurările, jurnaliştii vor manifesta respect față de demnitatea, viața particulară, drepturile şi bunăstarea celor celor cu care se confruntă în cadrul activității de culegere şi prezentare a ştirilor.

1. Mediile de informare nu trebuie să facă publice învinuiri neoficiale în măsură să afecteze reputația sau integritatea morală, fără a da celui învinuit şansa unei replici.

2. Mediile de informare trebuie să se ferească de încălcarea dreptului fiecăruia la existența privată.

3. Mediile de informare nu trebuie să cultive o curiozitate morbidă cu privire la detalii ale viciului şi crimei.

4. Este îndatorirea mediilor de informare să opereze îndreptarea promtă şi deplină a propriilor erori.

5. Jurnaiştii sunt răspunzători pentru articolele lor în fața publicului, iar publicul trebuie încurajat să dea glas obiecțiilor sale față de presă. Se cere întreținut dialogul deschis cu cititorii noştri, cu telespectatorii şi ascultătorii.

Angajament

Jurnaliştii trebuie să acționeze şi să se străduiască să prevină încălcări ale acestor norme şi să încurajeze respectarea lor de către toți cei activi în jurnalistică. Aderarea la acest cod etic este menită să mențină relația de încredere şi respect mutual între jurnaliştii americani şi poporul american.

DECLARAȚIA ÎNDATORIRILOR ŞI DREPTURILOR ZIARIŞTILOR München, 1971

Preambul

Dreptul la informație, la libera exprimare şi la critică este una din libertățile fundamentale ale oricărei ființe umane.

În acest drept al publicului de a cunoaşte faptele şi părerile îşi au sursa toate îndatoririle şi drepturile ziariştilor.

Răspunderea ziariştilor față de public are întâietate față de orice altă răspundere, în special în privința patronilor şi a autorităților de stat.

Misiunea de informare comportă în mod necesar limite pe care ziariştii înşişi şi le impun spontan. Acesta este obiectul declarației îndatoririlor formulate aici.

Dar aceste îndatoriri nu pot fi într-adevăr respectate în exercitarea profesiunii de ziarist decât în condițiile concrete ale înfăptuirii independenței şi demnității profesionale. Acesta este obiectul declarației drepturilor care urmează.

Declarația îndatoririlor

Îndatoririle esențialeale ziaristului, în investigarea, redactarea şi comentarea evenimentelor, sunt :

1. Să respecte adevărul, oricare ar fi urmările asupra persoanei sale, şi aceasta în virtutea dreptului pe care îl are publicul să cunoască adevărul ;

2. Să apere libertatea informației, comentariului şi a criticii ;

3. Să publice doar informații a căror origine este cunoscută sau să le însoțească, dacă este necesar, de rezervele care se impun ; să nu elimine informațiile esențiale şi să nu deformeze textele şi documentele ;

4. Să nu se folosească de metode necinstite pentru a obține informații, fotografii ori documente ;

5. Să se angajaje să respecte viața privată a persoanelor ;

6. Să rectifice orice informație publicată care se dovedește inexactă ;

7. Să păstreze secretul profesional şi să nu divulge sursa informațiilor obținute confidențial ;

8 Să nu plagieze, să nu calomnieze, să nu defăimeze şi să nu acuze fără temei, să nu primească nici un fel de avantaje în schimbul publicării sau eliminării unei informații ;

9. Să nu confunde niciodată profesia de ziarist cu activitatea de publicitate sau propagandă, să nu accepte să fie influențat, direct ori indirect, de către cei ce fac publicitate în ziare ;

10. Să refuze orice constrângere şi să nu accepte indicații redacționale decât de la şefii de redacție ;

Orice ziarist demn de acest nume îşi face o datorie din a respecta cu strictețe principiile enunțate mai sus.

Recunoscând dreptul în vigoare în fiecare țară, ziaristul nu acceptă, în materie de onoare profesională, decât jurisdicția egalilor săi, excluzând orice amestec guvernamental sau de orice altă natură.

Declarația drepturilor

1. Ziariştii revendică liberul acces la toate sursele de informare şi dreptul de a ancheta liber orice fapte care condiționează viața publică. Secretul chestiunilor publice sau particulare nu poate fi, în acest caz, opus ziaristului decât în mod excepțional şi pentru motive limpede exprimate ;

2. Ziaristul are dreptul de a refuza orice subordonare care ar fi opusă orientării generale a unității în care lucrează, aşa cum este ea stabilită în scris în contractul său de muncă, precum şi orice subordonare pe care această linie generală nu o implică în mod clar ;

3. Ziaristul nu poate fi constrâns să săvârşească o faptă profesională ori să exprime o părere care ar fi contrară convingerii şi conştiinței sale ;

4. Corpul redacțional trebuie să fie informat în mod obligatoriu despre orice hotărâre importantă de natură să afecteze viața intreprinderii. El trebuie cel puțin consultat, înaintea luării unei decizii definitive, asupra oricărei măsuri privitoare la structura redacției : angajare, concediere, transfer sau promovare a ziariştilor ;

5. Având în vedere funcția şi răspunderile sale, ziaristul are dreptul nu numai la avntajele convențiilor colective, dar şi la un contract personal, care să-i asigure securitatea materială şi morală, precum şi la o remunerație corespunzătoare rolului social pe care îl are şi suficientă pentru a-i garanta independența economică.

CODUL DEONTOLOGIC AL ZIARIŞTILOR ROMÂNI

Adoptat de Asociația Ziariştilor Români

Libertatea presei, garantată prin Constituție, implică independența şi libertatea informației, a exprimării ideilor şi a criticii. În munca lor, editorii şi ziariştii trebuie să fie

conştienți de responsabilitatea față de public şi de obligația pe care le-o incumbă prestigiul presei.

Ei îşi asumă în fața publicului sarcinile ziaristice prin profesie şi conştiință, fără să se lase influențați de interese personale sau de motivații străine meseriei lor.

Aceste principii ziaristice sunt destinate a prezerva morala profesiei şi nu constituie o contrângere juridică :

1. Respectul pentru adevăr şi informarea corectă a publicului sunt imperative supreme ale presei ;

2. Ştirile şi informațiile destinate a fi publicate sub formă de texte şi imagini trebuie să fie verificate cu grija cerută de circumstanțe. Sensul lor adevărat nu trebuie deformat, nici falsificat prin formulare, prin titlu sau prin comentarea imaginilor. Documentele trebuie să rămână fidele sensului lor. Ştirile, zvonurile şi ipotezele neverificate trebuie să fie prezentate cu rezerva necesară. În prezentarea fotografiilor simbolice, subtitrarea trebuie să explice că nu este vorba de fotografii documentare ;

3. Ştirile publicate sau afirmațiile care se demonstrează a fi fost false, trebuie rectificate într-un răgaz cât mai scurt şi sub o formă adecvată de către organul de presă care le-a difuzat ;

4. Nu este permisă întrebuințarea de metode incorecte pentru procurarea ştirilor ori a materialelor informative, ca şi a imaginilor ;

5. Caracterul confidențial, convenit în timpul unei întrevederi, vizând obținerea de informații sau a unei sinteze, trebuie respectat în principiu ;

6. Fiecare persoană care lucrează în presă trebuie să păstreze secretul profesional şi poate beneficia de dreptul de a refuza referințele şi de a nu dezvălui identitatea celor ce au furnizat informațiile fără autorizarea expresă a acestora ;

7. Responsabilitatea presei față de public presupune că articolele redacționale nu sunt influențate de interese personale ori comerciale ale unor terți. Editorii şi redactorii trebuie să reziste unor asemenea tentații şi să vegheze la separarea netă a textului redacțional de publicațiile în scop publicitar. Textele, imaginile şi desenele publicitare trebuie să poarte această mențiune ;

8. Presa respectă viața privată şi sfera intimă a individului. În cazul în care comportamentul privat al unei persoane are atingere cu interesele publice, presa poate folosi informațiile din această sferă. Trebuie să se constate mai întâi dacă publicarea acestora nu violează drepturile personale ale terților ;

9. Publicarea unei acuzații neîntemeiate, mai ales de natură să aducă o atingere onoarei unei persoane, este împotriva moralei jurnalistice ;

Publicarea sub formă de texte sau imagini a unor opinii susceptibile de a aduce atingere sentimentelor morale sau religioase ale unui grup de persoane nu sunt conforme cu responsabilitățile presei ;

11. Trebuie renunțat la prezentarea violențelor şi brutalităților în scopuri senzaționale. Reportajul să aibă în vedere protecția tineretului ;

12. Nimeni nu trebuie să suporte discriminări pe motiv de considerente de sex, apartenență la un grup, rasă, religie sau naționalitate ;

13. Relatările privind procedurile polițienești sau juridice trebuie făcute astfel, încât să nu prejudicieze nici una din părțile implicate. De aceea, presa evită, înainte ori în timpul unei astfel de proceduri, orice luare de poziție subiectivă care ar putea aduce prejudicii în articole sau în titluri. Un suspect nu trebuie prezentat ca vinovat, înainte de a fi judecat de tribunal. În ceea ce privește delincvența juvenilă, este recomandabil să se evite citarea numelor şi dezvăluirea identității acestora prin fotografii, avându-se în vedere viitorul acestor tineri;

14. În articolele consacrate subiectelor medicale, trebuie evitată orice prezentare senzațională care ar trezi în cititori temeri sau speranțe nejustificate. Descoperirile ştiințifice aflate încă în stadiu experimental nu trebuie prezentate ca fiind definitive ;

15. Este în neconcordanță cu prestigiul, independența şi misiunea presei acceptarea şi acordarea de cadouri de orice fel, care pot fi de natură să îngrădească libertatea de decizie a redactorului şi a editorului. Cine se lasă cumpărat pentru pentru a difuza ori, dimpotrivă, pentru a nu difuza anumite informații, acționează împotriva onoarei şi moralei profesiunii ;

16. Pentru o corectă informare, se impunea publicarea, mai ales în mass-media, a blamărilor formulate public de către juriile de onoare ale asociațiilor de ziarişti, ca şi a sentințelor instanțelor judiciare.

CODUL DEONTOLOGIC AL ZIARISTULUI

Adoptat de Clubul Român de Presă

PREAMBUL

Clubul Român de presă, reprezentând peste 40 de case editorial care cuprind cele mai importante instituții mass-media naționale (presă scrisă, televiziuni, radiouri şi agenții de presă, propune introducerea unui Cod etic al ziariştilor şi instituirea unui Consiliu de Onoare care să urmărească respectarea normelor deontologice. Regulamentul de organizare şi funcționare al Consiliului de Onoare face obiectul unui document separate.

Potrivit Constituției României, libertatea de exprimare a opiniilor, prin im agini sau prin alte mijloace de comunicare în masă este garantată. Cenzura de orice fel este interzisă (art. 30). Dreptul presei de a avea acces la orice informație de interes public nu poate fi îngrădit. Autoritățile publice, potrivit competențelor ce le revin sunt obligate să asigure informarea corectă a cetățenilor(art. 31).

Ziarist profesionist este persoana care are drept ocupație principală şi retribuită presa, posesoare a unei cărți de presă recunoscută de una din organizațiile profesionale, respective orice reporter, redactor, fotoreporter, grafician de presă, secretar de redacție, șef de secție sau department, redactor şef sau adjunct, director de publicație radio sau televiziune, cu o vechime în presă de un an (perioadă ce reprezintă stagiul în această activitate). În virtutea libertății de expresie, ziaristul are dreptul de a critica, argumentat, atât Puterea, cât şi Opoziția, considerând drept unic criteriu de judecare a faptelor raportarea lor la legile țării şi la principiile morale.

ARTICOLUL 1
Ziaristul are datoria primordială de a relata adevărul , indifferent de consecințele ce le-ar putea avea asupra sa, obligație ce decurge din dreptul constituțional al publicului de a fi correct informat.

ARTICOLUL 2
Ziaristul poate da publicitătii numai informațiile de căror veridicitate este sigur, după ce în prealabil le-a verificat, de regulă, din cel puțin două surse credibile.

ARTICOLUL 3
Ziaristul lu are dreptul să prezinte opiniile sale drept fapte. Ştirea de presă trebuie să fie exactă, obiectivă şi să nu conțină păreri personale.

ARTICOLUL 4
Ziaristul este obligat să respecte viața privată a cetățenilor şi nu se va folosi de metode interzise de lege pentru a obține informații sau imagini despre aceasta. Atunci când comportamentul privat al unor personalități publice poate avea urmări asupra societății, principiul neintruziunii în viața privată ar putea fi eludat. Minorii şi bolnavii aflați în situații dificile şi victimele unor infracțiuni beneficiază de păstrarea confidențialității identității. Se va menționa rasa, naționalitatea, apartenențe la o anumită minoritate (religioasă, lingvistică, sexuală) numai în cazurile în care informația publicată se referă la un fapt strict legat de respective problemă. Ziaristul va evita detalierea unor vicii sa a unor elemente morbide legate de crime.

ARTICOLUL 5
Ziaristul va da publicității punctele de vedere ale tuturor parților implicate în cazul unor păreri divergente. Nu se vor adduce acuzații fără a se oferi posibilitatea celui învinuit să-şi exprime punctual de vedere. Se va avea în vedere respectarea principiuluzi prezumției de nevinovăție, astfel încât niciun individ nu va fi catalogat drept infractor până când o instanță juridică nu se va pronunța. Se va evita publicarea comentariilor şi luărilor de poziție asupra unor cause aflate pe rol în justiție. Aceasta nu exclude relatările obiective asupra faptelor în evoluția lor. Ziaristul nu se substituie instituțiilor şi puterilor publice.

ARTICOLUL 6
Ziaristul va păstra secretul professional privind sursa informațiilor obținute confidențial. Este la latitudinea propriei conştiințe să respecte confidențialitatea surselor, chiar şi în fața justiției. Confidențialitatea surselor de informații este garantată de reglementările internaționale la care România este parte.

ARTICOLUL 7
Ziaristul are responsabilitatea civică de a acționa pentru instaurarea justiției şi dreptății sociale. În cazurile în care are ştiință de abuzuri sau de încălcări ale legilor, potrivit clauzei de conştiință, ziaristul are dreptul de a refuza orice ingerință care să-I influențeze decizia. Ziaristul are de asemenea dreptul de a refuza orice text de prezentare falsă a datelor şi faptelor. Ziaristul are dreptul de a fi informat, la angajare, asupra politicii editoriale a instituției mass-media.

ARTICOLUL 8
În exercitarea profesiei şi în relațiile pe care le întreține cu autoritățile publice sau cu diverse societăți comerciale, ziaristului îi sunt interzise înțelegeri care ar putea afecta imparțialitatea sa independențe sa. inplicarea ziaristului în orice negocieri privind vânzarea de spațiu publicitar este interzisă.
Nu trebuie acceptate niciun fel de privilegii, tratamente speciale, cadouri sau favoruri care pot compromite integritatea ziaristului.
Pentru a evita conflictele de interese, se recomandă ca ziaristul să nu fie membru al vreunui partid politic şi să nu fie angajat ca informatory sau ofițer acoperit al unui serviciu secret.
În spiritual independenței profesionale în realizarea materialelor publicate, se recomandă ca ziariştii să depună o declarație de interese. Ziariştilor care conduc redacții li se recomandă să facă o declarație publică, pe site-ul societăților de presă, iar ziariştilor fără poziții de conducere (incluzând liber-profesioniştii) li se recomandă să depună la conducerile profesionale şi patronale ale societăților de presă o astfel de declarație, în regim confidențial. În absența unor asemenea declarații, se va putea consemna că jurnaliştii în cauză nu se consideră în situație de conflict de interese.

ARTICOLUL 9

Ziaristul care distorsionează intenționat informația, face acuzații nefondate, plagiază, folosește neautorizat fotografii sau imagini tv și surse ori calomniază săvârșește abateri profesionale de maximă gravitate.

ARTICOLUL 10
Ziaristul și redacția au datoria de a face de a face corecțiile necesare în cazul în care, din vina lor, vor fi date publicității informații inexacte. În asemene cazuri, instituția respectivă de presă are obligația de a publica/difuza, în termen de 5 zile de la primire, pentru publicațiile cotidiene, agențiile de știri, posturile de televiziune și radio, și în proxima apariție, pentru publicațiile periodice, dreptul la replică al reclamantului, ca formă esențială de reparare a prejudiciului adus acestuia.
În cazul în care publicația refuză dreptul la replică, partea vătămată se poate adresa Consiliului de Onoare al CRP. În baza acestei sesizări, Consiliul de Onoare se va adresa publicației, cotidianului, agenției de de știri, postului radio și televiziune în cauză și va cere imperative respectarea Codului deontologic, în cazul în care replica este întemeiată. Ignorarea acestui demers va atrage după sine o delimitare publică a CRP de poziția publicației respective.

Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale

amendată de Protocolul nr. 11
însoțită de Protocolul adițional și de Protocoalele nr. 4, 12 și 13

Roma, 4.XI.1950
Guvernele semnatare, membre ale Consiliului Europei, Luând în considerare Declarația Universală a Drepturilor Omului, proclamată de Adunarea generală a Națiunilor Unite la 10 decembrie 1948;
Considerând că această declarație urmărește să asigure recunoașterea și aplicarea universală și efectivă a drepturilor pe care ea le enunță;
Considerând că scopul Consiliului Europei este acela de a realiza o uniune mai strânsă între membrii săi și că unul dintre mijloacele pentru a atinge acest scop este apărarea și dezvoltarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale;
Reafirmând atașamentul lor profund față de aceste libertăți fundamentale care constituie temelia însăși a justiției și a păcii în lume și a căror menținere se bazează în mod esențial, pe de o parte, pe un regim politic cu adevărat democratic, iar pe de altă parte, pe o concepție comună și un respect comun al drepturilor omului din care acestea
decurg;
Hotărâte, în calitatea lor de guverne ale statelor europene animate de același spirit și având un patrimoniu comun de idealuri și de tradiții politice, de respect al libertății și de preeminență a drepturilor, să ia primele măsuri menite să asigure garantarea colectivă a anumitor drepturi enunțate în Declarația Universală , au convenit asupra celor ce urmează :
Articolul 1 . Obligația de a respecta drepturile omului
Înaltele părți contractante recunosc oricărei persoane aflate sub jurisdicția lor drepturile și libertățile definite în Titlul I al prezentei convenții.

TITLUL I . DREPTURI ȘI LIBERTĂȚI
Articolul 2 . Dreptul la viață

1. Dreptul la viață al oricărei persoane este protejat prin lege. Moartea nu poate fi cauzată cuiva în mod intenționat, decât în executarea unei sentințe capitale pronunțate de un tribunal în cazul în care infracțiunea este sancționată cu această pedeapsă prin lege.
2. Moartea nu este considerată ca fiind cauzată prin încălcarea acestui articol în cazurile în care aceasta ar rezulta dintr-o recurgere absolute necesară la forță:
a. pentru a asigura apărarea oricărei persoane împotriva violenței ilegale;
b. pentru a efectua o arestare legală sau pentru a împiedica evadarea unei persoane legal deținute;
c. pentru a reprima, conform legii, tulburări violente sau o insurecție.

Articolul 3 . Interzicerea torturii

Nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante.

Articolul 4 . Interzicerea sclaviei şi a muncii forțate

1. Nimeni nu poate fi ținut în sclavie sau în condiții de aservire.
2. Nimeni nu poate fi constrâns să execute o muncă forțată sau obligatorie.
3. Nu se consideră "muncă forțată sau obligatorie" în sensul prezentului articol:
a. orice muncă impusă în mod normal unei persoane supuse detenției în condițiile prevăzute de articolul 5 din prezenta convenție sau în timpul în care se află în libertate condiționată;
b. orice serviciu cu caracter militar sau, în cazul celor care refuză să satisfacă serviciul militar din motive de conştiință, în țările în care acest lucru este recunoscut ca legitim, un alt serviciu în locul serviciului militar obligatoriu;
c. orice serviciu impus în situații de criză sau de calamități care amenință viața sau bunăstarea comunității;
d. orice muncă sau serviciu care face parte din obligațiile civice normale.

Articolul 5 . Dreptul la libertate şi la siguranță

1. Orice persoană are dreptul la libertate şi la siguranță. Nimeni nu poate fi lipsit de libertatea sa, cu excepția următoarelor cazuri şi potrivit căilor legale:
a. dacă este deținut legal pe baza condamnării pronunțate de către un tribunal competent;
b. dacă a făcut obiectul unei arestări sau al unei dețineri legale pentru nesupunerea la o hotărâre pronunțată, conform legii, de către un tribunal ori în vederea garantării executării unei obligații prevăzute de lege;
c. dacă a fost arestat sau reținut în vederea aducerii sale în fața autorității judiciare competente, atunci când există motive verosimile de a bănui că a săvârşit o infracțiune sau când există motive temeinice de a crede în necesitatea de a-l împiedica să săvârşească o infracțiune sau să fugă după săvârşirea acesteia;
d. dacă este vorba de detenția legală a unui minor, hotărâtă pentru educația sa sub supraveghere sau despre detenția sa legală, în scopul aducerii sale în fața autorității competente;
e. dacă este vorba despre detenția legală a unei persoane susceptibile să transmită o boală contagioasă, a unui alienat, a unui alcoolic, a unui toxicoman sau a unui vagabond;
f. dacă este vorba despre arestarea sau detenția legală a unei persoane pentru a o împiedica să pătrundă în mod ilegal pe teritoriu sau împotriva căreia se află în curs o procedură de expulzare ori de extrădare.
2. Orice persoană arestată trebuie să fie informată, în termenul cel mai scurt şi într-o limbă pe care o înțelege, asupra motivelor arestării sale şi asupra oricărei acuzații aduse împotriva sa.
3. Orice persoană arestată sau deținută, în condițiile prevăzute de paragraful 1.lit c) din prezentul articol, trebuie adusă de îndată înaintea unui judecător sau a altui magistrat împuternicit prin lege cu exercitarea atribuțiilor judiciare şi are dreptul de a fi judecată într-un termen rezonabil sau eliberată în cursul procedurii. Punerea în libertate poate fi subordonată unei garanții care să asigure prezentarea persoanei în cauză la audiere.
4. Orice persoană lipsită de libertatea sa prin arestare sau deținere are dreptul să introducă un recurs în fața unui tribunal, pentru ca acesta să statueze într-un termen scurt asupra legalității deținerii sale şi să dispună eliberarea sa dacă deținerea este ilegală.

5. Orice persoană care este victima unei arestări sau a unei deţineri în condiţii contrare dispoziţiilor acestui articol are dreptul la reparaţii.

Articolul 6 . Dreptul la un proces echitabil

1. Orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public şi într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanţăindependentă şi imparţială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor şi obligaţiilor sale cu caracter civil, fie asupra temeiniciei oricărei acuzaţii în materie penală îndreptate împotriva sa.

Hotărârea trebuie să fie pronunţată în mod public, dar accesul în sala de şedinţă poate fi interzis presei şi publicului pe întreaga durată a procesului sau a unei părţi a acestuia, în interesul moralităţii, al ordinii publice ori al securităţii naţionale într-o societate democratică, atunci când interesele minorilor sau protecţia vieţii private a părţilor la proces o impun, sau în măsura considerată absolut necesară de către instanţă, atunci când, în împrejurări speciale, publicitatea ar fi de natură să aducă atingere intereselor justiţiei.

2. Orice persoană acuzată de o infracţiune este prezumată nevinovată până ce vinovăţia sa va fi legal stabilită.

3. Orice acuzat are, în special, dreptul: a. să fie informat, în termenul cel mai scurt, într-o limbă pe care o înţelege şi în mod amănunţit, asupra naturii şi cauzei acuzaţiei aduse împotriva sa;

b. să dispună de timpul şi de înlesnirile necesare pregătirii apărării sale;

c. se apere el însuşi sau să fie asistat de un apărător ales de el şi, dacă nu dispune de mijloacele necesare pentru a plăti un apărător, să poată fi asistat în mod gratuit de un avocat din oficiu, atunci când interesele justiţiei o cer;

d. să întrebe sau să solicite audierea martorilor acuzării şi să obţină citarea şi audierea martorilor apărării în aceleaşi condiţii ca şi martorii acuzării;

e. să fie asistat în mod gratuit de un interpret, dacă nu înţelege sau nu vorbeşte limba folosită la audiere.

Articolul 7 . Nici o pedeapsă fără lege

1. Nimeni nu poate fi condamnat pentru o acţiune sau o omisiune care, în momentul în care a fost săvârşită, nu constituia o infracţiune, potrivit dreptului naţional sau internaţional. De asemenea, nu se poate aplica o pedeapsă mai severă decât aceea care era aplicabilă în momentul săvârşirii infracţiunii.

2. Prezentul articol nu va aduce atingere judecării şi pedepsirii unei persoane vinovate de o acţiune sau de o omisiune care, în momentul săvârşirii sale, era considerată infracţiune potrivit principiilor generale de drept recunoscute de naţiunile civilizate.

Articolul 8 . Dreptul la respectarea vieţii private şi de familie

1. Orice persoană are dreptul la respectarea vieţii sale private şi de familie, a domiciliului său şi a corespondenţei sale.

2. Nu este admis amestecul unei autorităţi publice în exercitarea acestui drept decât în măsura în care acest amestec este prevăzut de lege şi dacă constituie o măsură care, într-o societate democratică, este necesară pentru securitatea naţională, siguranţa publică, bunăstarea economică a ţării, apărarea ordinii şi prevenirii faptelor penale, protejarea sănătăţii sau a moralei, ori protejarea drepturilor şi libertăţilor altora.

Articolul 9 . Libertatea de gândire, de conştiinţă şi de religie

1. Orice persoană are dreptul la libertatea de gândire, de conştiinţă şi de religie; acest drept include libertatea de a-şi schimba religia sau convingerea, precum şi libertatea de a-şi manifesta religia sau convingerea în mod individual sau în colectiv, în public sau în particular, prin cult, învăţământ, practici şi îndeplinirea ritualurilor.

2. Libertatea de a-şi manifesta religia sau convingerile nu poate face obiectul altor restrângeri decât acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru siguranţa publică, protecţia ordinii, a sănătăţii sau a moralei publice ori pentru protejarea drepturilor şi libertăţilor altora.

Articolul 10 . Libertatea de exprimare

1. Orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare. Acest drept cuprinde libertatea de opinie şi libertatea de a primi sau de a comunica informaţii ori idei fără amestecul autorităţilor publice şi fără a ţine seama de frontiere. Prezentul articol nu împiedică Statele să supună societăţile de radiodifuziune, de cinematografie sau de televiziune unui regim de autorizare.
2. Exercitarea acestor libertăţi ce comportă îndatoriri şi responsabilităţi, poate fi supusă unor formalităţi, condiţii, restrângeri sau sancţiuni prevăzute de lege, care constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea naţională, integritatea teritorială sau siguranţa publică, apărarea ordinii şi prevenirea infracţiunilor, protecţia sănătăţii sau a moralei, protecţia reputaţiei sau a drepturilor altora, au pentru a garanta autoritatea şi imparţialitatea puterii judecătoreşti.

Articolul 11 . Libertatea de întrunire şi de asociere

1. Orice persoană are dreptul la libertatea de întrunire paşnică şi la libertatea de asociere, inclusiv dreptul de a constitui cu alţii sindicate şi de a se afilia la sindicate pentru apărarea intereselor sale.
2. Exercitarea acestor drepturi nu poate face obiectul altor restrângeri decât acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea naţională, siguranţa publică, apărarea ordinii şi prevenirea infracţiunilor, protejarea sănătăţii sau a moralei ori pentru protecţia drepturilor şi libertăţilor altora. Prezentul articol nu interzice ca restrângeri legale să fie impuse exercitării acestor drepturi de către membrii forţelor armate, ai poliţiei sau ai administraţiei de stat.

Articolul 12 . Dreptul la căsătorie

Începând cu vârsta stabilită prin lege, bărbatul şi femeia au dreptul de a se căsători şi de a întemeia o familie conform legislaţiei naţionale ce reglementează exercitarea acestui drept.

Articolul 13 . Dreptul la un recurs efectiv

Orice persoană, ale cărei drepturi şi libertăţi recunoscute de prezenta convenţie au fost încălcate, are dreptul să se adreseze efectiv unei instanţe naţionale, chiar şi atunci când încălcarea s-ar datora unor persoane care au acţionat în exercitarea atribuţiilor lor oficiale.

Articolul 14 . Interzicerea discriminării

Exercitarea drepturilor şi libertăţilor recunoscute de prezenta convenţie trebuie să fie asigurată fără nici o deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine naţională sau socială, apartenenţă la o minoritate naţională, avere, naştere sau orice altă situaţie.

Articolul 15 . Derogarea în caz de stare de urgenţă

1. În caz de război sau de alt pericol public ce ameninţă viaţa naţiunii, orice înaltă parte contractantă poate lua măsuri care derogă de la obligaţiile prevăzute de prezenta convenţie, în măsura strictă în care situaţia o cere şi cu condiţia ca aceste măsuri să nu fie în contradicţie cu alte obligaţii care decurg din dreptul internaţional.
2. Dispoziţia precedentă nu îngăduie nici o derogare de la articolul 2, cu excepţia cazului de deces rezultând din acte licite de război, şi nici de la art. 3, art. 4 par. 1 şi art. 7.
3. Orice înaltă parte contractantă ce exercită acest drept de derogare îl informează pe deplin pe secretarul general al Consiliului Europei cu privire la măsurile luate şi la motivele care le-au determinat. Aceasta trebuie, de asemenea, să informeze pe secretarul general al Consiliului Europei şi asupra datei la care aceste măsuri au încetat a fi în vigoare şi de la care dispoziţiile convenţiei devin din nou aplicabile.

Articolul 16 . Restricţii ale activităţii politice a străinilor

Nici o dispoziţie a art. 10, 11 şi 14 nu poate fi considerată ca interzicând înaltelor părţi contractante să impună restrângeri activităţii politice a străinilor.

Articolul 17 . Interzicerea abuzului de drept

Nici o dispoziţie din prezenta convenţie nu poate fi interpretată ca implicând, pentru un Stat, un grup, sau un individ, un drept oarecare de a desfăşura o activitate sau de a îndeplini un act ce urmăreşte distrugerea drepturilor sau a libertăţilor recunoscute de prezenta convenţie sau

de a aduce limitări mai ample acestor drepturi şi libertăți decât acelea prevăzute de această convenție.

Articolul 18 . Limitarea folosirilor restrângerilor drepturilor

Restricțiile care, potrivit prezentei convenții, sunt aduse respectivelor drepturi şi libertăți, nu pot fi aplicate decât în scopul pentru care ele au fost prevăzute.

TITLUL II . CURTEA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

Articolul 19 . Înființarea Curții

Pentru a asigura respectarea angajamentelor care decurg pentru înaltele părți contractante din prezenta convenție şi din protocoalele sale, se înființează o Curte europeană a Drepturilor Omului, numită în continuare "Curtea". Aceasta va funcționa permanent.

Articolul 20 . Numărul judecătorilor

Curtea se compune dintr-un număr de judecători egal cu cel al înaltelor părți contractante.

Articolul 21 . Condiții de exercitare a funcțiilor

1. Judecătorii trebuie să se bucure de cea mai înaltă reputație morală şi să întrunească condițiile cerute pentru exercitarea unor înalte funcțiuni judiciare sau să fie jurişti având o competență recunoscută.

2. Judecătorii îşi exercită mandatul cu titlu individual.

3. În cursul mandatului lor, judecătorii nu pot exercita nici o activitate incompatibilă cu cerințele de independență, de imparțialitate sau de disponibilitate impuse de o activitate cu caracter permanent ; orice problemă ridicată în aplicarea acestui paragraf este rezolvată de către Curte.

Articolul 22 . Alegerea judecătorilor

1. Judecătorii sunt aleşi de Adunarea Parlamentară în numele fiecărei înalte părți contractante, cu majoritatea voturilor exprimate, de pe o listă de trei candidați prezentați de înalta parte contractantă.

2. Aceeaşi procedură este urmată pentru a completa Curtea în cazul aderării de noi înalte părți contractante şi pentru a se ocupa locurile devenite vacante.

Articolul 23 . Durata mandatului

1. Judecătorii sunt aleşi pentru o durată de 6 ani. Ei pot fi realeşi. Totuşi, mandatele unei jumătăți din numărul judecătorilor desemnați la prima alegere se vor încheia la împlinirea a 3 ani.

2. Judecătorii al căror mandat se va încheia la împlinirea perioadei inițiale de 3 ani sunt desemnați prin tragere la sorți, efectuată de către secretarul general al Consiliului Europei, imediat după alegerea lor.

3. Pentru a asigura, în măsura posibilului, reînnoirea mandatelor unei jumătăți din numărul judecătorilor la fiecare trei ani, Adunarea Parlamentară poate, înainte de a proceda la orice alegere ulterioară, să decidă ca unul sau mai multe mandate ale judecătorilor ce urmează să fie aleşi să aibă o altă durată decât cea de 6 ani, fără ca totuşi ea să poată depăşi 9 ani sau să fie mai mică de 3 ani.

4. În cazul în care trebuie atribuite mai multe mandate şi Adunarea Parlamentară aplică paragraful precedent, repartizarea mandatelor se face prin tragere la sorți, efectuată de către secretarul general al Consiliului Europei, imediat după alegere.

5. Judecătorul ales în locul unui judecător al cărui mandat nu a expirat va duce la sfârşit mandatul predecesorului său.

6. Mandatul judecătorilor se încheie atunci când ei împlinesc vârsta de 70 de ani.

7. Judecătorii rămân în funcție până la înlocuirea lor. Ei continuă totuşi să se ocupe de cauzele cu care au fost deja sesizați.

Articolul 24 . Revocarea

Un judecător nu poate fi revocat din funcțiile sale decât dacă ceilalți judecători decid, cu majoritate de două treimi, că el a încetat să corespundă condițiilor necesare.

Articolul 25 . Grefă şi secretari juridici

Curtea dispune de o grefă ale cărei sarcini şi organizare sunt stabilite prin regulamentul Curții. Ea este asistată de secretari juridici.

Articolul 26 . Adunarea plenară a Curții

Curtea reunită în Adunarea plenară

a. alege, pentru o durată de 3 ani, pe președintele său și pe unul sau doi vicepreședinți; ei pot fi realeși;

b. constituie Camere pentru o perioadă determinată;

c. alege președinții camerelor Curții, care pot fi realeși;

d. adoptă regulamentul Curții; și

e. alege grefierul și unul sau mai mulți grefieri adjuncți.

Articolul 27 . Comitete, Camere și Marea Cameră

1. Pentru examinarea cauzelor aduse înaintea sa, Curtea își desfășoară activitatea în comitete de trei judecători, în Camere de șapte judecători și într-o Mare Cameră de șaptesprezece judecători. Camerele Curții constituie comitete pentru o perioadă determinată.

2. Judecătorul ales în numele unui stat-parte la litigiu este membru de drept al Camerei și al Marii Camere ; în cazul absenței acestui judecător sau atunci când el nu-și poate desfășura activitatea, acest stat-parte desemnează o persoană care să activeze în calitate de judecător.

3. Fac, de asemenea, parte din Marea Cameră președintele Curții, vicepreședinții, președinții Camerelor și alți judecători desemnați conform regulamentului Curții. Când cauza este deferită Marii Camere în virtutea art. 43, nici un judecător al camerei care a emis hotărîrea nu poate face parte din aceasta, cu excepția președintelui Camerei și a judecătorului ales în numele statului-parte interesat.

Articolul 28 . Declarații ale comitetelor privind inadmisibilitatea

Un comitet poate, prin vot unanim, să declare inadmisibilă sau să scoată de pe rol o cerere individuală, introdusă în virtutea art. 34, atunci când o astfel de decizie poate fi luată fără o examinare complementară. Decizia este definitivă.

Articolul 29 . Decizii ale Camerelor asupra admisibilității și fondului

1. Dacă nici o decizie nu a fost luată în virtutea art. 28, o Cameră se poate pronunța asupra admisibilității și a fondului cererilor individuale introduse în virtutea art. 34.

2. O Cameră se pronunță asupra admisibilității și a fondului cererilor introduse de state în virtutea art. 33.

3. În afara unei decizii contrare a Curții în cazuri excepționale, decizia asupra admisibilității este luată în mod separat.

Articolul 30 . Desesizarea în favoarea Marii Camere

În cazul în care cauza adusă înaintea unei Camere ridică o problemă gravă privitoare la interpretarea convenției sau a protocoalelor sale, sau dacă soluționarea unei probleme poate conduce la o contradicție cu o hotărâre pronunțată anterior de Curte, Camera poate, atât timp cât nu a pronunțat hotărârea sa, să se desesizeze în favoarea Marii Camere, în afara cazului în care una dintre părți se opune la aceasta.

Articolul 31 . Atribuții ale Marii Camere

Marea Cameră

a. se pronunță asupra cererilor introduse în virtutea art. 33 sau a art. 34, atunci când cauza i-a fost deferită de Cameră în virtutea art. 30 sau când cauza i-a fost deferită în virtutea art. 43; și

b. examinează cererile de aviz consultativ introduse în virtutea art. 47.

Articolul 32 . Competența Curții

1. Competența Curții acoperă toate problemele privind interpretarea și aplicarea convenției și a protocoalelor sale, care îi sunt supuse în condițiile prevăzute în art. 33, 34 și 47.

2. In caz de contestare a competenței sale, Curtea hotărăște.

Articolul 33 . Cauze interstatale

Orice înaltă parte contractantă poate sesiza Curtea asupra oricărei pretinse încălcări a prevederilor convenției și ale protocoalelor sale de către o altă înaltă parte contractantă.

Articolul 34 . Cereri individuale

Curtea poate fi sesizată printr-o cerere de către orice persoană fizică, orice organizație neguvernamentală sau de orice grup de particulari care se pretinde victimă a unei încălcări de

către una dintre înaltele părți contractante a drepturilor recunoscute în convenție sau în protocoalele sale. Inaltele părți contractante se angajează să nu împiedice prin nici o măsură exercițiul eficace al acestui drept.

Articolul 35 . Condiții de admisibilitate

1. Curtea nu poate fi sesizată decât după epuizarea căilor de recurs interne, aşa cum se înțelege din principiile de drept internațional general recunoscute, şi într-un termen de 6 luni, începând cu data deciziei interne definitive.

2. Curtea nu reține nici o cerere individuală introdusă în aplicarea art. 34, dacă

a. ea este anonimă; sau

b. ea este în mod esențial aceeaşi cu o cerere examinată anterior de către Curte sau deja supusă unei alte instanțe internaționale de anchetă sau de reglementare şi dacă ea nu conține fapte noi.

3. Curtea declară inadmisibilă orice cerere individuală introdusă în aplicarea art. 34, atunci când ea consideră cererea incompatibilă cu dispozițiile convenției sau ale protocoalelor sale, în mod vădit nefondată sau abuzivă.

4. Curtea respinge orice cerere pe care o consideră inadmisibilă în aplicarea prezentului articol. Ea poate proceda astfel în orice stadiu al procedurii.

Articolul 36 . Intervenția terților

1. În orice cauză aflată în fața une Camere sau a Marii Camere, o înaltă parte contractantă, al cărei cetățean este reclamantul, are dreptul de a prezenta observații scrise şi de a lua parte la audieri.

2. În interesul bunei administrări a justiției, preşedintele Curții poate invita orice înaltă parte contractantă care nu este parte în cauză sau orice persoană interesată, alta decât reclamantul, să prezinte observații scrise sau să ia parte la audiere.

Articolul 37 . Scoaterea de pe rol

1. În orice stadiu al procedurii, Curtea poate hotărî scoaterea de pe rol a unei cereri atunci când circumstanțele permit să se tragă concluzia că

a. solicitantul nu doreşte să o mai mențină; sau

b. litigiul a fost rezolvat; sau

c. pentru orice alt motiv, constatat de Curte, continuarea examinării cererii nu se mai justifică.

Totuşi, Curtea continuă examinarea cererii dacă respectarea drepturilor omului garantate prin convenție şi prin protocoalele sale o cere.

2. Curtea poate hotărî repunerea pe rol a unei cereri atunci când ea consideră că împrejurările o justifică.

Articolul 38 . Examinarea cauzei în condiții de contradictorialitate şi procedura de rezolvare pe cale amiabilă

1. În cazul în care Curtea declară o cerere admisibilă, ea

a. procedează la examinarea cauzei în condiții de contradictorialitate, împreună cu reprezentanții părților şi, dacă este cazul, la o anchetă, pentru a cărei desfăşurare eficientă statele interesate vor furniza toate facilitățile necesare;

b. se pune la dispoziția celor interesați, în scopul de fa se ajunge la rezolvarea cauzei pe cale amiabilă, pe baza respectării drepturilor omului, astfel cum acestea sunt recunoscute în convenție şi în protocoalele sale.

2. Procedura descrisă la paragraful 1b este confidențială.

Articolul 39 . Rezolvarea pe cale amiabilă

În cazul rezolvării pe cale amiabilă, Curtea scoate cauza de pe rol printr-o decizie care se limitează la o scurtă expunere a faptelor şi a soluției adoptate.

Articolul 40 . Audiere publică şi acces la documente

1. Audierea este publică, în afara cazului în care Curtea nu decide altfel, motivat de circumstanțe excepționale.

2. Documentele depuse la grefă sunt accesibile publicului, în afara cazului în care preşedintele Curții nu decide altfel.

Articolul 41 . Reparație echitabilă
Dacă Curtea declară că a avut loc o încălcare a Convenției sau a protocoalelor sale şi dacă dreptul intern al înaltei părți contractante nu permite decât o înlăturare incompletă a consecințelor acestei încălcări, Curtea acordă părții lezate, dacă este cazul, o reparație echitabilă.
Articolul 42 . Hotărîrile Camerelor
Hotărîrile Camerelor devin definitive conform dispozițiilor art. 44, paragraful 2.
Articolul 43 . Retrimiterea în fața Marii Camere
1. Într-un termen de 3 luni de la data hotărârii unei Camere, orice parte în cauză poate, în cazuri excepționale, să ceară retrimiterea cauzei în fața Marii Camere.
2. Un colegiu de cinci judecători ai Marii Camere acceptă cererea în cazul în care cauza ridică o problemă gravă referitoare la interpretarea sau la aplicarea convenției sau a protocoalelor sale, sau o altă problemă gravă cu caracter general.
3. În cazul în care colegiul acceptă cererea, Marea Cameră se pronunță asupra cauzei printr-o hotărîre.
Articolul 44 . Hotărîri definitive
1. Hotărîrea Marii Camere este definitivă.
2. Hotărîrea unei Camere devine definitivă
a. atunci când părțile declară că ele nu vor cere retrimiterea cauzei în fața Marii Camere; sau
b. la 3 luni de la data hotărîrii, dacă retrimiterea cauzei în fața Marii Camere nu a fost cerută; sau
c. atunci când Colegiul Marii Camere respinge cererea de retrimitere formulată potrivit art. 43.
3. Hotărîrea definitivă se publică.
Articolul 45 . Motivarea hotărîrilor şi deciziilor
1. Hotărîrile, precum şi deciziile care declară cererile admisibile sau inadmisibile sunt motivate.
2. Dacă hotărîrea nu exprimă în totalitate sau în parte opinia unanimă a judecătorilor, oricare judecător are dreptul să adauge acesteia expunerea opiniei sale separate.
Articolul 46 . Forța obligatorie şi executarea hotărîrilor
1. Înaltele părți contractante se angajează să se conformeze hotărîrilor definitive ale Curții în litigiile în care ele sunt părți.
2. Hotărîrea definitivă a Curții este transmisă Comitetului Miniştrilor care supraveghează executarea ei.
Articolul 47 . Avize consultative
1. Curtea poate, la cererea Comitetului Miniştrilor, să dea avize consultative asupra problemelor juridice privind interpretarea convenției şi a protocoalelor sale.
2. Aceste avize nu se pot referi la probleme legate de conținutul sau de întinderea drepturilor şi a libertăților definite în titlul I al convenției şi în protocoalele sale, nici asupra altor probleme de care Curtea sau Comitetul Miniştrilor ar putea să ia cunoştință ca urmare a introducerii unui recurs prevăzut în convenție.
3. Decizia Comitetului Miniştrilor de a cere un aviz Curții este luată prin votul majorității reprezentanților care au dreptul de a face parte din acesta.
Articolul 48 . Competența consultativă a Curții
Curtea decide dacă cererea de aviz consultativ prezentată de Comitetul Miniştrilor este de competența sa, aşa cum aceasta este definită de art. 47.
Articolul 49 . Motivarea avizelor consultative
1. Avizul Curții trebuie motivat.
2. Dacă avizul nu exprimă în tot sau în parte opinia unanimă a judecătorilor, oricare judecător are dreptul să alăture acestuia expunerea opiniei sale separate.
3. Avizul Curții este transmis Comitetului Miniştrilor.
Articolul 50 . Cheltuieli de funcționare a Curții
Cheltuielile de funcționare a Curții sunt în sarcina Consiliului Europei.

Articolul 51 . Privilegii şi imunităţi ale judecătorilor
Judecătorii se bucură, pe timpul exercitării funcţiilor lor, de privilegiile şi imunităţile prevăzute la art. 40 din Statutul Consiliului Europei şi de acordurile încheiate în virtutea acestui articol.

TITLUL III . DISPOZIŢII DIVERSE

Articolul 52 . Anchetele secretarului general
Orice înaltă parte contractantă va furniza, la solicitarea secretarului general al Consiliului Europei, explicaţiile cerute asupra felului în care dreptul său intern asigură aplicarea efectivă a tuturor dispoziţiilor acestei convenţii.

Articolul 53 . Apărarea drepturilor omului recunoscute
Nici o dispoziţie din prezenta convenţie nu va fi interpretată ca limitând sau aducând atingere drepturilor omului şi libertăţilor fundamentale care ar putea fi recunoscute conform legilor oricărei părţi contractante sau oricărei alte convenţii la care această parte contractantă este parte.

Articolul 54 . Competenţele Comitetului Miniştrilor
Nici o dispoziţie a prezentei convenţii nu aduce atingere competenţelor conferite Comitetului Miniştrilor prin statutul Consiliului Europei.

Articolul 55 . Excluderea altor moduri de reglementare a litigiilor
Cu excepţia unor acorduri speciale, Înaltele Părţi Contractante renunţă să se prevaleze de tratate, convenţii sau declaraţii în vigoare încheiate între ele în scopul de a supune, ca plângere, un diferend născut din interpretarea sau aplicarea prezentei Convenţii, unui mod de reglementare altul decât cele prevăzute în susnumita Convenţie.

Articolul 56 . Aplicare teritorială
1. Orice stat poate, în momentul ratificării sau în orice alt moment ulterior să declare, prin notificare adresată secretarului general al Consiliului Europei, că prezenta convenţie se va aplica, sub rezerva paragrafului 4 al prezentului articol, tuturor sau unuia dintre teritoriile ale căror relaţii internaţionale el le asigură.
2. Convenţia se va aplica teritoriului sau teritoriilor desemnate în notificare începând cu a 30-a zi socotită de la data la care secretarul general al Consiliului Europei va fi primit această notificare.
3. În respectivele teritorii, dispoziţiile prezentei convenţii vor fi aplicate ţinând seama de necesităţile locale.
4. Orice Stat care a făcut o declaraţie conform primului paragraf din acest articol poate ulterior, în orice moment, să declare, referitor la unul sau mai multe teritorii vizate în această declaraţie, că acceptă competenţa Curţii pentru a lua cunoştinţă de cererile persoanelor fizice, ale organizaţiilor neguvernamentale sau ale grupurilor de persoane particulare, conform art. 34 din convenţie.

Articolul 57 . Rezerve
1. Oricare Stat poate, în momentul semnării prezentei convenţii sau al epunerii instrumentului său de ratificare, să formuleze o rezervă în legătură cu o dispoziţie anume a convenţiei, în măsura în care o lege atunci în vigoare pe teritoriul său nu este conformă cu această dispoziţie. Rezervele cu caracter general nu sunt autorizate în termenii prezentului articol.
2. Orice rezervă emisă conform prezentului articol necesită o scurtă expunere privind legea în cauză.

Articolul 58 . Denunţare
1. O înaltă parte contractantă nu poate denunţa prezenta convenţie decât după expirarea unui termen de cinci ani începând cu data intrării în vigoare a convenţiei în ceea ce o priveşte şi prin intermediul unui preaviz de şase luni, dat printr-o notificare adresată secretarului general al Consiliului Europei, care informează despre aceasta celelalte părţi contractante.
2. Această denunţare nu poate avea drept efect să dezlege înalta parte contractantă interesată de obligaţiile conţinute în prezenta convenţie în ceea ce priveşte orice fapt care, putând constitui o încălcare a acestor obligaţii, ar fi fost comis de ea anterior datei la care denunţarea îşi produce efectele.

3. Sub aceeaşi rezervă ar înceta de a mai fi parte la prezenta convenţie orice parte contractantă care ar înceta de a mai fi membru al Consiliului Europei.
4. Convenţia poate fi denunţată conform dispoziţiilor paragrafelor precedente în ceea ce priveşte orice teritoriu pentru care ea a fost declarată aplicabilă potrivit art. 56.

Articolul 59 . Semnare şi ratificare

1. Prezenta convenţie este deschisă spre semnare membrilor Consiliului Europei. Ea va fi ratificată. Ratificările vor fi depuse la secretarul general al Consiliului Europei.
2. Prezenta convenţie va intra în vigoare după depunerea a zece instrumente de ratificare.
3. Pentru orice semnatar care o va ratifica ulterior, convenţia va intra în vigoare din momentul depunerii instrumentului de ratificare.
4. Secretarul general al Consiliului Europei va notifica tuturor membrilor Consiliului Europei intrarea în vigoare a convenţiei, numele înaltelor părţi contractante care au ratificat-o, precum şi depunerea oricărui instrument de ratificare intervenită ulterior.

Protocolul adiţional la Convenţia pentru apărarea Drepturilor Omului şi a Libertăţilor fundamentale

Paris, 20.III.1952

Guvernele semnatare, membre ale Consiliului Europei, Hotărâte să ia măsuri de natură să asigure garantarea colectivă a drepturilor şi libertăţilor, altele decât cele care sunt deja înscrise în Titlul I al Convenţiei pentru Apărarea Drepturilor Omului şi a Libertăţilor fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950 (denumită în continuare "Convenţia").
Au convenit asupra celor ce urmează:

Articolul 1 . Protecţia proprietăţii

Orice persoană fizică sau juridică are dreptul la respectarea bunurilor sale. Nimeni nu poate fi lipsit de proprietatea sa decât pentru cauză de utilitate publică şi în condiţiile prevăzute de lege şi de principiile generale ale dreptului internaţional. Dispoziţiile precedente nu aduc atingere dreptului statelor de a adopta legile pe care le consideră necesare pentru a reglementa folosinţa bunurilor conform interesului general sau pentru a asigura plata impozitelor ori a altor contribuţii, sau a amenzilor.

Articolul 2 . Dreptul la instruire

Nimănui nu i se poate refuza dreptul la instruire. Statul, în exercitarea funcţiilor pe care şi le va asuma în domeniul educaţiei şi al învăţământului, va respecta dreptul părinţilor de a asigura această educaţie şi acest învăţământ conform convingerilor lor religioase şi filozofice.

Articolul 3 . Dreptul la alegeri libere

Înaltele părţi contractante se angajează să organizeze, la intervale rezonabile, alegeri libere cu vot secret, în condiţiile care asigură libera exprimare a opiniei poporului cu privire la alegerea corpului legislativ.

Articolul 4 . Aplicare teritorială

Orice înaltă parte contractantă poate, în momentul semnării ori al ratificării prezentului Protocol sau în orice alt moment ulterior, să comunice secretarului general al Consiliului Europei o declaraţie precizând măsura în care aceasta se angajează ca dispoziţiile prezentului Protocol să se aplice anumitor teritorii care sunt desemnate în declaraţia respectivă şi ale căror relaţii internaţionale aceasta le asigură. Orice înaltă parte contractantă care a comunicat o declaraţie în virtutea paragrafului precedent poate, după un anumit interval de timp, să comunice o nouă declaraţie care să modifice termenii oricărei declaraţii anterioare sau care să pună capăt aplicării dispoziţiilor prezentului Protocol cu privire la un anumit teritoriu. O declaraţie făcută potrivit prezentului articol va fi considerată ca fiind în conformitate cu paragraful 1 din art. 56 al convenţiei.

Articolul 5 . Raportare la convenţie

Înaltele părţi contractante vor considera articolele 1, 2, 3 şi 4 din acest Protocol ca articole adiţionale la convenţie şi toate dispoziţiile convenţiei se vor aplica în consecinţă.

Articolul 6 . Semnare şi ratificare

Prezentul Protocol este deschis spre semnare membrilor Consiliului Europei, semnatari ai convenţiei ; el va fi ratificat odată cu convenţia sau după ratificarea acesteia. El va intra în

vigoare după depunerea a zece instrumente de ratificare. Pentru orice semnatar care îl va ratifica ulterior, protocolul va intra în vigoare odată cu depunerea instrumentului de ratificare. Instrumentele de ratificare vor fi depuse la secretarul general al

Protocolul nr. 4 la Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului şi a Libertăților fundamentale, recunoscând anumite drepturi şi libertăți, altele decât cele care figurează

deja în Convenție şi în primul Protocol adițional la Convenție

Strasbourg, 16.IX.1963

Guvernele semnatare, membre ale Consiliului Europei, Hotărâte să ia măsuri de natură să asigure garantarea colectivă adrepturilor şi libertăților, altele decât cele care sunt deja înscrise în Titlul I al Convenției pentru apărarea Drepturilor Omului şi a Libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950 (denumită în continuare "Convenția") şi în articolele 1-3 din primul Protocol adițional la Convenție, semnat la Paris la 20 martie 1952, au convenit asupra celor ce urmează :

Articolul 1 . Interzicerea privării de libertate pentru datorii

Nimeni nu poate fi privat de libertatea sa pentru singurul motiv că nu este în măsură să execute o obligație contractuală.

Articolul 2 . Libertatea de circulație

1. Oricine se găsește în mod legal pe teritoriul unui Stat are dreptul să circule în mod liber şi să-şi aleagă în mod liber reşedința sa.

2. Orice persoană este liberă să părăsească orice țară, inclusiv pe a sa.

3. Exercitarea acestor drepturi nu poate face obiectul altor restrângeri decât acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, siguranța publică, menținerea ordinii publice, prevenirea faptelor penale, protecția sănătății sau a moralei, ori pentru protejarea drepturilor şi libertăților altora.

4. Drepturile recunoscute în paragraful 1 pot, de asemenea, în anumite zone determinate, să facă obiectul unor restrângeri care, prevăzute de lege, sunt justificate de interesul public într-o societate democratică.

Articolul 3 . Interzicerea expulzării propriilor cetățeni

1. Nimeni nu poate fi expulzat printr-o măsură individuală sau colectivă, de pe teritoriul statului al cărui cetățan este.

2. Nimeni nu poate fi privat de dreptul de a intra pe teritoriul statului al cărui cetățean este.

Articolul 4 . Interzicerea expulzărilor colective de străini

Expulzările colective de străini sunt interzise.

Articolul 5 . Aplicare teritorială

1. Oricare înaltă parte contractantă poate, în momentul semnării ori al ratificării prezentului Protocol sau în orice moment ulterior, să comunice secretarului general al Consiliului Europei o declarație precizând măsura în care ea se angajează ca dispozițiile prezentului Protocol să se aplice anumitor teritorii care sunt desemnate în declarația respectivă şi ale căror relații internaționale ea le asigură.

2. Orice înaltă parte contractantă care a comunicat o declarație în virtutea paragrafului precedent poate, periodic, să comunice o nouă declarație prin care să modifice termenii oricărei declarații anterioare sau prin care să pună capăt aplicării dispozițiilor prezentului Protocol cu privire la un anumit teritoriu.

3. O declarație făcută potrivit prezentului articol va fi considerată ca fiind făcută în conformitate cu paragraful 1 din art. 56 al convenției.

4. Teritoriul oricărui Stat la care se aplică prezentul Protocol, în virtutea ratificării sau a acceptării sale de către respectivul Stat, şi fiecare dintre teritoriile la care se aplică Protocolul în virtutea unei declarații subscrise de respectivul Stat conform prezentului articol, vor fi considerate ca teritorii distincte în sensul referirilor la teritoriul unui Stat făcute la articolele 2 şi 3.

5. Orice Stat care a făcut o declarație potrivit paragrafului 1 sau 2 al prezentului articol poate, ulterior, în orice moment, să declare, referitor la unul sau mai multe teritorii vizate în această

declarație, că acceptă competența Curții de a primi cererile persoanelor fizice, ale organizațiilor neguvernamentale sau ale grupurilor de persoane particulare, conform art. 34 din convenție, privitor la art. 1-4 din prezentul Protocol sau la unele dintre acestea.

Articolul 6 . Raportare la Convenție

Înaltele părți contractante vor considera articolele 1-5 ale acestui Protocol ca articole adiționale la convenție şi toate dispozițiile convenției se vor aplica în consecință.

Articolul 7 . Semnare şi ratificare

1. Prezentul Protocol este deschis spre semnare membrilor Consiliului Europei, semnatari ai convenției ; el va fi ratificat odată cu convenția sau după ratificarea acesteia. El va intra în vigoare după depunerea a cinci instrumente de ratificare. Pentru oricare semnatar care îl va ratifica ulterior, Protocolul va intra în vigoare odată cu depunerea instrumentului de ratificare.

2. Instrumentele de ratificare vor fi depuse la secretarul general al Consiliului Europei care va notifica tuturor Membrilor numele celor care au ratificat Protocolul. În considerarea celor de mai sus, subsemnații, având depline puteri în acest sens, au semnat prezentul Protocol.

Protocolul nr. 12 la Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului şi a Libertăților fundamentale

Roma, 4.XI.2000

Statele membre ale Consiliului Europei, semnatare ale prezentului Protocol, Luând în considerare principiul fundamental în virtutea căruia toate persoanele sunt egale în fața legii şi au dreptul la o protecție egală din partea legii, hotărâte să ia noi măsuri pentru promovarea egalității tuturor persoanelor din garantarea colectivă a unei interziceri generale a discriminării, prin intermediul Convenției pentru apărarea Drepturilor Omului şi a Libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950 (denumită în continuare "Convenția"), reafirmând că principiul nediscriminării nu împiedică statele părți să ia măsuri pentru promovarea unei egalități depline şi efective, cu condiția existenței unei justificări obiective şi rezonabile a acestor măsuri, au convenit asupra celor ce urmează:

Articolul 1 . Interzicerea generală a discriminării

1. Exercitarea oricărui drept prevăzut de lege trebuie să fie asigurată fără nici o discriminare bazată, în special, pe sex, pe rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenența la o minoritate națională, avere, naştere sau oricare altă situație.

2. Nimeni nu va fi discriminat de o autoritate publică pe baza oricăruia dintre motivele menționate în paragraful 1.

Articolul 2 . Aplicarea teritorială

1. Orice stat poate, la data semnării sau depunerii instrumentului său de ratificare, acceptare sau aprobare, să indice teritoriul sau teritoriile cărora li se va aplica prezentul Protocol.

2. Orice stat poate, la orice dată ulterioară, printr-o declarație adresată Secretarului General al Cosiliului Europei, să extindă aplicarea prezentului Protocol asupra oricărui alt teritoriu indicat în declarație. Protocolul va intra în vigoare, în ceea ce privește acest teritoriu, în prima zi a lunii care urmează după expirarea perioadei de trei luni de la data primirii declarației de către Secretarul General.

3. Orice declarație făcută în temeiul celor două paragrafe precedente poate fi retrasă sau modificată, în ceea ce privește orice teritoriu indicat în declarație, printr-o notificare adresată Secretarului General. Retragerea sau modificarea va produce efecte în prima zi a lunii care urmează după expirarea perioadei de trei luni de la data primirii acestei notificări de către Secretarul General.

4. O declarație făcută conform prezentului articol va fi considerată ca fiind făcută conform paragrafului 1 al Articoului 56 din Convenție.

5. Orice stat care a făcut o declarație conform paragrafului 1 sau 2 al prezentului articol poate ulterior, în orice moment, să declare, referitor la unul sau mai multe dintre teritoriile vizate în declarație că acceptă competența Curții de a primi cererile persoanelor fizice, organizațiilor

neguvernamentale sau grupurilor de particulari, în conformitate cu articolul 34 al Convenției, referitoare la articolul 1 al prezentului Protocol.

Articolul 3 . Raportarea la Convenție

Statele părți consideră articolele 1 şi 2 ale prezentului Protocol ca articole adiționale la Convenție şi toate dispozițiile Convenției vor fi aplicate în mod corespunzător.

Articolul 4 . Semnarea şi ratificarea

Prezentul Protocol va fi deschis spre semnare statelor membre ale Consiliului Europei care au semnat Convenția. El va fi supus ratificării, acceptării sau aprobării. Un stat membru al Consiliului Europei nu poate ratifica, accepta sau aproba prezentul Protocol fără a ratifica în prealabil sau simultan Convenția. Instrumentele de ratificare, acceptare sau aprobare vor fi depuse la Secretarul General al Consiliului Europei.

Articolul 5 . Intrarea în vigoare

1. Prezentul Protocol va intra în vigoare în prima zi a lunii care urmează după expirarea perioadei de trei luni de la data la care zece state membre ale Consiliului Europei îşi vor fi exprimat consimțământul de a fi legate prin prezentul Protocol, conform prevederilor articolului 4.

2. Pentru orice stat membru care îşi va exprima ulterior consimțământul de a fi legat prin prezentul Protocol, acesta va intra în vigoare în prima zi a lunii care urmează după expirarea perioadei de trei luni de la data depunerii intrumentelor de ratificare, acceptare sau aprobare.

Articolul 6 . Funcțiile depozitarului

Secretarul General al Consiliului Europei va notifica statelor membre ale Consiliului:

a. orice semnare;

b. depunerea oricărui instrument de ratificare, de acceptare sau de aprobare;

c. orice dată de intrare în vigoare a prezentului protocol, conform art. 2 şi 5;

d. orice alt act, notificare sau comunicare având o legătură cu prezentul protocol.

Protocolul nr. 13 la Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului şi a Libertăților fundamentale privind abolirea pedepsei cu moartea în toate circumstanțele

Vilnius, 3.V.2002

Statele membre ale Consiliului Europei, semnatare ale prezentului Protocol , Convinse că convinse că dreptul fiecăruia la viață reprezintă o valoare fundamentală într-o societate democratică şi că abolirea pedepsei cu moartea este esențială pentru apărarea acestui drept şi pentru deplina recunoaştere a demnității înnăscute a tuturor ființelor umane, dorind să consolideze apărarea dreptului la viață garantat de către Convenția pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950 (denumită în continuare Convenția), considerând că Protocolul nr. 6 la Convenția privind abolirea pedepsei cu moartea, semnat la Strasbourg la 28 aprilie 1983, nu exclude pedeapsa cu moartea referitoare la actele comise în timp de război sau de pericol iminent de război, fiind hotărâte să acționeze în cele din urmă pentru abolirea pedepsei cu moartea în toate circumstanțele, au convenit asupra celor ce urmează:

Articolul 1 . Abolirea pedepsei cu moartea

Pedeapsa cu moartea este abolită. Nimeni nu poate fi condamnat la o asemenea pedeapsă şi nici executat.

Articolul 2 . Interzicerea derogărilor

Nici o derogare de la dispozițiile prezentului protocol în temeiul art. 15 din Convenție nu este îngăduită.

Articolul 3 . Interzicerea rezervelor

Nici o rezervă la dispozițiile prezentului protocol în temeiul art. 57 din Convenție nu este admisă.

Articolul 4 . Aplicare teritorială

1. Orice stat poate, în momentul semnării sau în momentul depunerii instrumentului său de ratificare, de acceptare ori de aprobare, să desemneze teritoriul sau teritoriile cu privire la care se va aplica prezentul protocol.

2. Orice stat poate, în orice moment ulterior, printr-o declarație adresată secretarului general al Consiliului Europei, să extindă aplicarea prezentului protocol la oricare alt teritoriu desemnat în declarație. Protocolul va intra în vigoare cu privire la acest teritoriu în prima zi a lunii care urmează expirării perioadei de trei luni de la data primirii declarației de către Secretarul General.
3. Orice declarație făcută în virtutea celor două paragrafe precedente, va putea fi retrasă sau modificată, în ceea ce privește orice teritoriu desemnat în această declarație, prin notificare adresată secretarului general al Consiliului Europei. Retragerea sau modificarea va produce efecte din prima zi a lunii care urmează expirării perioadei de trei luni de la data primirii notificării de către Secretarul General.

Articolul 5 . Raportare la Convenție

Statele părți consideră art. 1-4 din prezentul protocol ca articole adiționale la Convenție şi toate dispozițiile Convenției se aplică în consecință.

Articolul 6 . Semnare şi ratificare

Prezentul protocol este deschis spre semnare statelor membre ale Consiliului Europei, semnatare ale Convenției. El va fi supus ratificării, acceptării sau aprobării. Un stat membru al Consiliului Europei nu va putea să ratifice, să accepte sau să aprobe prezentul protocol fără ca, simultan sau anterior, să fi ratificat Convenția. Instrumentele de ratificare, de acceptare sau de aprobare vor fi depuse la Secretarul General al Consiliului Europei.

Articolul 7 . Intrare în vigoare

1. Prezentul protocol va intra în vigoare în prima zi a lunii care urmează expirării perioadei de trei luni de la data la care zece state membre ale Consiliului Europei îşi vor fi exprimat consimțământul de a fi legate prin protocol, conform dispozițiilor art. 6.
2. Pentru orice stat membru care îşi va exprima ulterior consimțământul de a fi legat prin protocol, acesta va intra în vigoare în prima zi a lunii care urmează expirării perioadei de trei luni de la data depunerii instrumentului de ratificare, de acceptare sau de aprobare.

Articolul 8 . Funcțiile depozitarului

Secretarul General al Consiliului Europei va notifica statelor membre ale Consiliului:
a. orice semnare;
b. depunerea oricărui instrument de ratificare, de acceptare sau de aprobare;
c. orice dată de intrare în vigoare a prezentului protocol, conform art. 4 şi 7;
d. orice alt act, notificare sau comunicare având o legătură cu prezentul protocol.

În considerarea celor de mai sus, subsemnații, având depline puteri în acest scop, au semnat prezentul protocol.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Bertrand, Claude-Jean, *Deontologia mijloacelor de comunicare*, Ed. Institutul European, Iaşi, 2000

Bertrand, Claude-Jean, *O introducere în presa scrisă şi vorbită*, Ed. Polirom, Iaşi, 2001

Bulai, Costică, Filipaş, Avram, *Instituții de drept penal*, Ed. Trei, Bucureşti, 2008

Caune, Jean, *Cultură şi comunicare*, Ed. Cartea Românească, Bucureşti, 2000

Christians, Clifford G, Facker, Mark, Rotzoll, Kim B, Mckee, Kathy B, *Etica mass-media*, Ed. Polirom, Iaşi, 2001

Cucoş, Cristian, *Minciună, contrafacere, simulare*, Ed. Polirom, Iaşi, 2002

Ducrot, Oswald, Schaeffer, Jean-Marie, *Noul discționar enciclopedic al ştiințelor limbajului*, Ed. Babel, Bucureşti, 1996.

Ficeac, Bogdan, *Tehnici de manipulare*, Ed. Nemira, Bucureşti, 1996.

Friedman, Michel, *Libertăți şi răspunderi ale ziariştilor şi autorilor*, Ed. Humanitas, Bucureşti,1991

Gross, Peter, *Culegerea şi redactarea ştirilor*, Ed. de Vest, Timişoara, 1993.

Ross, Peter, *Colosul cu picioare de lut*, Ed. Polirom, Iaşi, 1999

Halimi, Serge, *Noii câini de pază*, Ed. Meridiane, Bucureşti, 1999

Hartley, John, *Discursul ştirilor*, Ed. Polirom, Iaşi, 1999

Le Bihan, Christine, *Marile Problme ale eticii*, Ed. Institutul European, Iaşi, 1999.

Lochard, GUY, Boyer, Henri, *Comunicarea mediatică*, Ed. Institutul European, Iaşi, 1988.

Macovei, Monica, Mihai, Dan,, Toma, Mircea, *Ghid Juridic pentru Ziarişti*, Agenția pentru Monitorizarea Presei – Academia Cațavencu, Bucureşti, f.a.

Miclău, Paul, *Semiotica lingvistică*, Ed. Facla, Timişoara, 1977.

Miege, Bernard, *Gândirea comunicațională*, Ed. Cartea Românească, Bucureşti, 1998.

Mucchielli, Alex, *Arta de a influența*, Ed. Polirom, iaşi, 2000

Pease, Allan, *Limbajul trupului*, Ed. Polimark, Bucureşti, 1993.

Pease, Allan, Garner Alan, *Limbajul vorbirii*, Ed. Polimark,Bucureşti, 1996.

Pedler, Emmanuel, *Sociologia comunicării*, Ed. Cartea Românească, Bucureşti, 2001.

Petcu, Marian, *Puterea şi cultura*, Ed. Polirom, Iaşi, 1999

Pop, Doru, *Mass-media şi politica*, Ed. Institutul European, Iaşi, 2000

Popescu, Florin Cristian, *Introducere în ziaristica de agenție*, Ed. Universității Bucureşti, 1992

Randall, David, *Jurnalistul universal*, Ed. Polirom, Iaşi, 1998

Roşca, Luminița, *Formarea identității profesionale a jurnaliştilor*, Ed. Polirom, Iaşi, 2000

Sonnenbert, Urte, Thomas, Barbara, *Studii de caz*, Centrul European pentru Jurnaliasm, Bucureşti, 1996

Szabo, Lucian-Vasile, *Libertate şi comunicare în lumea presei*, Ed. Amarcord, Timişoara, 1999

Toffler, Alvin, Tolffler, Heidi, *Război şi antirăzboi*, Ed. Antet, Bucureşti, 1995

Volkoff, Vladimir, *Tratat de dezinformare*, Ed. Antet, Bucureşti, 1999

Van Cuilenburg, J.J., Scholten, O., Noomen, G.W., *Ştiința comunicării*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1998

Vişinescu, Victor, *Jurnalism contemporan*, Ed. Victor, Bucureşti, 2002

Voicu, Costică, *Teoria generală a dreptului*, Ed. Univers juridic, Bucureşti, 2005

*** *Manual petru ziariştii din Europa Centrală şi de Est*, Bucureşti, 1992

Zafiu, Rodica, *Diversitate stilistică în româna actuală*, Ed. Universității din Bucureşti, 2001

CUPRINS

Cuvânt înainte
Reperele juridice ale comunicării
Instituții fundamentale
Drepturi şi libertăți
Presa în societate
Principiile comunicării jurnalistice
Accesul liber la informație
Libertatea de exprimare şi de conştiință
Buna credință
Egalitatea de tratament
Răspunderea
Protejarea surselor
Respectul vieții private
Independența profesională
Norme jurnalistice
Carta obligațiilor profesionale ale ziariştilor francezi
Cod etic
Declarația îndatoririlor şi drepturilor ziariştilor
Codul deontologic al ziaristului
Reguli jurnalistice
Documentarea detaliată
Verificarea din mai multe surse
Consultarea părții adverse

Informarea corectă
Dreptul la replică
Inteligibilitatea
Argumentarea
Identificarea surselor
Carta obligațiilor profesionale ale ziariştilor francezi
Cod etic
Declarația îndatoririlor şi drepturilor ziariştilor
Codul deontologc al ziariştilor români
Codul deontologic al ziaristului
Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului şi a Libertăților fundamentale
Bibliografie selectivă